

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Spis treści

<u>Preambuła.....</u>	<u>4</u>
<u>Misja i wizja szkoły .....</u>	<u>12</u>
<u>Model absolwenta .....</u>	<u>12</u>
<u>Część: Budowanie pewności siebie i kształtowanie zaradności życiowej.....</u>	<u>16</u>
<u>Przepisy prawne .....</u>	<u>16</u>
<u>Program Wychowawczo-Profilaktyczny .....</u>	<u>18</u>
<u>Część: Budowanie świadomości i przynależności narodowej .....</u>	<u>32</u>
<u>Przepisy prawne.....</u>	<u>31</u>
<u>Wprowadzenie.....</u>	<u>31</u>
<u>Program Wychowawczo-Profilaktyczny .....</u>	<u>34</u>
<u>Część: Przemoc i agresja rówieśnicza w szkole.....</u>	<u>43</u>
<u>Przepisy prawne .....</u>	<u>43</u>
<u>Wprowadzenie .....</u>	<u>44</u>
<u>Program Wychowawczo-Profilaktyczny .....</u>	<u>47</u>

<u>Działalność wychowawcza.....</u>	<u>48</u>
<u>Działalność profilaktyczna</u>	
<u>.....</u>	<u>54</u>
<u>Część: Współpraca z rodzicami .....</u>	<u>56</u>
<u>Przepisy prawne</u>	
<u>.....</u>	<u>56</u>
<u>Wprowadzenie</u>	
<u>.....</u>	<u>61</u>
<u>Program Wychowawczo-Profilaktyczny</u>	
<u>.....</u>	<u>65</u>
<u>Część: Rozwijanie kompetencji czytelniczych oraz upowszechnianie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży .....</u>	<u>71</u>
<u>Przepisy prawne</u>	
<u>.....</u>	<u>71</u>
<u>Wprowadzenie</u>	
<u>.....</u>	<u>72</u>
<u>Program Wychowawczo-Profilaktyczny.....</u>	<u>74</u>
<u> Działalność wychowawczo-edukacyjna</u>	
<u> .....</u>	<u>75</u>
<u> Działalność profilaktyczna.....</u>	<u>79</u>
<u>Część: Trudności w nauce oraz sposoby motywowania do pracy .....</u>	<u>83</u>
<u>Przepisy prawne</u>	
<u>.....</u>	<u>83</u>
<u>Wprowadzenie.....</u>	<u>84</u>
<u>Program Wychowawczo-Profilaktyczny.....</u>	<u>87</u>
<u>Część: Wychowanie do wartości.....</u>	<u>97</u>
<u>Przepisy prawne</u>	
<u>.....</u>	<u>97</u>

<u>Wprowadzenie</u>	98
<u>Program Wychowawczo-Profilaktyczny</u>	102
<u>Część: Zdrowy tryb życia</u>	110
<u>Przepisy prawne</u>	110
<u>Wprowadzenie</u>	114
<u>Program Wychowawczo-Profilaktyczny</u>	115
<u>Część: Społeczność szkolna – bezpieczeństwo w społeczności szkolnej i trudności w nawiązywaniu kontaktów rówieśniczych</u>	122
<u>Społeczność szkolna</u>	122
<u>Przepisy prawne</u>	122
<u>Wprowadzenie</u>	124
<u>Program wychowawczo-profilaktyczny</u>	132
<u>Bezpieczeństwo w społeczności szkolnej</u>	132
<u>Prawidłowe relacje rówieśnicze – trudności w nawiązywaniu kontaktów rówieśniczych</u>	141
<u>Część: Nienaruszalność cielesna i przeciwdziałanie wykorzystaniu dzieci</u>	145
<u>Przepisy prawne</u>	145
<u>Informacje dodatkowe</u>	
<u>Wprowadzenie</u>	145
<u>Program Wychowawczo-Profilaktyczny</u>	146
<u>Część: Cyberprzemoc</u>	147

<u>Przepisy prawne.....</u>	<u>147</u>
<u>Wprowadzenie.....</u>	<u>149</u>
<u>Procedura reagowania wobec sprawcy cyberprzemocy.....</u>	<u>151</u>
<u>Program Wychowawczo-Profilaktyczny</u> <u>.....</u>	<u>158</u>
<u>Część: Środki psychoaktywne .....</u>	<u>164</u>
<u>Przepisy prawne.....</u>	<u>164</u>
<u>Wprowadzenie.....</u>	<u>166</u>
<u>Program Wychowawczo-Profilaktyczny.....</u>	<u>167</u>
 <u>Działalność wychowawcza</u> <u>.....</u>	<u>167</u>
<u>Działalność profilaktyczna.....</u>	<u>.....</u>
<u>Część: Prawidłowe relacje rodzinne, a rozbite rodziny, eurosieroctwo, przemoc w rodzinie.....</u>	<u>185</u>
<u>Przepisy prawne.....</u>	<u>186</u>
<u>Wprowadzenie.....</u>	<u>187</u>
<u>Program Wychowawczo-Profilaktyczny.....</u>	<u>.....</u>
 <u>Przemoc i agresja w rodzinie dziecka.....</u>	<u>192</u>
<u>Przepisy prawne</u> <u>.....</u>	<u>192</u>
<u>Wprowadzenie</u> <u>.....</u>	<u>194</u>
<u>Program Wychowawczo-Profilaktyczny.....</u>	<u>200</u>

Preambuła

Okres szkolny to dla młodego człowieka istotny czas, podczas którego kształtuje się jego poczucie tożsamości oraz osobowości. Zmiany zachodzą na drodze zdobywania nowego doświadczenia, uzyskiwania umiejętności i wiedzy. Poza zmianami poznawczymi, intelektualnymi, obserwuje się również szereg zmian natury biologicznej, które pojawiają się wraz z oddziaływaniem hormonów i związanych z tym zmianami emocjonalności człowieka.

Przed dorastającymi uczniami stoją również zadania związane z socjalizacją, czyli nawiązywanie relacji interpersonalnych ze swoim otoczeniem, umiejętności wyznaczania własnych i respektowania granic innych ludzi, zdolności zaspokajania potrzeb akceptacji oraz odkrywania i rozwijania własnych pasji i zainteresowań. Jest to czas, kiedy uczniowie kształtują swój światopogląd, formułują postawy moralne a także określają swój aktualny styl i sposób na życie.

Trudności, z którymi spotyka się młody człowiek w okresie dojrzewania, mogą przyczynić się do pojawiania się zachowań z grupy zachowań ryzykownych. Z powodu wielości zachodzących w tym samym czasie zmian, młody człowiek może czuć się zagubiony czy osamotniony i dlatego będzie szukać wsparcia i akceptacji innych ludzi. Tutaj zadaniem rodziców i nauczycieli dzieci jest wspieranie ich podczas tego okresu. Nie należy dopuścić do sytuacji, w której młody człowiek zostaje zmuszony do szukania aprobaty i zrozumienia w grupach zewnętrznych, których pobudki do działania mogą okazać się dalekie od oczekiwanych. Pozytywne, prawidłowo ukierunkowane wsparcie w procesie dojrzewania, ułatwia zdobywanie optymalnych doświadczeń i wiedzy o świecie w kontrolowanych, najkorzystniejszych warunkach.

Opracowany Program Wychowawczo-Profilaktyczny jest zbiorem działań, które mają za zadanie wspomagać i kształtować prawidłowy rozwój dzieci i młodzieży w wieku szkolnym. Ich celem jest zapobieganie pojawieniu się i rozwojowi danego niekorzystnego zjawiska w konkretnej sytuacji i grupie społecznej, jak też promowanie alternatywnych, pozytywnych zjawisk, form spędzania czasu w stosunku do tych, które usiłuje się wyeliminować.

W społeczności szkolnej należy wyróżnić wiele symptomów, które mogą wskazywać na istnienie problemów. Do najpoważniejszych, ale zarazem najłatwiej zauważalnych wskaźników występujących wśród uczniów należą:

- występowanie agresji słownej i fizycznej,
- problemy w nauce, brak motywacji do przyswajania nowej wiedzy, niskie potrzeby i aspiracje edukacyjne,
- opuszczanie godzin lekcyjnych bez usprawiedliwienia, wagary oraz spóźnienia na zajęcia lekcyjne,
- kłopoty w samodyscyplinie i czynnościach samoobsługowych,
- powiększająca się liczba dzieci z deficytami rozwojowymi, trudnościami dydaktycznymi,

- powiększająca się liczba uczniów z problemami rodzinnymi (tj. alkoholizm, zażywanie niedozwolonych substancji, hazard, bezrobocie, bieda) bądź tych, którzy funkcjonują w rodzinach zaburzony (tj. rodziny niepełne, rodziny rozbite, rodziny wielodzietne, sieroctwo, trudności w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, przemoc w rodzinie)

Zadaniem szkoły jest prowadzenie ciągłej ewaluacji wskazanych zjawisk poprzez gromadzenie i przetrzymywanie dokumentacji badawczej, wywiadów wychowawczych oraz informacji na temat warunków społecznych i materialnych danej rodziny.

Zdajemy sobie również sprawę, że poza już wskazanymi czynnikami indywidualnymi i społecznymi na jakość życia oraz sukces edukacyjny szkoły mają wpływ poszczególne czynniki ryzyka tj.:

- kryzys autorytetów,
- dostępność środków psychoaktywnych,
- moda na spożywanie substancji zabronionych – narkotyki, dopalacze, leki, alkohol, nikotyna, itp.,
- brak wiedzy na temat szkodliwości zażywania substancji zakazanych oraz skutków ich przyjmowania,
- brak właściwych wzorców rodzinnych,
- naciski środowiska rówieśniczego na zachowania społecznie nieakceptowane,
- konflikty rówieśnicze i/lub środowisko, w którym zaburzone jest poczucie bezpieczeństwa,
- brak wsparcia, zainteresowania w rodzinie lub istnienie niewłaściwych wzorców rodzinnych,
- niekontrolowane przyswajanie wzorców czerpanych z mediów tj. telewizja, Internet,
- stres i niepowodzenia edukacyjne,
- brak zdolności do kompensowania stresu,
- brak nawyku aktywnego odpoczynku,
- zbyt duże obciążenie obowiązkami edukacyjnymi – mnogość „obowiązkowych” zajęć fakultatywnych,
- nieprzestrzeganie norm dotyczących higieny pracy i higieny osobistej, itp.

Proponowany przez nas Program Wychowawczo-Profilaktyczny składa się z wielu części, a każda z nich ma na celu zapobieganie pojawianiu się bądź ograniczenie występowania czynników ryzyka. Wychodzimy z założenia, że silna więź emocjonalna ucznia ze szkołą, a także nawiązanie współpracy i trwałej relacji pomiędzy pracownikami szkoły, a opiekunami uczniów, jest w stanie w znacznej mierze przeciwstawić się podobnym zagrożeniom. Wspólne działanie na polu rodzinnym i szkolnym może przynieść zamierzony efekt w momencie, gdy ustalono wspólne cele, a obie strony dialogu traktują się po partnersku.

Celem prowadzonych działań wychowawczo-profilaktycznych jest dostarczenie narzędzi, które wzmocnią poczynania szkoły, a w konsekwencji doprowadzą do osiągnięcia sukcesu na wybranym polu. Z tego powodu przedstawione działania zgodne są ze standardami kompetencji w procesie kształcenia w zakresie zdrowia publicznego, które zostały określone w 1999 roku przez Międzynarodową Organizację Zdrowia (WHO). Zapis informuje, że jednym z celów działalności jest praca ze społecznością i dla społeczności. W przypadku społeczności szkolnej należy do niej zaliczyć wszystkie jednostki, które mają swój wkład w procesie edukacyjnym tj. uczniowie, nauczyciele, wychowawcy, dyrekcja szkoły, pozostali pracownicy szkolni, rodzice, opiekunowie dzieci oraz organizacje lokalne.

Wszystkie wymienione jednostki stanowią niezastąpione ogniwo w procesie edukacyjnym i z tego powodu zostały wcielone w działania prewencyjne proponowane szkole.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356) reguluje działania wychowawczo-profilaktyczne jakie powinny zostać spełnione przez każdą placówkę szkolną. Proponowane przez nas rozwiązania odwołują się do opisanej tam podstawy programowej oraz celów wychowawczych.

Istotne wymagania nałożone na szkołę a wynikające z w/w Rozporządzenia:

- Informują, że każdemu uczniowi powinno proponować się zindywidualizowane wspomaganie rozwoju, czyli taki który jest dostosowany do jego potrzeb i możliwości. Niezależnie czego dotyczą trudności, z którymi spotyka się uczeń (np. trudności w nauce, posiadanie niepełnosprawności fizycznej czy intelektualnej w stopniu lekkim) zajęcia powinny zostać dostosowane specjalnie do jego zdolności psychofizycznych oraz tempa uczenia się.
- Innym zakresem odpowiedzialności powierzonym szkole jest prowadzenie działań z zakresu doradztwa zawodowego, które przygotowują uczniów do wyboru zgodnego z ich możliwościami i aspiracjami kierunku kształcenia i przyszłego zawodu.
- W nowej podstawie programowej edukacja zdrowotna odgrywa znaczącą rolę. Kształtowanie postaw prozdrowotnych uczniów, dbanie o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych osób, budowanie prawidłowych nawyków żywieniowych oraz postaw do aktywności fizycznej powinno stać się częścią profilaktyki.
- Nowa podstawa programowa kładzie duży nacisk na rozwijanie postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych u dzieci i młodzieży w wieku szkolnym. Celem placówek szkolnych jest rozbudzanie i/lub wzmacnianie tożsamości narodowej poprzez przybliżanie historii, tradycji lokalnych i narodowych oraz zachęcanie do aktywnego uczestnictwa w codziennym życiu społeczności lokalnej i środowisku szkolnym.

Wszystkie proponowane przez nas działania, poza oczywistą promowaną tam tematyką, mają również na celu ułatwienie uczniom nabywania umiejętności życia w społeczeństwie, dążą do socjalizacji jednostki. W związku z tym ich celem jest usprawnienie komunikacji, współpracy w grupie (również w środowiskach wirtualnych), ale również pozwalają na rozwijanie zdolności indywidualnej oraz zespołowej pracy czy organizacji i zarządzanie zespołami. Dzięki takiej różnorodności zajęć młodzi ludzie poza zdolnościami socjalizacyjnymi rozwijają również swoją kreatywność oraz przedsiębiorczość, co pozwala na wprowadzanie bardziej innowacyjnych rozwiązań w trakcie kształcenia młodych ludzi, które odpowiednie są do poziomu ich aktualnego rozwoju.

Bardziej innowacyjne działania zakładające pracę projektową uczniów, umożliwiają im większą ekspresję ich kreatywności oraz mają wpływ na zwiększenie samodzielności i odpowiedzialności wszystkich uczestników procesu, dzięki czemu będą mogli sami wpływać na kształtowanie procesu uczenia. Kierowanie własnym rozwojem zakłada zarówno pracę indywidualną jak i pracę grupową w zespole klasowym. Dzięki temu uczniowie mają możliwość odkrywania siebie i rozwijania zdolności socjalizacyjnych, w tym zdolność do komunikowania się,

skutecznego przekazywania własnych myśli, słuchania, a nie jedynie słyszenia swoich rozmówców, efektywnego rozwiązywania sytuacji konfliktowych oraz radzenie sobie w sytuacjach trudnych. Metoda pracy projektowej, która może mieć charakter pracy indywidualnej lub zespołowej, pozwala nauczycielom na łączenie kilku zagadnień, a nawet przedmiotów szkolnych w jeden projekt. Dzięki takiemu rozwiązaniu praca uczniów będzie miała bardziej kompleksowy charakter, gdyż wymaga spojrzenia na dane zagadnienie pod wieloma aspektami. Nad pracą projektową ucznia bądź grupy uczniów czuwają z góry przypisani nauczyciele, a sam czas jego działania jest nieograniczony. Oznacza to, że projekt może trwać tydzień, miesiąc, a jeśli istnieje taka potrzeba to nawet cały rok.

Ponadto cele edukacyjne opisane w nowej podstawie programowej zakładają, że w szkole podstawowej będzie kładło się duży nacisk na integralny rozwój biologiczny, poznawczy, emocjonalny, społeczny oraz moralny uczniów. Dzięki odkrywaniu przez dziecko własnych możliwości oraz gromadzenie własnych doświadczeń następuje proces jego wychowania. Młody człowiek podejmując się działania zawsze może liczyć na wsparcie swojego nauczyciela. Nauka będzie prowadzona poprzez wykonywanie prostych czynności, ciągłą praktykę oraz podejmowanie intelektualnych wyzwań. W efekcie takiego wsparcia oraz zaspakajania swoich naturalnych potrzeb rozwojowych dziecko osiąga dojrzałość do podejmowania nauki na następujących po sobie etapach edukacyjnych.

Przedstawione przez nas propozycje tematyczne Programu Wychowawczo-Profilaktycznego zgodne są z wskazanymi celami programowymi oraz wiekiem młodych ludzi.

1. Budowanie pewności siebie i kształtowanie zaradności życiowej,
2. Budowanie świadomości i przynależności narodowej,
3. Przemoc i agresja rówieśnicza w szkole,
4. Współpraca z rodzicami,
5. Rozwijanie kompetencji czytelniczych oraz upowszechnianie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży,
6. Samobójstwa i zachowania autoagresywne,
7. Trudności w nauce oraz sposoby motywowania do pracy,
8. Wychowanie do wartości,
9. Zdrowy tryb życia,
10. Społeczność szkolna – bezpieczeństwo w społeczności szkolnej i trudności w nawiązywaniu kontaktów rówieśniczych,
11. Nienaruszalność cielesna i przeciwdziałanie wykorzystaniu dzieci,
12. Cyberprzemoc,
13. Środki psychoaktywne,
14. Prawidłowe relacje rodzinne, a rozbite rodziny, eurosieroctwo, przemoc w rodzinie.

Proponowane przez nas działania mają charakter wychowawczy i profilaktyczny. W celu lepszego przybliżenia i rozróżnienia tych działań opisujemy je poniżej:

Działalność wychowawcza – ma na celu kształtowanie osobowości młodego człowieka, jego postaw, zachowań oraz cech niezbędnych w życiu społecznym. Naszym celem jest przygotowanie ucznia do samodzielnego, poprawnego nawiązywania stosunków międzyludzkich, kształtowania długoterminowych relacji z innymi ludźmi, zachowania etycznego, moralnego i akceptowanego przez społeczność, w której żyje. Ważna jest świadomość oraz istnienie głębokich, skłaniających do refleksji wartości młodego człowieka.

Działalność wychowawcza polega na prowadzeniu działań z zakresu promocji zdrowia oraz wspomaganie ucznia i wychowanka w jego rozwoju ukierunkowanym na osiągnięcie pełnej dojrzałości w sferze:

1. fizycznej – ukierunkowanej na zdobycie przez ucznia i wychowanka wiedzy i umiejętności, pozwalających na prowadzenie zdrowego stylu życia i podejmowania zachowań prozdrowotnych;
2. psychicznej – ukierunkowanej na zbudowanie równowagi i harmonii psychicznej, ukształtowanie postaw sprzyjających wzmocnieniu zdrowia własnego i innych ludzi, kształtowanie środowiska sprzyjającego rozwojowi zdrowia, osiągnięcie właściwego stosunku do świata poczucia siły i witalności.
3. społecznej – ukierunkowanej na kształtowanie postawy otwartości w życiu społecznym, opartej na umiejętności samodzielnej analizy wzorów i norm społecznych oraz ćwiczeniu umiejętności wypełniania ról społecznych;
4. aksjologicznej – ukierunkowanej na zdobycie konstruktywnego i stabilnego systemu wartości, w tym docenienie znaczenia zdrowia oraz poczucia sensu istnienia.

Działalność profilaktyczna – celem profilaktyki jest podjęcie szybkich i skutecznych działań przywracających zdrowie, ma ona również na celu hamowanie postępu i niwelowanie pojawiających się powikłań już istniejącej choroby. Działania profilaktyczne pozwalają stworzyć odpowiedni wzór zachowań społecznych, które przyczyniają się do obniżenia prawdopodobieństwa pojawienia się danego zjawiska. Naszym zadaniem jest dostarczanie silnych pozytywnych wzorców i przeżyć, wspieranie rozwoju dzieci i młodzieży, rozwijanie posiadanych przez nich zdolności oraz wspieranie ambitnych postaw.

Działania szkoły powinny obejmować trzy poziomy profilaktyki:

1. profilaktyka uniwersalna – pierwszy poziom – skierowana do wszystkich uczniów i nauczycieli. Jej celem jest budowanie zdrowych i trwałych relacji w obrębie szkolnej społeczności, m.in. poprzez szkolenie nauczycieli i innych pracowników w zakresie pedagogiczno - wychowawczym, ustalenie określonych zasad postępowania, niezgodę na przemoc, dbanie o dobre relacje, wzmocnienie odporności uczniów (np. poprzez warsztaty radzenia sobie ze stresem) i podnoszenie ich samooceny czy wyraźne wskazanie osoby, do której można udać się po pomoc;

2. profilaktyka selektywna – drugi poziom – działania skupione są na osobach z grupy zwiększonego ryzyka (np. uczniach z problemami zdrowotnymi, ekonomicznymi, rodzinnymi, z trudnościami w nauce). Zadaniem szkoły i pracowników jest określenie potrzeb i trudności uczniów z grupy ryzyka oraz wsparciu ich w przezwyciężeniu trudności, m.in. poprzez działania włączające ich do grupy rówieśniczej czy pomagające w nauce. Ważnym czynnikiem jest włączenie rodziców / opiekunów uczniów do pracy oraz wspólne rozwiązywanie napotykaných trudności;
3. profilaktyka wskazująca – trzeci poziom – działanie skupiają się na osobach z grupy wysokiego ryzyka, tj. po próbie samobójczej. Profilaktyka wskazująca zawiera w swoich działaniach również te wynikające z działań drugiego poziomu. Pracownicy szkoły powinni w bardzo dyskretnie i nieustannie obserwować ucznia, zapewnić mu opiekę szkolnego specjalisty oraz współpracować z rodzicami w zakresie zapewnienia mu stałej specjalistycznej opieki.

Misja i wizja szkoły

1. Misja szkoły: (przykład)

*Jesteśmy Publiczną Szkołą Podstawową, prowadzoną
przez Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Pomieczyńska Huta.*

W szkole panuje rodzinna atmosfera. Chcemy, aby dzieci od najmłodszych lat przychodziły do szkoły chętnie i dobrze się w niej czuły.

Rodzice są dla nas partnerami w podejmowaniu wszelkich działań związanych z wszechstronnym i harmonijnym rozwojem uczniów w sferze wiedzy, umiejętności i wychowania.

Szkoła jest dla lokalnej społeczności centrum kulturotwórczym. Promuje podtrzymywanie tradycji Kaszub i Polski. Szanuje wartości przekazywane dzieciom przez rodziców.

*Wykwalifikowana kadra pedagogiczna zapewnia wysoki poziom nauczania i wychowania. Szczególny nacisk kładziemy na szacunek dla drugiego człowieka
"...ażeby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem... umiał bardziej być nie tylko z drugim, ale dla drugich." (papież Jan Paweł II)*

Chcemy być jedną z najlepszych szkół w środowisku, pragniemy bardzo dobrze przygotować naszych uczniów do kolejnego etapu edukacyjnego. W tym celu podejmujemy różne działania edukacyjne od najmłodszych klas, oferujemy zajęcia pozalekcyjne oraz programy dodatkowe.

2. Wizja szkoły: (przykład)

Publiczna Szkoła Podstawowa w Pomieczyńskiej Hucie działa w ramach programu "Mała Szkoła". W 2001 roku placówka prowadzona przez JST, czyli Gminę w Kartuzach została zlikwidowana. Budynek szkoły znajdował się w bardzo złym stanie. Wymagał kapitalnego remontu. Rodzice dzieci uczęszczających do tej szkoły nie pozostali bierni w tej sytuacji. Założyli Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Pomieczyńska Huta. Wystąpili do Kuratorium w Gdańsku oraz Gminy w Kartuzach o pozwolenie na prowadzenie szkoły. Spełnili wszelkie formalności dotyczące warunków lokalowych, zatrudnili wykwalifikowaną kadrę. W wyniku tych działań Publiczna Szkoła Podstawowa została wpisana do rejestru szkół publicznych w Gminie Kartuzy pod numerem pierwszym.

Członkowie Stowarzyszenia pracowali przy remoncie budynku szkoły nieodpłatnie.

Szkoła pełni funkcję kulturotwórczą w środowisku lokalnym. Znajduje się w pięknym zakątku Kaszub, gdzie tradycje i kultura kaszubska jest głęboko zakorzeniona w rodzinach. Stąd działania dotyczące nauki języka kaszubskiego w szkole oraz pogłębiania wiedzy na temat naszego regionu i kultywowania tradycji w szkole.

Naszym pragnieniem jest aby szkoła stała się centrum kulturalnym dla wszystkich mieszkańców wsi. Aby ludzie dorośli - rodzice i dziadkowie, znaleźli swoje spełnienie w działaniach szkoły.

Chcemy również stwarzać w szkole warunki kształcenia dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Możliwość podnoszenia swoich kwalifikacji dla rolników i członków rodzin rolniczych.

Nade wszystko pragniemy rozwijać dzieci na wsi w szerokim tego słowa znaczeniu:

- **uczyć je odbierać kulturę**
- **stosować nowoczesne technologie w procesie kształcenia**
- **rozwijać literacko**
- **uczyć języka angielskiego**
- **rozwijać umiejętności matematyczne i przyrodnicze**
- **wyzwalać w dzieciach i młodzieży poczucie własnej wartości**
- **przełamywać bariery podczas publicznych występów**
- **korzystać ze zdobytej wiedzy i umiejętności w codziennym życiu**
- **tak przygotowywać do kolejnego etapu edukacyjnego aby nie czuli się "gorsi" tylko dlatego, że mieszkają na wsi**

Zamierzamy wciąż rozwijać bazę materialną szkoły tak, aby stwarzać coraz lepsze warunki do nauki dla naszych uczniów.

W szkole uczniowie uczą się w mało licznych klasach. Dzięki temu proces edukacyjny jest bardzo zindywidualizowany.

- Od najmłodszych lat uczą się języka angielskiego.
- Od klasy pierwszej odbywają się zajęcia komputerowe.
- Uczniowie z każdej klasy mają możliwość udziału w zajęciach wyrównawczych.
- Uczą się o regionie, tradycjach i kulturze na lekcjach języka kaszubskiego
- Mają możliwość rozwoju swoich talentów poprzez udział w zajęciach zespołu regionalnego "Skarbe"
- Każde dziecko może uczestniczyć w zajęciach logopedycznych
- Organizujemy zajęcia pozalekcyjne - kółka zainteresowań
- Realizujemy w szkole szereg projektów dofinansowanych z różnych źródeł, m.in. Polsko - Amerykańskiej Fundacji Wolności Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Wojewodę Pomorskiego, Gminę Kartuzy
- Współpracujemy z różnymi instytucjami, m.in. Poradnią Psychologiczno- Pedagogiczną, Gminą w Kartuzach, Policją, Strażą Pożarną, Stowarzyszeniami na terenie naszego powiatu, szkołami z terenu całej Polski

Model absolwenta

Realizując misję naszej szkoły i działając zgodnie z jej wizją, dążymy do wykształcenia i wychowania ucznia, który:

- **jest aktywny**

posiada zainteresowania i rozwija je
jest twórcą i odbiorcą sztuki i kultury
wykazuje się samodzielnością

- **jest ciekawy świata**

korzysta z różnych źródeł informacji
poszerza wiedzę na miarę swoich możliwości
jest wrażliwy na piękno przyrody

- **jest odpowiedzialny**

podejmuje działania i przewiduje ich konsekwencje

umie samodzielnie rozwiązywać problemy
cieszy się z sukcesów i potrafi akceptować porażki
zna swoje słabe strony i pracuje nad nimi

- **jest otwarty**

nie ma problemów z nawiązywaniem kontaktów z rówieśnikami
umie współdziałać w grupie
prezentuje swój punkt widzenia i szanuje poglądy innych

- **jest optymistą**

pozytywnie patrzy na świat
lubi siebie i innych
wierzy w swoje możliwości
umie odróżniać dobro od zła

- **jest prawy**

jest uczciwy i prawdomówny
zna zasady dobrego zachowania się i przestrzega ich
zna symbole regionalne, narodowe i religijne i wie jak się wobec nich zachować

- **jest tolerancyjny**

rozumie, że różnice między ludźmi są zjawiskiem naturalnym
szanuje inne rasy i nacje oraz ich poglądy
jest wrażliwy na potrzeby innych

- jest krytyczny

selekcjonuje i porządkuje zdobyte informacje, ocenia ich wiarygodność
i przydatność do określonego celu

- jest świadomy swoich praw i praw innych ludzi

zna swoją wartość, swoje prawa
zna i respektuje prawa innych.

Część: Budowanie pewności siebie i kształtowanie zaradności życiowej

Przepisy prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483);
2. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 z późn. zm.);
3. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59; 949);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i trybu udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz organizacji indywidualnego programu lub toku nauki (Dz.U. 2017 poz. 1569);
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie organizacji oraz sposobu przeprowadzania konkursów, turniejów i olimpiad (Dz.U. 2017 poz. 1580);
7. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526).

Stan prawny z dnia 1.09.2017 r.

Wprowadzenie

Szkoła prowadzi szereg działań, mających na celu zachęcenie uczniów do podejmowania innej, alternatywnej w stosunku do biernej formy spędzania wolnego czasu tj. fakultatywne zajęcia sportowe, edukacyjne, spotkania z przedstawicielami środowisk lokalnych, itd. Celem zajęć jest poszerzenie uczniowskiej wiedzy, zainteresowań oraz umożliwienie odnalezienia nowych pasji.

Nasi uczniowie biorą udział w zajęciach Tutoringu, który ukierunkowany jest na odkrycie własnych pasji i talentów.

Kładziemy również duży nacisk na rozwijanie umiejętności społecznych i inteligencji emocjonalnej młodych ludzi. Okazuje się bowiem, że dynamicznie zmieniający się świat, a co za tym idzie warunki życia, sprzyjają wzrostowi ilości osób, które nie radzą sobie z gniewem, złością, żalem, depresją czy innymi trudnymi stanami emocjonalnymi, które dotyczą ich samych lub innych osób z ich otoczenia. Taka niezdolność do radzenia sobie z emocjonalnymi stanami dotyka zarówno osoby dorosłe jak i młodych ludzi, niezależnie od ich poziomu inteligencji intelektualnej. Faktem jest, że w prawidłowym, konstruktywnym radzeniu sobie z emocjami pomaga posiadanie inteligencji emocjonalnej, którą wszyscy mają w mniejszym bądź większym stopniu wykształconą. Rozwój IE zaczyna się już w środowisku domowym, a kontynuowany jest również w środowisku szkolnym. To właśnie ten okres tworzy nawyki emocjonalne, którymi większość ludzi będzie posługiwała się już do końca życia. Jeśli w rodzinie dziecka te umiejętności nie zostały przekazane, bądź zrobiono w sposób niewłaściwy (np. rodzina dziecka jest rodziną destruktywną, posiadającą wiele problemów również natury emocjonalnej, w której kwestia samopoczucia jest sprawą drugorzędą bądź w ogóle nieistotną), to większa odpowiedzialność spoczywa na pracownikach szkoły. Oznacza to, że szkoła nie jest obecnie odpowiedzialna jedynie za przekazywanie wiedzy, ale również za uczenie umiejętności dzięki, którym następuje rozwój inteligencji emocjonalnej. Osoby, które nie potrafią poradzić sobie z sferą emocjonalną mogą przejawiać mniejsze bądź większe problemy w skupieniu się na nauce czy pracy. Wykazują również mniej motywacji i wytrwałości w dążeniu do wyznaczonego celu, łatwiej poddają się przykrym emocjom i nie wiedzą w jaki sposób sobie z nimi radzić, nie umieją panować nad swoimi popędami i zdecydowanie częściej znajdują się w grupie osób podejmujących się zachowań ryzykownych bądź destruktywnych.

Poniższy Program Wychowawczo-Profilaktyczny przedstawia działania, które pomogą budować samoświadomość uczniów oraz zadbają, aby ich aspiracje życiowe były dojrzałe i racjonalne oraz zgodne z ich predyspozycjami personalnymi i zainteresowaniami. Dzięki odkryciu swoich umiejętności i skłonności uczniowie będą bardziej zorientowani na wyznaczony przez siebie cel i pewniej ku niemu zmierzali.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Prezentowana część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Budowanie pewności siebie i kształtowanie zaradności życiowej” ma na celu:

1. Budowanie świadomości samego siebie i realnych aspiracji życiowych:
  - kształtowanie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych,
  - rozumienie znaczenia i roli ubioru (odpowiedniego do okazji i miejsca),
  - poszerzanie horyzontów, uświadamianie mnogości ścieżek życiowych,

- poszerzanie oferty zajęć rozwijających zainteresowania.
2. Budowanie pewności siebie:
- uświadamianie zagadnienia pewności siebie,
  - techniki budowania pewności siebie,
  - odkrywanie własnej osobowości,
  - rozwijanie zainteresowań,
  - odnajdywanie swoich mocnych stron.
3. budowanie zaradności życiowej:
- organizacja warsztatów,
  - angażowanie uczniów w organizację wydarzeń, imprez etc.
  - organizacja wyjazdów, wycieczek, „zielonych szkół”.

Cele szczegółowe:

- tworzenie pozytywnej i bezpiecznej atmosfery w klasie i szkole,
- uczenie asertywności,
- zaznajamianie uczniów z pojęciem tolerancji,
- uczenie podejmowania właściwych decyzji,
- uczenie sposobów radzenia sobie z sytuacjami trudnymi, stresowymi,
- wskazywanie pozytywnych wzorców zachowań,
- wzmacnianie poczucia własnej wartości,
- poznawanie swoich predyspozycji oraz ich rozwijanie.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Zajęcia integracyjne.	- ćwiczenia indywidualne i grupowe, - ćwiczenia integrujące klasy uczniowskie, - ćwiczenia aktywizujące.	Nauczyciele i wychowawcy	Cały rok szkolny	Uczniowie

Przykłady:

- zajęcia integracyjne dla klas pierwszych na początku roku szkolnego (w zależności od zaistniałej potrzeby zajęcia można przeprowadzać również dla uczniów innych poziomów klas np. duża liczba nowych uczniów, bądź rozrada uczniów w szkole, niepokojące dezintegracja uczniów w klasie, brak „zgrania” młodych ludzi) – uczniowie przedstawiają się, szukają podobieństw ze swoimi kolegami i koleżankami ze szkolnych ław, a następnie z resztą klasy, biorą udział w zajęciach budujących umiejętność komunikacji, nawiązywania współpracy, wzajemnego zaufania, wspólnego rozwiązywania problemów i radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych. Zajęcia mają na celu zwiększenie otwartości i akceptacji młodych ludzi do samych siebie oraz tolerancji względem odmienności swoich rówieśników;
- uczenie współodpowiedzialności za swoich kolegów i koleżanki z klasy i ze szkoły, wzmacnianie poczucia solidarności – nauczyciele respektują ustanowione w szkole zasady i konsekwentnie wyciągają konsekwencje w sytuacji, gdy nie są one przestrzegane. Nauczyciele nie pochwalają typowego „donosicielstwa”, jednak nie bagatelizują zgłaszanych sytuacji. Podczas zajęć uczniowie tworzą własne klasowe zasady, według których chcą pracować (reguły muszą zostać zaakceptowane przez każdego ucznia z osobna oraz nauczyciela, można negocjować poszczególne punkty regulaminu) tj. podczas zajęć nie używamy telefonu komórkowego, nie przerywamy innym mówiącym, szanujemy cudzą prywatność, mamy prawo wyjść do toalety kiedy zaistnieje taka konieczność, nie podnosimy głosu, itp. Ważne, aby zasady były tworzone wspólnie przez uczniów i nauczycieli oraz dawały tym pierwszym poczucie, że nawiązują oni partnerską, otwartą relację ze swoim nauczycielem;
- wspólne wyjścia poza teren szkoły – zajęcia mogą łączyć kilka różnych celów np. integrowanie uczniów z rozwijaniem w nich zdolności odczuwania i interpretowania sztuki (wyjście do teatru), czy uczenia poszanowania i zrozumienia natury (wyjście do lasu) oraz historii swojej okolicy (przejście szlakiem pomników postawionych w najbliższej okolicy);
- „poznaj mnie” – zajęcia podczas, których uczniowie dzielą się własnymi pasjami, zainteresowaniami ze swoimi rówieśnikami. Każdy uczeń przygotowuje, krótkie 5-minutowe wystąpienia na temat swoich pasji (forma prezentacji jest dowolna, np. plakat, prezentacja multimedialna, śpiew, portret, kolaż zdjęć, film). Celem zajęć jest lepsze poznanie siebie nawzajem.

1. Poznanie siebie oraz skupienie się na odkrywaniu własnych zdolności oraz aspiracji życiowych.
2. Praca nad adekwatnym poczuciem własnej wartości.

- ćwiczenia indywidualne i grupowe,
- zajęcia wychowania fizycznego,
- zajęcia warsztatowe,
- mini wykłady,
- dramy,
- e-lekcje.

Wychowawcy i nauczyciele

Cały rok szkolny

Uczniowie

Przykłady:

- zajęcia których celem jest samopoznanie i budowanie własnej wartości:
  - podczas wychowania fizycznego nauczyciel prowadzi zajęcia pozwalające uświadomić uczniom posiadane przez nich zdolności fizyczne oraz zaznajamia ich z predyspozycjami ich ciała. Uczniowie rozmawiają na temat możliwości fizycznych człowieka oraz starają się stworzyć dopasowany indywidualnie do swoich potrzeb program ćwiczeń fizycznych (nauczyciel promuje zdrowe i swobodne zachowywanie się we własnej skórze oraz akceptowanie własnego ciała). Zajęcia mają na celu zachęcić mniej aktywnych uczniów do podjęcia wysiłku i zaangażowania w wykonywanie ćwiczeń podczas prowadzonych zajęć oraz w czasie wolnym. Jeśli predyspozycje i aspiracje uczniów odbiegają od aktualnych możliwości szkoły, należy wskazać im miejsca lub osoby, pod okiem, których będą mogli rozwijać swoją pasję. Podczas zajęć nauczyciel tłumaczy jakie znaczenie dla rozwoju poznawczego i emocjonalnego ma podejmowanie wysiłku fizycznego;
  - trening asertywnego zachowania się – uczniowie zapoznają się ze sposobami komunikowania się z innymi ludźmi. Rozumieją dlaczego asertywny styl prowadzenia dialogu jest lepszy niż inne;
  - uczniowie dowiadują się czym jest konformizm, komunikacja pasywna, komunikacja agresywna oraz uczą się zachowywać w sposób asertywny – warsztat

przeprowadzony przez wykwalifikowanego w temacie psychologa lub e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Asertywność – sposób na życie” (dedykowana uczniom SPP);

- „czy rozumiesz co do Ciebie mówię” – lekcja mająca na celu zaznajomienie uczniów z tematem komunikacji niewerbalnej poprzez:

- prowadzenie pantomim i staranie się określić, jakie emocje wyraża dana osoba,
- kalambury emocjonalne – uczniowie podzieleni są na zespoły. Zadaniem poszczególnych zespołów jest odszyfrowanie jaką emocję prezentuje każdy kolejno występujący zawodnik. Dozwolona jest gestykulacja i mimika,
- zajęcia poświęcone odkrywaniu barier komunikacyjnych, zrozumieniu różnicy pomiędzy aktywnym słuchaniem a słyszeniem.

- lekcja pt. „zrozum mnie” – zajęcia mające uświadomić uczniom czym jest tolerancja, kiedy należy mówić

o zachowaniach nietolerancyjnych oraz dlaczego warto akceptować inność. Podczas zajęć uczniowie zapoznają się z alfabetem języka migowego oraz wybranymi zwrotami oraz podzielą się swoimi obawami związanymi z innością, niepełnosprawnością. Zadaniem nauczyciela jest pokazanie, że nie należy bać się odmienności ale należy czerpać z niej korzyści – lekcja przeprowadzona przez wykwalifikowanego w temacie psychologa lub e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Być tolerancyjnym” (lekcja dedykowana uczniom SPP; zawiera niektóre z opisanych wcześniej zagadnień) i/lub „Savoir-vivre w kontaktach z osobami niepełnosprawnymi” (dedykowana wszystkim uczniom bez względu na wiek);

- lekcja pt. „nauka pozytywnego myślenia” – ćwiczenia w formie dramy – przedstawiamy uczniom wiele sytuacji z życia codziennego np.:

- zapraszasz swojego kolegę do kina, ale ten odmawia,
- twoja koleżanka nie odpisuje Ci na SMSy,
- opowiadasz swojemu rodzicowi o dniu spędzonych w szkole. Ten jednak wydaje się nie być zainteresowany tym co mówisz,
- itp.

Prosimy uczniów o zinterpretowanie podanych sytuacji, zastanowienie się dlaczego odbiorcy zachowali się w ten, a nie w inny sposób. Po uzyskaniu od dzieci odpowiedzi należy przedstawić im przykładowe powody, które wpłynęły na to, że odbiorcy zareagowali w określony sposób. Żaden z wymienionych powodów nie jest związany z samym odbiorcą, natomiast ma związek z sytuacją zewnętrzną np. kolega ma za dużo lekcji bądź ma szlaban, więc nie może pójść do kina, dziewczynka nie ma pieniędzy na koncie bądź zostawiła telefon u babci, dlatego nie odpisuje na

wiadomości, rodzic jest zmęczony i nie może się skupić na wypowiedzi dziecka, itp. Uświadamiamy młodym ludziom, że zachowania, z którymi często się spotykają nie mają nic wspólnego z dotkniętym młodym człowiekiem. Nauczyciel uczy i zachęca uczniów do patrzenia w ten sposób na podobne sytuacje, nie wszystko bowiem musi być odpowiedzią na ich zachowanie, nie wszystko musi być związane z ich osobą;

- uczenie podopiecznych jakie znaczenie w życiu człowieka ma czas, w jaki sposób najefektywniej nim zarządzać oraz na co zwrócić uwagę podczas planowania swojego dnia, tygodnia oraz bardziej oddalonych celów życiowych – szkolenie przeprowadzone przez przygotowanego w temacie psychologa i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Zarządzaj swoim czasem” (dedykowana uczniom III klasy G oraz SPG).

<p>1. Podnoszenie poziomu kompetencji społecznych.</p>	<p>- praca indywidualna i grupowa, - treningi, warsztaty, - dramy.</p>	<p>Psycholog, nauczyciele</p>	<p>Cały rok szkolny</p>	<p>Uczniowie</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • psycholog prowadzi szereg zajęć, które pomogą pozytywnie wpłynąć na poziom inteligencji emocjonalnej uczniów np. gry polegający na określeniu co dany gest, mimika, spojrzenie, czy kombinacja tych elementów mogła oznaczać. Uczniowie zapoznają się z terminem empatia oraz rozumieją różnicę pomiędzy empatią, a syntonią, altruizmem, litością czy miłością; 				
<p>1. Nauka opanowania stresu bądź wykorzystania sytuacji</p>	<p>- ćwiczenia indywidualne i grupowe, - zajęcia plastyczne/ techniczne,</p>	<p>wychowawcy</p>	<p>Cały rok szkolny</p>	<p>Uczniowie</p>

stresowych na swoją korzyść.
2. Umiejętne rozwiązywanie konfliktów i reagowanie w sytuacjach trudnych.

- e-lekcje,
- mini wykłady,
- ćwiczenia rozluźniające,
- ćwiczenia oddechowe.

Przykłady:

- uświadomienie młodzieży czym jest stres, wytłumaczenie jego genezy oraz skutków, które ze sobą niesie. Uczniowie dowiadują się w jakich sytuacjach może on działać korzystnie, a kiedy stanowi zagrożenie. Młodzi ludzie poznają techniki pozwalające im zapanować nad złym stresem tj. metody relaksacyjne do stosowania na co dzień w zaciszu domowym – warsztat przeprowadzony przez wykwalifikowanego w temacie psychologa lub e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Nie zgrzytaj zębami! Pozbądź się stresu!” (dedykowana uczniom SPP);
- ćwiczenia relaksacyjne – nauczyciele zapoznają uczniów z szeregiem ćwiczeń, które pomogą im opanować aktualnie przeżywany stres oraz pozwolą zapanować nad emocjami na co dzień np. kontrola oddechu, odliczanie wstak co pewną liczbę, kontrola napięcia mięśniowego, skupienie na jednym punkcie, przyjęcie pozycji pomagającej zapanować nad emocjami, trening Jacobsona, itp. Nauczyciele omawiają z uczniami aktywności, która ułatwiają neutralizować poczucie stresu. Tłumaczą im, że każdy ma indywidualne potrzeby, dlatego należy mieć świadomość, co jest zapałnym zynnikiem w nas samych. Wśród najczęstszych: dobre jedzenie, słuchanie muzyki, spacer, czytanie książki, gimnastyka, oglądanie telewizji, spotkanie ze znajomymi, majsterkowanie, gotowanie, itp. Kolejna lekcja powinna zostać poświęcona metodą pomagającym unikać stres na co dzień oraz tzn. higienie umysłu;
- podczas zajęć plastycznych/ technicznych uczniowie przygotowują własną gniotkę antystresową – może mieć ona wybrany przez nich kształt, kolor czy wielkość. Wykonać ją można z wybranych przez siebie materiałów, które można dowolnie łączyć np. bawełna, kartki, taśma, kartony. Istotne jest,

aby młodzi ludzie byli w stanie „przekazać” jej swoje negatywne emocje w chwilach przeżywania złości;

- uczniowie ćwiczą zachowanie się w różnych trudnych, konfliktowych sytuacjach – warsztat w formie dramy przeprowadzony przez wykwalifikowanego w temacie pedagoga lub e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Umiem rozwiązać konflikt” (dedykowana uczniom SP).

<ol style="list-style-type: none"> 1. Kształtowanie postawy życiowej w społeczeństwie lokalnym. 2. Budowanie zaradności życiowej. 3. Nauka samodzielnego podejmowania aktywności/ inicjatywy. 4. Rozwijanie uczniowskich zainteresowań. 	<ul style="list-style-type: none"> - ćwiczenia indywidualne i grupowe, - przedstawienia, prezentacje, wystąpienia, itp., - e-lekcje, - lekcje wychowawcze, - praca projektowa. 	<p>wychowawcy</p>	<p>Cały rok szkolny</p>	<p>Uczniowie</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uczniowie zapoznają się z zasadami dobrego wychowania (praca w zespołach). Każda grupa ma za zadanie dowiedzieć się czym jest „savoir vivre” oraz, jakie przesłanie ze sobą niesie. Młodzi ludzie przygotowują scenki na dany temat oraz tłumaczą dlaczego aktorzy wybrali takie a nie inne zachowanie np. zachowanie przy stole, przedstawianie się osobie nieznającej, przedstawianie swojego kolegi/ koleżanki osobom, które go/jej nie znają, zachowanie wobec osób starszych, itp.; • uczniowie poznają zasady poprawnego ubioru oraz ich wpływ na wywieranie pierwszego wrażenia u drugiego człowieka. Uczniowie przygotowują pokaz mody o ustalonej wcześniej tematyce np. ubrania na egzamin, ubrania do pracy, ubrania na co dzień do szkoły, ubrania podczas uroczystości, itp. Podczas pokazu warto omówić każdy zestaw ubioru i wytłumaczyć odbiorcą dlaczego taki ubiór, kolor i fason został zastosowany w danej stylizacji; 				

- cykl spotkań pt. „spotkanie z praktyką” – nauczyciele pytają, czy uczniowie mają już wybraną ścieżkę życiową – jeśli są to konkretne zawody to warto zweryfikować prawdziwość uczniowskich wyobrażeń z rzeczywistością oraz z wymaganymi na takim stanowisku zdolnościami i predyspozycjami. Warto zaprosić do szkoły przedstawicieli wybranych zawodów, aby uczniowie mieli sposobność spotkać się z nimi, wysłuchać ich opowieści o standardowym dniu w pracy, zaletach i wadach takiego zawodu oraz co należy zrobić, aby w przyszłości samemu zajmować się taką profesją;
- prowadzenie działań psychoedukacyjnych, których celem jest możliwość dokonania przez uczniów świadomego wyboru dalszej drogi życiowej: prowadzenie całorocznego doradztwa zawodowego, umożliwiającego odkrycie słabych i mocnych stron uczniów, ich aktualnych predyspozycji zawodowych, aspiracji i możliwości:
  - uświadamianie uczniów odnośnie działań, jakie powinni podejmować, aby zrealizować swoje plany zawodowe,
  - rozwijanie indywidualnych zainteresowań uczniów poprzez umożliwianie im samodzielnego działania,
  - rozwijanie umiejętności rozpoznawania i ujawniania swoich uczuć i emocji,
  - nauczyciele uczą uczniów zarządzać swoim czasem i posiadanymi kompetencjami – lekcje mające na celu naukę planowania prac, organizacji.
- zajęcia pt. „Jaki jestem?” – zajęcia skupiające się na zdolnościach i predyspozycjach zawodowych uczniów (szkolny doradca zawodowy może przeprowadzić ankietę, która ułatwi określenie predyspozycji młodych ludzi);
- e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Doradztwo zawodowe” – interaktywna lekcja uświadamiająca uczniom jak wygląda wejście na rynek pracy. Młodzi ludzie dowiadują się w jaki sposób szukać pracy, jak przygotować niezbędne dokumenty aplikacyjne, na co zwracać uwagę podczas przeglądania ofert pracy oraz przechodzą trening przygotowujący ich do pierwszej rozmowy o pracę;
- wzmacnianie w uczniach zdolności zarządzania swoim czasem poprzez zajęcia praktyczne zaznajamiające młodych ludzi z efektywnymi technikami planowania czasu – warsztat przeprowadzony przez wykwalifikowanego w temacie psychologa lub e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Zarządzaj swoim czasem” (dedykowana uczniom III klasy G i SPG);
- szkoła daje uczniom możliwość realizowania ich zainteresowań i pasji poprzez aktywne dzielenie się nimi z innymi – uczniowie (przy wsparciu swoich opiekunów i nauczycieli) organizują warsztaty dla

	<p>swoich kolegów i koleżanek ze szkoły, z tematyki którą sami wybiorą. Temat ma być związany z ich zainteresowaniem np. jeśli pasją ucznia są piesze wędrówki można przeprowadzić rajd po najbliższej okolicy wraz z odwiedzaniem punktów historycznych czy przyrodniczych;</p> <ul style="list-style-type: none"> • zajęcia uczące uczniów samodzielnego, krytycznego myślenia prowadzone na podstawie wyboru kilku zagadnień aktualnych dla współczesnego świata. Uczniowie, pracując w grupach, przygotowują swoje stanowiska na zadany temat oraz zbierają dowody, które mają bronić ich tezę; • pracownicy szkoły zachęcają uczniów do czynnego udziału w proponowanych przez nią zajęciach dodatkowych oraz samodzielnego proponowania takich zajęć. 			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Podnoszenie kwalifikacji pracowników szkoły. 2. Nawiązywanie i/lub utrzymywanie odpowiednich relacji i zaangażowania rodziców/ opiekunów uczniów. 3. Prowadzenie ewaluacji. 	<ul style="list-style-type: none"> - szkolenia, kursy, treningi, warsztaty, - książki, materiały szkoleniowe, ulotki, - badania ankietowe. 	<p>Dyrektor, wychowawcy</p>	<p>Cały rok szkolny</p>	<p>Nauczyciele i wychowawcy</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • szkolenia umiejętności skierowane do nauczycieli: <ul style="list-style-type: none"> ○ Trening Umiejętności Społecznych – trening TUS, którego pozytywne zakończenie uprawnia posiadaczy do samodzielnego prowadzenia treningów swoim podopiecznym w szkole (odbycie treningu zalecane jest w szczególności w szkołach integracyjnych); ○ Trening Kontroli Złości dla dzieci i młodzieży – szkolenie warsztatowe skierowane do nauczycieli, którzy pracują w trudnych warunkach np. środowisku szkolnym, w którym występują zachowania agresywne i przemocowe. Dzięki szkoleniu nauczyciele dowiedzą się, w jaki sposób zapobiegać takim zachowaniom i jak radzić sobie z wybuchami złości u dzieci i młodzieży szkolnej; • nauczyciele pracują nad przełamywaniem barier komunikacyjnych z rodzicami/opiekunami uczniów – badanie ankietowane przeprowadzone przez wykwalifikowanego w temacie psychologa lub badanie Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Współpraca z rodzicami”. Kompleksowo przeprowadzone badanie pozwoli określić na jakim poziomie znajduje się nawiązywanie relacji na linii rodzice- 				

	<p>nauczyciele, co może być powodem zaniedbań oraz określi działanie, które należy podjąć w celu polepszenia i/lub utrzymania odpowiedniego poziomu zaangażowania i współpracy pomiędzy podmiotami;</p> <ul style="list-style-type: none"> • pedagogizacja nauczycieli na temat konieczności istnienia adekwatnej samooceny wśród uczniów. Omawiane są skutki za niskiej oraz za wysokiej samooceny oraz proponowane działania w jaki sposób radzić sobie z taką sytuacją; • nauczyciele odpowiedzialni są za tworzenie pozytywnej i bezpiecznej atmosfery w klasie i szkole – badanie ankietowane przeprowadzone przez wykwalifikowanego w temacie psychologa lub badanie Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Agresja i przemoc” (skierowane do całej społeczności szkolnej). Badanie określi nasilenie sytuacji problemowych na terenie szkoły oraz pomiędzy uczniami, natomiast opracowana Diagnoza i Działania pozwolą zrozumieć genezę problemu oraz odpowiednio dobrać narzędzia, które pomogą w określeniu działań profilaktycznych przemocy i agresji; • nauczyciele uczestniczą w szkoleniu informacyjnym na temat inteligencji emocjonalnej uczniów w perspektywie ich powodzenia w nauce szkolnej. Zapoznają się z technikami, które wpływają na podniesienie poziomu inteligencji emocjonalnej swoich uczniów (np. proponowanie zabaw/gier podczas, których głównym zadaniem uczestników jest rozpoznanie emocji drugiego człowieka); • szkolenie zewnętrzne nauczycieli na temat komunikacji werbalnej i niewerbalnej. 			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Pedagogizacja rodziców/ opiekunów dzieci. 2. Spotkania z wychowawcą oraz utrzymywanie stałej i poprawnej relacji na linii nauczyciele-rodzice/ opiekunowie dzieci. 3. Zaangażowanie rodziców w działalność szkolną. 	<p>- spotkania z wychowawcą, - pogadanki.</p>	<p>wychowawcy</p>	<p>Cały rok szkolny</p>	<p>Rodzice/ opiekunowie uczniów</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rodzice/opiekunowie dzieci czuwają nad tym, aby ich pociechy wykazywały właściwą postawę charakteryzującą się wysoką kulturą osobistą oraz sumiennie realizowało obowiązek szkolny; • rodzice/opiekunowie utrzymują regularny kontakt z wychowawcą klasy, wykazują zainteresowanie aktualnym stanem wiedzy swoich pociech oraz w razie zaistnienia potrzeby sami podejmują kontakt z konkretnym nauczycielem, wychowawcą klasy czy dyrektorem; 				

- rodzice/opiekunowie angażują się w działania realizowane przez szkołę tj. akademie i uroczystości szkolne, konkursy, wydarzenia, imprezy klasowe i szkolne, wyjścia, wyjazdy, itp.;
- rodzice/opiekunowie uczniów, których pociechy wykazują specyficzne trudności wychowawcze pozostają w stałym kontakcie z pracownikami szkoły i podejmują się wspólnych działań w celu polepszenia aktualnej postawy dzieci i młodzieży. Zadaniem wychowawców klas jest ułatwienie im tego kontaktu bądź wskazanie alternatywnych form szukania wsparcia;
- rodzice/opiekunowie, których pociechy wykazują problemy edukacyjne i/lub towarzyskie (np. problemy socjalizacyjne z koleżankami i kolegami ze szkoły) pozostają w stałym kontakcie z wychowawcą, psychologiem szkolnym/pracownikami poradni psychologiczno-pedagogicznej oraz pracują nad zmianą i poprawą aktualnego stanu;
- uświadomienie rodzicom/opiekunom dzieci, że dotychczasowe badania naukowe nie wskazują na istnienie bezpośredniej korelacji pomiędzy wysoką samooceną uczniów a ich osiągnięciami szkolnymi (Baumeister, 2003) a tego typu teorie są na chwilę obecną bardzo dobrze sprzedającym się produktem marketingowym. Dlatego też należy kształtować w młodych ludziach pozytywny, ale adekwatny poziom samooceny oraz zachęcać ich do „brania” życia w swoje ręce i realizowania swoich planów, jak również do formowania w ich zachowania samokontroli, która wpływa na kształtowanie sumienności i wytrwałości w działaniach;
- zajęcia edukacyjne pt. jak dużo wiemy o sobie. Konkurs, w którym biorą udział uczniowie ze swoimi opiekunami/członkami rodziny. Wychowawcy zadają im poszczególne pytania, na które obie strony powinny udzielić odpowiedzi np. pytamy ucznia: „jaki jest ulubiony kolor twojego taty?”, „jaka jest ulubiona potrawa twojej mamy?”. Przed udzieleniem odpowiedzi rodzic zapisuje odpowiedź na kartce, kiedy skończy dziecko udziela odpowiedzi. Zasady są analogiczne w drugą stronę. Przed przystąpieniem do konkursu warto przekazać opiekunom listę zagadnień, które mogą zostać poruszone np. posiłki, muzyka, sport, wszystko w aspekcie tego co dotyczy danej osoby. Celem zajęć jest stworzenie bliskości członków rodziny i lepsze poznanie się podczas przygotowywania do konkursu;
- przeprowadzenie spotkania z opiekunami uczniów na temat ustalania zasad panujących w domu, przestrzegania ich przez wszystkich domowników oraz konsekwentnego reagowania w sytuacjach, gdy dana reguła nie zostanie dotrzymana. Spotkanie prowadzone jest przez wykwalifikowanego w temacie psychologa, który opowiada o konsekwencjach istnienia w domu podwójnych standardów – jednych wymagań względem dzieci i młodzieży, innych odmiennych w stosunku do dorosłych.

	<p>Celem spotkania jest uświadomienie dorosłym, że najczęściej pozytywnych skutków wychowawczych przynoszą pozytywne wzorce zachowań samych rodziców oraz okazywanie wzajemnego szacunku, troski i zainteresowania. Rodzice dowiadują się w jaki sposób pracować nad polepszeniem dialogu pomiędzy nimi a ich pociechami oraz wiedzą gdzie szukać pomocy, gdy sytuacja jest bardziej wymagająca (np. terapia rodzinna – oczywiście przy proponowaniu tego typu aktywności w pierwszej kolejności konieczne jest odczarowanie niepoehlebnej roli psychologa w tym procesie. Dobrze jest przedstawić go jako osobę postronną, który patrzy obiektywnie na procesy, które zachodzą w domu dziecka).</p>			
<p>1. Nawiązanie współpracy z organizacjami, instytucjami, osobami fizycznymi nie związanymi bezpośrednio ze szkołą.</p>	<p>- spotkania za specjalistami danej tematyki, - szkolenie.</p>	<p>Dyrektor szkoły</p>	<p>Cały rok szkolny</p>	<p>Dyrekcja szkoły</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nawiązanie współpracy w zakresie realizacji omawianych działań profilaktycznych z: <ul style="list-style-type: none"> ○ Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną, ○ z ośrodkami kulturalnymi okolicy, ○ rodzicami/ opiekunami prawnymi uczniów, ○ instytucjami i organizacjami edukacyjnymi, ○ osobami fizycznymi, ○ służbami porządku publicznego. • wykorzystanie wyników badań w ewaluacji pracy szkoły; • dyrekcja szkoły uczestniczy w prowadzonym zewnątrznie treningu interpersonalnym. 				

Część: Budowanie świadomości i przynależności narodowej

Przepisy prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483);
2. Ustawa z dnia 7 września 1991 r., o Systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 z późn. zm.);
3. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 r. poz. 356);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 listopada 2007 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności postępującej się językiem regionalnym (Dz.U. 2014 r. poz. 263);
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych (Dz.U. 1992 r. nr 36 poz. 155 z późn. zm);
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 maja 2017 r. w sprawie warunków i sposobu wspomagania nauczania języka polskiego, historii, geografii, kultury polskiej i innych przedmiotów nauczanych w języku polskim wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą oraz dzieci pracowników migrujących (Dz.U. 2017 r. poz. 1042);
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. 2017 r. poz. 1611);
9. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. 2016 r. poz. 1817, 1948, z 2017 r. poz. 60, 573).

Stan prawny z dnia 1.09.2017 r.

Wprowadzenie

Budowanie świadomości przynależności narodowej oraz kształtowanie postaw patriotycznych służy nabywaniu identyfikacji z narodem i kulturą, które z kolei przygotowują do życia w danym społeczeństwie. Wychowanie w młodych ludziach odpowiedniej, patriotycznej postawy wymaga czasu i konsekwentnych, ciągłych starań. Z tego powodu działalność dydaktyczno-wychowawcza jest niezbędna w codziennym życiu młodego człowieka a równocześnie jest obowiązkiem spoczywającym na barkach nauczycieli, bez względu na ich wiarę czy preferencje polityczne. O tym, że powinnością pedagogów szkolnych jest przekazywanie i kształtowanie patriotycznych postaw dzieci i młodzieży szkolnej, mówi również **Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. 2017 poz. 59, 949)**:

„Oświata w Rzeczypospolitej Polskiej stanowi wspólne dobro całego społeczeństwa; kieruje się zasadami zawartymi w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Konwencji o Prawach Dziecka. Nauczanie i wychowanie – respektując chrześcijański system wartości – za podstawę przyjmuje uniwersalne zasady etyki. Kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości Ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata. Szkoła winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności”.

W tym miejscu stosowne jest również odwołać się do najważniejszego prawnego aktu obowiązującego w Polsce, **Konstytucji Rzeczypospolitej**. Już w preambule ustawy zasadniczej czytamy:

„my Naród Polski – wszyscy obywatele Rzeczypospolitej, zarówno wierzący w Boga będącego źródłem prawdy, sprawiedliwości, dobra i piękna, jak i nie podzielający tej wiary, a te uniwersalne wartości wywodzący z innych źródeł, równi w prawach i w powinnościach wobec dobra wspólnego – Polski, wdzięczni naszym przodkom za ich pracę, za walkę o niepodległość okupioną ogromnymi ofiarami, za kulturę zakorzenioną w chrześcijańskim dziedzictwie Narodu i ogólnoludzkich wartościach, nawiązując do najlepszych tradycji Pierwszej i Drugiej Rzeczypospolitej, zobowiązani, by przekazać przyszłym pokoleniom wszystko, co cenne z ponadtyścioletniego dorobku...”

Patriotyzm objawia się w przywiązaniu i okazywaniu szacunku do swojej ojczyzny, ziemi pochodzenia, rodzinnych stron, języka, swoich przodków, znajomych obyczajów, kultury narodowej oraz ludzi

i wartości, które sobą reprezentują. Patriotyzm przejawia się również w solidarności z własnym narodem i lokalną społecznością. W celu kształtowania prawidłowego i skutecznego wychowania patriotycznego ważne jest, aby pamiętać o jego wielopoziomowości i wszechstronności. Jedynie mając to na uwadze można doprowadzić do harmonijnego rozwoju swojego podopiecznego.

Kształtowanie postawy patriotycznej w młodych ludziach jest obowiązkiem spoczywającym na ich opiekunach, zarówno tych prawnych, faktycznych jak i tych, którzy spędzają z uczniami czas tj. wychowawcy i nauczyciele szkolni. To właśnie na pracownikach szkoły spoczywa bardzo duża odpowiedzialność. To oni bowiem każdego roku starają się kształtować umysły młodych ludzi, kolejnych roczników, które wypełniają korytarze ich szkoły.

Kształtowanie patriotyzmu jest zadaniem, które należy podjąć już od najmłodszych lat życia dziecka. Młody człowiek z początku nie będzie w stanie pojąć terminów, z którymi się spotka, nie powinno to nas jednak zniechęcać. Z czasem zdolności abstrakcyjnego myślenia dziecka zwiększą się i zacznie ono pojmować coraz bardziej skomplikowane formy przekazu.

Ciągły rozwój zdolności poznawczych dziecka implikuje konieczność pamiętania o tym, aby przekazywana mu wiedza była dostosowana do jego aktualnych zdolności intelektualnych i emocjonalnych. Sposoby jakie wybierze nauczyciel, aby uczyć swoich podopiecznych, ograniczone powinny być jedynie jego pomysłowością i zaangażowaniem w pracę. Już w grupie najmłodszych dzieci warto kształtować uczucia, z których po latach zrodzić się powinien prawdziwy patriotyzm. Sposobów na osiągnięcie tego jest bardzo wiele. Problematykę patriotyczną przybliżą młodemu człowiekowi wizualne symbole i znaki. Prowadząc takie zajęcia należy pamiętać o odpowiedniej postawie samego nauczyciela, o okazywaniu należnego szacunku oraz emocji do symboli narodowych. Już samo takie zachowanie jest wskazówką jak powinien zachowywać się uczeń w kontaktach z prezentowanymi symbolami. W celu utrwalenia takiego sposobu odczuwania warto wykorzystać dziecięcą ciekawość oraz stałą gotowość do poznawania i przeżywania. Zajęcia mogą mieć charakter muzyczny, formę plastyczną, czy teatralną. Ważne jest aby w wykonywaniu angażować jak największą ilość zmysłów. Tylko takie działania mogą przynieść zamierzony efekt.

Prowadzone działania mają na celu przygotowanie młodych ludzi do pomyślnego i płynnego wejście w dorosłe życie. Oznacza to, że szkoła przygotowuje do pełnienia szeregu ról społecznych z jakimi mogą spotkać się uczniowie. Poprzez wszechstronne rozwijanie ich zdolności oraz zapewnienie troski o ich postawę moralną i obywatelską rozumieć należy: kształceniu w uczniach krytycznego myślenia, ukierunkowanego na poszukiwanie prawdy, piękna i dobra w otaczającym świecie. Nauczyciele starają się również pogłębić w swoich podopiecznych ciekawość poznawczą i chęć do ustalania i sięgania po coraz bardziej ambitniejsze cele. Szkoła stara się nauczać tych wszystkich zasad zgodnie normami i wartościami istotnymi i krzewionymi w Polsce.

Krzewienie i rozwijanie postawy patriotycznej i poczucia przynależności narodowej jest nieodłącznym zadaniem stawianym przed szkołami. Poniższy Program Wychowawczo-Profilaktyczny kształtuje i utrwala zachowania i postawy o charakterze patriotycznym u dzieci i młodzieży w wieku szkolnym.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Prezentowana część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Budowanie świadomości i przynależności narodowej” ma na celu:

- kształtowanie świadomości obywatelskiej,
- kształtowanie patriotyzmu lokalnego,
- rozwijanie postaw prospołecznych oraz dbanie o wspólne dobro,
- pielęgnowanie postaw patriotycznych,
- zachęcanie do aktywnego udziału w życiu rodzinnym, społeczności szkolnej, lokalnej i państwowej,
- dbałość o używanie poprawnej polszczyzny,
- wykazywanie szacunku do symboli narodowych i lokalnych tj. hymn kraju, godło, flaga oraz dbanie o krzewienie innych symboli, wartości i tradycji narodowych,
- pielęgnowanie tradycji narodowych,
- uczenie wykazywania właściwej postawy podczas obchodów państwowych i szkolnych,
- poszerzanie wiedzy o historii miasta, regionu, jego kulturze i sztuce itp.

Pamiętajmy, że nikt nie rodzi się patriotą. Przekazywanie treści patriotycznych jest zadaniem i obowiązkiem stawianym przed każdym nauczycielem, bez względu na jego prywatne przekonania polityczne czy wiarę.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Diagnoza preferowanych przez uczniów wartości.	- badanie ewaluacyjne, - omówienie otrzymanych wyników,	wychowawcy	Rok szkolny	Cała społeczność szkolna

	<p>- opracowanie działań profilaktycznych i wychowawczych,</p> <p>- przeprowadzenie ponownej ewaluacji.</p>			
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przeprowadzenie badań ankietowych diagnozujących posiadane wartości i postawy patriotyczne u członków społeczności szkolnej – uczniowie, nauczyciele, wychowawcy, rodzice/ opiekunowie uczniów. Ministerstwo Edukacji Narodowej ustanowiło „wychowanie do wartości” jako jeden z trzech priorytetów na rok szkolny 2016/2017. Badanie przygotowane i przeprowadzone, natomiast uzyskane wyniki zinterpretowane oraz dobrane do niego odpowiednie metody zaradcze, przez psychologa / pedagoga szkolnego. Alternatywną formą diagnozy jest skorzystanie z kompleksowego badania zjawiska, interpretacji wyników oraz dobrania stosownych działań wychowawczo-profilaktycznych za pośrednictwem narzędzia opracowanego przez Akademię Aktywnej Edukacji pt. „Wychowanie do wartości”. • Rada Pedagogiczna przy współpracy z Radą Rodziców tworzy propozycję działań wychowawczo-profilaktycznych mających na celu wspieranie postawy patriotycznej u dzieci i młodzieży szkolnej, podjęcie działań interwencyjnych mających na celu zmianę aktualnego, niekorzystnego stanu wyznawanych wartości, itp. i/lub j.w.; • przeprowadzenie ponownej ewaluacji po około roku czasu od podjęcia działań wychowawczo-profilaktycznych. 				

<p>1. Kształtowanie osobowości ucznia.</p>	<p>- godziny wychowawcze,</p> <p>- e-lekcje,</p> <p>- „spotkania w kulturą”.</p>	<p>wychowawcy</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Uczniowie</p>
--	--	-------------------	-----------------	------------------

	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przygotowanie do rozpoznawania wartości moralnych: <ul style="list-style-type: none"> ○ uczenie uczniów wrażliwości dzięki prowadzeniu zajęć mających związek z kulturą i sztuką. Organizowanie wyjść na wydarzenia kulturalne tj. wyjścia do teatru, muzeum, filharmonii, pokazy sztuki itp., ○ analiza inscenizacji na podstawie obejrzonej sztuki w teatrze bądź jej ekranizacji, ○ spotkania z aktorami po zakończeniu sztuki teatralnej. • uwrażliwianie uczniów na poczucie piękna i estetyki – prowadzenie zajęć plastycznych, technicznych, polonistycznych na świeżym powietrzu. Zajęcia plastyczne: próba odtworzenia otaczającego uczniów krajobrazu, nakłanianie uczniów do własnej twórczości, uwalniania swojej ekspresji; • podczas godziny wychowawczej nauczyciele prowadzą ćwiczenia aktywizujące kształtujące postawy koleżeńskie oraz zapoznają ich z e-lekcją Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Ja – przyjaciel, kolega, koleżanka” (lekcja dedykowana uczniom klas IV-VI SP) i/lub e-lekcji omawiających między innymi postawy tj. stereotypy, uprzedzenia i dyskryminacja, pt. „Myślę samodzielnie, czyli koniec ze stereotypami” (dedykowana uczniom SPP). 			

<p>1. Uświadamianie istoty przynależności do narodu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - debata, - godzina wychowawcza, - broszury informacyjne, - plakaty, postery. 	<p>Wychowawcy, nauczyciel historii</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Uczniowie</p>
--	--	--	-----------------	------------------

	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • „ja wśród innych” – zajęcia mające na celu uświadomienie swojej przynależności narodowej. Podczas zajęć uczniowie dyskutują nad tym co cenią w swoim narodzie i Polakach. Młodzi ludzie wskazują pozytywne cechy, które wyróżniają nas na tle innych narodów i powodują, że powinniśmy czuć się dumni z faktu bycia Polakami; • „Polska biało-czerwona” – zajęcia poświęcone symbolom narodowym, ich historii, znaczeniu oraz szacunku do nich; • „poprawna polszczyzna” – podczas spotkania przeprowadzona zostanie debata na temat stosowania poprawnej polszczyzny oraz używania zapożyczeń z innych języków obcych, praktykowanie słowotwórstwa lub nowych, niepoprawnych konstrukcji gramatycznych. Dzielimy uczniów na dwie grupy. Jedna z grup ma za zadanie bronienie języka polskiego i poprawnej polszczyzny, druga przyzwala i zachęca na modyfikacji języka ojczystego; • „patriotyzm i jego znaczenia w dniu dzisiejszym” – uczniowie przygotowują plakaty uzasadniające, że patriotyzm ma znaczenie w dzisiejszych czasach. Zadaniem uczniów jest udowodnienie, że jest on niejako siłą spajającą naród; • poznawanie podstaw wartości obywatelskich – każdy z uczniów przygotowuje opis wybranej przez siebie tradycji, wartości narodowej, w wybranej przez siebie formie (prezentacja PowerPoint, plakat, pokaz zdjęć, inscenizacja dźwiękowa, itp.). Wśród wskazywanych cech można uwzględnić: wolność, szacunek, pracowitość, dobre obyczaje, demokracja, przestrzeganie praw człowieka, suwerenność, piękno, prawdomówność, pokój, odpowiedzialność, otwartość, szanowanie czyichś poglądów; • podczas godziny wychowawczej prowadzenie debat na tematy: <ul style="list-style-type: none"> ○ kim jest współczesny patriota i jak zmienił się obraz postrzegania patriotyzmu na przestrzeni lat?, ○ polskie symbole narodowe – aktualne czy przestarzałe, jak powinno się do nich odnosić, ○ Polska naszą Ojczyznę – za co cenimy nasz kraj i Polaków, ○ miejsce Polski w Europie i Unii Europejskiej. 			
<p>1. Budowanie więzi kulturowo-etnicznej.</p>	<p>- wykłady, warsztaty, - tworzenie filmików,</p>	<p>Wychowawcy i nauczyciele: j.</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Uczniowie</p>

2. Promowanie społeczności lokalnej.

- sesja plakatowa,
- publikacje.

polskiego, historii, j. kaszubskiego

Przykłady:

- uczniowie nagrywają historie starszych mieszkańców wsi. Zajęcia mają na celu poznanie lokalnej społeczności oraz ujawnienie lokalnej narracji i podstaw tożsamości. Dzięki ich opowieściom młodzi ludzie dowiedzą się, kto dawniej zamieszkiwał ten teren Polski i co doprowadziło do obecnego stanu rzeczy;
- obchodzenie w szkole uroczystości tj.:
  - wieczór andrzejkowy,
  - bal wszystkich świętych
  - Święto Konstytucji 3 Maja,
  - Święto Niepodległości,
  - Dzień Edukacji Narodowej,
  - Wigilia szkolna
  - Mikołajki,
- „tydzień z historią” – uczniowie pracując w grupach przygotowują plakaty na temat dawnych obrzędów i zwyczajów ludowych tj. Święto Marzanny, Zielone Świątki, Śmigus-dyngus, Kolęda, Pastorałka, Noc Kupały, Dożynki, Pisanki, Katarzynki, Dziady, Zaduszki, itp.
- zachęcanie uczniów do aktywnego uczestnictwa w konkursach lokalnych, wojewódzkich i krajowych z tematów związanych z poprawną polszczyzną oraz historią naszego kraju, konkursach krasomówczych i recytatorskich;
- emisja polskich filmów historycznych (przeznaczone dla uczniów SPP) tj.:
  - „Popiełuszko. Wolność jest w nas” w reżyserii Rafała Wieczyńskiego, 2007 rok,
  - „Akcja pod Arsenalem” w reżyserii Jana Łomnickiego z 1977,
  - „Virtuti” w reżyserii Jacka Butrymowicza z 1989, uczniowie dokonują analizy odnosząc się do ówczesnych stosunków politycznych, obyczajowych i ekonomicznych.

	<ul style="list-style-type: none"> ○ „Tajemnica Westerplatte” w reżyserii Pawła Chochlewy z 2013, uczniowie dokonują analizy konfliktu postaw pomiędzy majorem Sucharskim a jego podwładnych kapitanem Dąbrowskim. • podczas zajęć muzycznych uczniowie zapoznają się z pieśniami patriotycznymi, które później prezentowane są podczas akademii; • konkurs związany z wiedzą na temat tradycji ludowych / tradycji Polskich; • zapoznawanie uczniów z literaturą odpowiednią dla ich stopnia rozwoju emocjonalnego i intelektualnego. Nauczanie świadomego i refleksyjnego odbioru czytanego tekstu oraz podejścia do niego w krytyczny sposób. Młodzi ludzie poznają specyfikę poszczególnych okresów i nurtów literackich, zauważają zmieniające się dominujące wartości człowieka na przestrzeni wieków – nauczyciele organizują pogadanki mające na celu uaktywnić w uczniach logiczne myślenie oraz nauczyć prowadzenia dyskusji na temat literatury; • uczniowie zapoznają się z historią swojej rodziny: <ul style="list-style-type: none"> ○ wywiady z dalszymi członkami rodziny, ○ przygotowanie drzewa genealogicznego. 			
<p>1. Poznawanie historii lokalnej społeczności.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - sporządzenie mapy topograficznej, - wycieczki po muzeach, - wycieczki do miejsc związanych z legendami lokalnymi , - spotkania z mieszkańcami wsi 	<p>Nauczyciel j. kaszubskiego</p>	<p>Cały rok szkolny</p>	<p>Uczniowie</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • promowanie przez nauczycieli aktywnego uczestnictwa uczniów w życiu szkoły oraz społeczności lokalnej, przygotowujących do życia w niej. Pod koniec roku szkolnego, podczas specjalnego apelu, nagrodzone zostają osoby, które włożyły największy wkład w pracę na rzecz społeczności lokalnej: 				

- angażowanie młodych ludzi w pracę samorządu szkolnego i/lub inne formy aktywności działających na terenie szkoły tj. gazetka szkolna, kółko polonistyczne, kółko matematyczne, radiowęzeł, harcerstwo i inne;
- zapoznanie uczniów z dorobkiem kulturowym regionu i jego wpływem na kraj – uczniowie organizują zajęcia historyczne, polonistyczne pt. „szlakiem sławnej osoby”, która kiedyś mieszkała w ich miejscowości, czy istotnych dziejów historii, które odgrywały się na tej ziemi. Zajęcia polegają na odwiedzaniu miejsc, które związane są z historią oraz opowiadanie o nich swoim rówieśnikom;
- uczniowie odwiedzają miejsca związane z lokalnymi mitami oraz zapoznają się z miejscowymi legendami;
- uczniowie zapoznają się z legendami miejskimi i starają się dociec kiedy i w jaki sposób one powstały;
- angażowanie uczniów w prace samorządowe;
- praca w grupach roboczych działających na terenie szkoły tj. gazetka szkolna, kółko polonistyczne, kółko matematyczne, harcerstwo i inne.

<p>1. Nawiązanie stałej współpracy z rodzicami/opiekunami uczniów.</p>	<p>- szkolenia, - broszury informacyjne, - spotkania z rodzicami / opiekunami uczniów, - nawiązanie współpracy z instytucjami, organizacjami zewnętrznymi.</p>	<p>wychowawcy</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Nauczyciele i wychowawcy</p>
<p>Przykłady:</p>		<ul style="list-style-type: none"> • szkolenia zewnętrzne dla nauczycieli na temat stosowania podczas swoich zajęć technik aktywizujących pracę uczniów; 		

	<ul style="list-style-type: none"> informowanie opiekunów o najlepszych sposobach przekazywania uczniom wiedzy na temat swojej kultury, historii oraz metodach na pielęgnowanie wyznawanych przez nich wartości; uświadomienie opiekunom jak wielkie znaczenie w życiu dzieci i młodzieży ma posiadanie oraz przestrzeganie ustalonych wspólnie reguł postępowania oraz panujących w danej społeczności wartości i norm zachowania. konieczne jest również uzmysłowienie słuchaczom istotności konsekwentnego reagowania w sytuacji nieprzestrzegania przez młodych ludzi zasad; podczas spotkania z rodzicami, osoba przygotowana w temacie (psycholog) prezentuje wychowawcom konsekwencje wynikające z nieprzestrzegania samodzielnie ustalonych zasad przez ich twórców – najczęściej rodziców / nauczycieli. Konieczne jest uświadomienie opiekunom, że wyznaczone zasady powinny obowiązywać każdą ze stron, należy być w tym konsekwentnym. Opiekunowie i młodzieży powinni stanowić dla nich autorytet, wzór w postępowania.
--	---

<p>1. Angażowanie rodziców / opiekunów dzieci i młodzieży szkolnej w pracę na rzecz szkoły.</p> <p>2. Pedagogizacja dorosłych na temat konieczności kształtowania prawidłowych postaw w młodych ludziach.</p>	<p>- kontakt z nauczycielami, wychowawcami klas,</p> <p>- spotkania z psychologiem szkolnym.</p>	wychowawcy	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie uczniów
	<p>Przykłady:</p> <p>Opiekunowie dzieci włączają się do twórczych, innowacyjnych i aktywizujących działań, mających na celu rozwój postaw patriotycznych związanych z tożsamością kultury narodowej oraz rozbudzaniem poczucia dumy i szacunku do swojego kraju pochodzenia, jego dorobku kulturowego oraz historii.</p> <ul style="list-style-type: none"> zachęcenie rodziców / opiekunów uczniów do czynnego udziału w życiu szkoły, uczestnictwie w uroczystościach patriotycznych i szkolnych oraz wyjściach kulturalnych – nauczyciele informują 			

dorosłych o planowanych wydarzeniach podczas spotkania z rodzicami, za pośrednictwem strony internetowej szkoły, wysyłając im maila z informacją bądź za pośrednictwem kontaktu telefonicznego / bezpośredniego. Na początku roku szkolnego i semestru wychowawcy podsumowują pracę w poprzednim okresie oraz zapoznają dorosłych z planowanymi aktywnościami dodatkowymi dla uczniów. Nauczyciele / wychowawcy zachęcają dorosłych do dzielenia się z nimi własnymi pomysłami na urozmaicenie zajęć fakultatywnych bądź obowiązkowych dla uczniów oraz umożliwiają im czynne angażowanie się w pracę szkoły (np. podczas wyjść poza teren placówki dorośli pełnią funkcję opiekunów dzieci);

- psycholog specjalista w temacie prowadzi z rodzicami / opiekunami uczniów dyskusje na temat prawidłowych relacji i postaw krzewionych w rodzinie dziecka oraz udziału w uroczystościach patriotycznych, które wpływają na formowanie prawidłowej świadomości przynależności narodowej;
- szkoła zachęca dorosłych do udziału w organizowanych przez szkołę uroczystościach / akademiach szkolnych (o charakterze patriotycznym czy świątecznym);

Część: Przemoc i agresja rówieśnicza w szkole

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 z późn. zm.);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356);
4. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. 2016 r. poz. 1654, z 2017 r. poz. 773);
5. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2016 r. poz. 1137, 2138, z 2017 r. poz. 244, 768, 773, 952, 966, 1214);

6. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 2017 r. 459);
7. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. 2015 r. poz. 1094);
8. Rozporządzenie MEN z dnia 27 sierpnia 2015 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. z 2015 r., poz. 1270);
9. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie realizacji Rządowego programu wspomaganie w latach 2015-2018 organów prowadzących szkoły w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach - „Bezpieczna+” (Dz. U. z 2015 r. poz. 972);
10. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1578);
11. Rozporządzenie MEN z dnia 11 sierpnia 2016 r. w sprawie wymagań wobec szkół (Dz. U. z 2017 r., poz. 1611);
12. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526).

Stan prawny z dnia 1.09.2017 r.

Wprowadzenie

Agresja i przemoc są zjawiskami powszechnymi i szkodliwymi społecznie. Ich występowanie można zaobserwować we wszystkich sferach życia, także w szkole. Zachowania o charakterze agresywnym i przemocowym naruszają podstawowe prawo dziecka jakim jest jego prawo do życia w poczuciu bezpieczeństwa na terenie szkoły oraz poza nią. Należy pamiętać, że Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (z dnia 2 kwietnia 1997r) gwarantuje dziecku ochronę oraz reguluje ją dzięki zapisom w **Art. 72** „Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją (...)”. Z tego powodu szkoła i wszyscy zatrudnieni w niej pracownicy podejmują się wszelkich działań, które wpływają na poczucie bezpieczeństwa dzieci i młodzieży szkolnej.

Sposoby zapobiegania zachowaniom o charakterze agresywnym i przemocowym

Sposoby zapobiegania zjawisku agresji i przemocy są integralnie związane z przyczynami ich powstawania i w zdecydowanym stopniu od nich uzależnione. W zależności od tego czy uwarunkowanie agresji leży po stronie środowiska rodzinnego, szkolnego, kwestii rozwojowych itp., różne sposoby będą przeciwdziałać takim zachowaniom.

Jeśli uda się ustalić, że źródłem negatywnego zachowania ucznia jest środowisko rodzinne, należy podjąć kroki zmierzające do usprawnienia funkcjonowania tego środowiska. Niestety często jest to trudne do wykonania, ponieważ wymaga współpracy całej rodziny. Nierzadko przyczyn uczniowskiej agresji można dopatrywać się w patologii rodziny, problemach leżących w nałogu do różnego rodzaju substancji, działalności kryminalnej, niepełnej rodziny lub podczas występowania przewlekłych problemów natury zdrowotnej. Dodatkowe utrudnienie ma miejsce, kiedy występuje współzależnienie, czyli w sytuacji gdy członkowie rodziny nie widzą problemu, nauczyli się z nim żyć i/lub go ukrywają. Inną przyczyną agresji o podłożu rodzinnym mogą być:

- nieprawidłowe postawy rodziców w stosunku do dzieci np. odtrącanie dziecka, unikanie bądź utrudnianie kontaktu z nim, wysługiwanie się dzieckiem bądź uzasadnianie swoich niepowodzeń właśnie nim, stawianie nadmiernych wymagań bądź też ich brak, nadmierna opiekuńczość,
- brak prawidłowej komunikacji międzyludzkiej bądź komunikaty nieprzystosowane do relacji z dzieckiem czy młodzieżą,
- autorytarny styl wychowania,
- nieporozumienia pomiędzy rodzicami dziecka.

Jeśli nauczyciel, pracownik szkoły bądź inna osoba dorosła będzie posiadała przesłanki, aby uważać, że przyczyną zachowań agresywnych, przemocowych może być środowisko rodzinne ucznia, należy podjąć odpowiednie działania np. porozmawiać z rodzicami / opiekunami podopiecznego. Często już sama rozmowa, uświadomienie problemu i ewentualnych przyczyn złego zachowania podopiecznego, dużo daje i może wpłynąć na zmianę sposobu wychowania dziecka. Jeśli jednak to nie pomoże bądź nauczyciele nie czują się wystarczająco kompetentni, nie czują się właściwą osobą, aby poruszać z rodzinami konkretny temat, warto skorzystać z pomocy specjalistów np. z poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Dodatkowo szkoła powinna prowadzić zajęcia, mające na celu uświadamianie dorosłych (prawnych i faktycznych opiekunów uczniów, nauczycieli) w jaki sposób rozmawiać z trudną młodzieżą oraz rozwiązywać problemy wychowawcze. Dla przykładu, psycholog/ pedagog szkolny uświadamia opiekunów o prawdziwym znaczeniu funkcji kary – polega na wytworzeniu lęku przed karą, która ma przeciwdziałać ponownemu pojawieniu się agresji. Badania jednak dowodzą, że kary nie eliminują u dziecka agresywnego, przemocowego zachowania. Takie działanie wywołuje przeniesienie zachowania niewskazanego na inny obiekt lub czynność oraz lepsze ukrywanie swoich poczynań w przyszłości.

Przyczyn zachowań agresywnych i przemocowych dzieci może być jednak więcej. Zdarza się, że dorośli otaczają dziecko nadmierną opieką przez co nieświadomie hamują jego indywidualność i zdolności do rozwoju. Podobnie, negatywne działanie może przynieść kontakt z nowymi mediami. Informacje i obrazy przez nie publikowane, w świadomy bądź nieświadomy sposób odbierane są przez młodego człowieka. Często zawarty w nich przekaz ma charakter przemocowy czy agresywny.

W jaki sposób reagować na sytuacje agresji i przemocy rówieśniczej w szkole

Jeśli rodzic, nauczyciel czy inna osoba dorosła spotka się z zachowaniem agresywnym i/lub przemocowym pomiędzy uczniami bądźz takie zachowanie zostanie wymierzone względem jednego dziecka i/lub grupy dzieci, należy podjąć stanowcze i konsekwentne działania w celu rozwiązania zaistniałej sytuacji problemowej.

Na działanie agresywne czy przemocowe względem dziecka, nie można pozostawać obojętny czy odpowiadać agresją. Konieczne jest postępowanie w zgodzie z obowiązującymi normami społecznymi, prawem oraz uświadamiać istotność takiego zachowania swoim podopiecznym.

Nauczyciele powinni współpracować z rodzicami/ opiekunami uczniów oraz rejestrować wszelkie symptomy zachowań agresywnych / przemocowych wobec dziecka (może odbywać się to w formie zapisu sytuacji, o których mówiło dziecko). Takie informacje mogą okazać się pomocne przy późniejszej analizie zachowań nieakceptowanych, tj. określenie form oraz częstotliwości występowania sytuacji agresywnych i przemocowych, istnienie ofiar oraz sprawców czynów nieakceptowanych.

1. Z tego powodu jeśli rodzic jest osobą, która pierwsza zauważy nieakceptowane zachowanie wobec swojego dziecka / innych dzieci, ważne aby miał świadomość, że powinien skonsultować się w tej sprawie z wychowawcą klasy – możliwe, że wspólne interwencja pomoże rozwiązać zaistniałą sytuację. W tym celu wychowawca przy współpracy z psychologiem szkolnym powinien zapoznać dorosłych z modelem postępowania w sytuacji zaistnienia sytuacji trudnych. W przypadku gdy świadkiem zdarzenia czy osobą, która pierwsza spostrzeże sytuację przemocową będzie nauczyciel, działania powinny być analogiczne.
2. - Jeśli jednak zjawisko nie zostanie zaobserwowane, nauczyciele zobligowani są do monitorowania sytuacji.
- Jeśli przemoc elektroniczna będzie miała miejsce należy stale monitorować sytuację, upewniać się czy zjawisko nie postępuje. W sytuacji braku zmiany bądź postępowania zjawiska, nauczyciel i rodzice mają obowiązek przedyskutowania sytuacji z dyrektorem szkoły i podjąć ustalone wspólnie działania.
  - w sytuacji gdy dziecko zostało okradzione lub pobite, należy całe zajście zgłosić na policję,
  - jeśli podejmowane działania nie przynoszą oczekiwanego rezultatu, warto skorzystać z pomocy specjalistów (pedagogów, psychologów, instytucji, które zajmują się zjawiskiem agresji i przemocy w szkole, itp.).

Rekomendowane zadania dla:

- Szkoły:
  - opracowanie zbioru zasad, reguł, oczekiwań dotyczących zachowania w szkole i konsekwencji ich nieprzestrzegania – we współpracy z uczniami i ich rodzicami,
  - podtrzymywanie pozytywnych tradycji szkoły, przekazywanie wartości, norm społecznych,
  - stworzenie/ przypomnienie procedur reagowania w sytuacjach kryzysowych,
  - opracowanie zasad współpracy z policją lub strażą miejską w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa w szkole i na terenie szkoły.

- Uczniów:
  - edukacja prawna uczniów, zapoznanie ich z konsekwencjami prawnymi, psychologicznymi i społecznymi stosowania różnych form przemocy, sposobami radzenia sobie w sytuacjach trudnych (w tym informowanie gdzie należy szukać pomocy i wsparcia, jakie działania podjąć gdy zostaną świadkiem sytuacji przemocowej bądź jej ofiarą).
  - programy profilaktyczne: rozwiązywanie konfliktów, mediacje, negocjacje, w tym programy rówieśnicze (koleżeńska pomoc w nauce, rówieśniczy doradca, mediatorzy), programy profilaktyki wskazującej dla uczniów z utrwalonymi zachowaniami agresywnymi.

- Nauczycieli / wychowawców / rodziców / opiekunów:
  - podnoszenie wiedzy na temat zjawiska cyberprzemocy oraz rozwijanie umiejętności podejmowania właściwych/konstruktywnych działań w sytuacji ich pojawienia.
  - wypracowanie/ przypomnienie procedur postępowania w sytuacjach pojawienia się agresji, przemocy, itp.
  - edukacja prawna.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Światowa Organizacja Zdrowia uznała ochronę dzieci i młodzieży przed przemocą za priorytet polityki ochrony zdrowia psychicznego. Celem tej części Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Przemoc i agresja rówieśnicza w szkole” jest minimalizowanie przyczyn agresji i przeciwdziałanie przemocy, a także wskazywanie alternatywnych i właściwym sposobów funkcjonowania. Zamieszczone w programie działania mają również na uwadze wypracowanie w całej społeczności szkolnej odpowiednich sposobów reagowanie w przypadku, gdy ktoś z jej członków zostanie świadkiem przemocy czy agresji wobec innej osoby, oraz umiejętności samodzielnego radzenia sobie w sytuacjach trudnych.

W celu osiągnięcia zamierzonego działania istotne jest nawiązanie współpracy pomiędzy nauczycielami a rodzicami/ opiekunami uczniów. Jedynie w taki sposób można liczyć na osiągnięcie wyznaczonego celu. Współpraca powinna opierać się na:

- organizowaniu zebrań (tzn. wywiadówki, dni otwarte szkoły);
- angażowanie rodziców / prawnych opiekunów uczniów w życie szkoły oraz działania organizowane przez placówkę;
- udział w zajęciach prowadzonych przez Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną, Policję, Straż Miejską, placówki interwencyjne oraz innych specjalistów;

- zaangażowanie społeczności szkolnej w działania ogólnopolskich kampanii społecznych;
- stałe kontrolowanie sytuacji w szkole i podejmowanie dynamicznych, konsekwentnych działań w sytuacji pojawienia się jakichkolwiek podejrzeń pojawienia się zachowań agresywnych, przemocowych bądź odbiegających od ogólnie przyjętej normy, zachowań;
- prowadzeniu konsultacji indywidualnych z nauczycielem, wychowawcą.

Działalność wychowawcza

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Przeprowadzenie badań ewaluacyjnych diagnozujących występowanie zjawiska agresji i przemocy wśród uczniów uczęszczających do szkoły. 2. Sporządzenie pogłębionej analizy sytuacji problemowej. 3. Wyciągnięcie wniosków oraz opracowanie działań koniecznych do prowadzenie efektywnego Programu	- prowadzenie badań, ewaluacji. Przykłady: <ul style="list-style-type: none"> • przeprowadzenie badania ankietowego wśród nauczycieli, wychowawców, chętnych rodziców/opiekunów uczniów, dyrekcji szkoły, w celu zapoznania się z aktualnym poziomem zagrożenia występowaniem bądź określenia natężenia występowania sytuacji problemowych związanych z przemocą i agresją wśród uczniów szkoły – badanie • sporządzenie analizy uzyskanych wyników z badania ewaluacyjnego oraz zapoznanie z nimi całej społeczności szkolnej – psycholog za pośrednictwem kompleksowego badania Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Agresja i przemoc”; • Rada Pedagogiczna przy współpracy z Radą Rodziców tworzy propozycję działań wychowawczo-profilaktycznych mających na celu wypracowanie odpowiednich działań prewencyjnych, wspierających poprawne relacje uczniowskie oraz rozwijających świadomość istnienia różnych form agresji i przemocy, konsekwencji płynących z zachowywania się w taki sposób, możliwości obrony oraz reagowania w odpowiedni sposób w przypadku bycia świadkiem przemocy bądź ofiarą takiego nieakceptowanego zachowania; 	wychowawcy	Raz na rok	Cała społeczność szkolna

wychowawczo-profilaktycznego.	<ul style="list-style-type: none"> • przeprowadzenie ponownej ewaluacji po około roku czasu od podjęcia działań wychowawczo-profilaktycznych; • stałe monitorowanie przestrzegania regulaminu szkoły oraz analizowanie z przestrzeganiem, których reguł społeczność szkolna ma problem i co jest tego przyczyną; • wychowawcy klas/ wyznaczony do zadania nauczyciel analizuje czy w środowisku szkolnym są uczniowie, którzy pochodzą ze środowisk, w których mogą mieć styczność ze zjawiskiem agresji i przemocy. Jeśli tacy uczniowie przynależą do szkoły, należy zwrócić szczególną uwagę na nagłe zmiany w zachowaniu ucznia, ewentualne ślady doznawania przemocy na ciele oraz relacje rodzinne. 			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Promowanie zachowań zgodnych ze społecznie akceptowanymi normami. 2. Nauczanie dorosłych w jaki sposób rozpoznać ukrytą i jawną formę agresję, przemocy. 	<ul style="list-style-type: none"> - opracowywanie i upowszechnianie materiałów informacyjnych, - prowadzenie wykładów o tematyce zachowań zagrażających, przemoconych, agresywnych oraz wynikających z nich konsekwencji, - stworzenie bądź doprecyzowanie regulaminu szkolnego. 	dyrektor	Raz w roku	Rodzice / opiekunowie uczniów, nauczyciele i wychowawcy
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zapoznanie nauczycieli, rodziców/ opiekunów uczniów ze statystykami odnośnie zachowań agresywnych i przemocowych wśród uczniów oraz zmian jakie zachodzą na różnych etapach edukacji szkolnej; • działania edukacyjne dla rodziców zwiększające ich kompetencje wychowawcze: <ul style="list-style-type: none"> ○ spotkanie z psychologiem specjalizującym się w temacie agresji i przemocy między rówieśniczej – zaznajomienie zebranych z ewentualnymi psychologicznymi konsekwencjami zachowań agresywnych i przemocowych dla ofiary zdarzenia, świadków oraz sprawcy. Prowadzący informuje co może być przyczyną nieakceptowalnego zachowania, doradza w jaki sposób rozmawiać ze swoim 				

	<p>podopiecznymi, gdy Ci są świadkiem, ofiarą czy sprawcą zachowania agresywnego. Słuchacze mają możliwość podzielenia się swoimi doświadczeniami i/lub wątpliwościami (podczas spotkań indywidualnych lub grupowych) dotyczącymi trudnych sytuacji, które dotyczą ich bądź ich podopiecznych. Uzyskują wsparcie oraz informacje odnośnie tego, gdzie mogą uzyskać profesjonalną pomoc;</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ spotkanie z przedstawicielami służb mundurowych np. policji – zapoznanie zebranych gości z możliwymi konsekwencjami prawnymi dla sprawców zachowań agresywnych i przemocowych oraz zaznajomienie z prawnymi metodami reagowania w sytuacji, gdy takie zjawisko wystąpi; ○ spotkanie opiekunów dzieci z psychologiem szkolnym i wychowawcą, którzy przeprowadzą rozmowy uświadamiające z rodzicami/ opiekunami dzieci na temat istotności, jaką odgrywa ich podejście do zjawiska przemocy i agresji. Prowadzący poinformują jaki wpływ mogą mieć różnego rodzaju media na psychikę dziecka i młodzieży (gry, strony internetowe, fora internetowe, telewizja zawierająca np. sceny o charakterze przemocowym) – kwestia bezpieczeństwa oraz uzależnień od nowych mediów; • spotkanie wychowawcy z rodzicami/ opiekunami uczniów podczas, którego zapoznani zostaną z regulaminem szkolnym, a w szczególności kwestiami dotyczącymi zachowania agresywnego i przemocowego na terenie szkoły oraz możliwymi konsekwencjami dla osoby, która nie stosuje się do regulaminu; • szkoła podejmuje działania, mające na celu włączenie rodziców w podejmowanie decyzji na rzecz szkoły, zwłaszcza działań wpływających na zwiększenie bezpieczeństwa na terenie placówki np. zachęcanie rodziców/ opiekunów dzieci do wykazywania większej inicjatywy, zaangażowania w sprawy szkoły i jej uczniów. 			
<p>1. Zaangażowanie rodziców / opiekunów prawnych i faktycznych do współpracy przy</p>	<p>- wspieranie prac wychowawcy, nauczyciela przez rodziców/ opiekunów.</p>	<p>wychowawcy</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Rodzice / Opiekunowie prawni</p>

promowaniu
poprawnego stylu
zachowania –
przeciwdziałanie
zachowaniom
agresywnym i
przemocowym.

Przykłady:

- opiekunowie uczniów organizują i prowadzą konkurs wiedzy na temat Savoir-Vivre;
- opiekunowie uczniów wspierają pracę wychowawców klas podczas wyjazdów i wyjść klasowych/szkolnych np. zielona szkoła, kino, teatr, filharmonia, muzea, opera;
- organizacja wycieczek do pobliskich atrakcji turystycznych we współpracy z rodzicami / opiekunami uczniów;
- organizacja klasowych turniejów w wybraną dyscyplinę sportową angażująca zarówno dzieci jak i rodziców / opiekunów uczniów;
- organizacja festynu rodzinnego z okazji wybranego święta.

1. Budowanie
odpowiedniej
postawy w
świadomości dzieci i
młodzieży.

Zajęcia prowadzone w formie
pogadank, szkoleń, warsztatów
plastycznych, wprowadzenie elementu
dram psychologicznych do
prowadzonych ćwiczeń;

wychowawcy

Cały rok

Wychowawcy, nauczyciele /
rodzice i opiekunowie

Przykłady:

- budowanie u ucznia więzi z placówką, nauczycielami oraz osobami uczęszczającymi do szkoły – pozwalanie uczniom włączyć się w proces organizacji akademii, wyjść, wyjazdów. Nawet najmniejszy udział, poczucie współorganizowania wzbudza poczucie istotności u młodego człowieka oraz wpływa na identyfikację go z placówką oświatową.
- zaznajomienie ucznia z obowiązującymi na terenie szkoły zasadami. Uświadomienie istotności istnienia norm społecznych oraz oczekiwanych typów zachowania. Tworzenie czytelnych granic oraz ich konsekwentne przestrzeganie – co jest istotne przy kształtowaniu prawidłowej postawy dziecka;
- edukacja uczniów w poczuciu odpowiedzialności o inne istoty – opiekowanie się zwierzątkiem klasowym, wycieczki do schroniska dla zwierząt, zbiórki żywności i akcesoriów dla zwierząt itp.

<p>1. Uczenie uczniów prawidłowych form zachowania w sytuacjach trudnych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - spotkania z przedstawicielami policji, psychologiem/ pedagogiem szkolnym, - zajęcia ruchowe, aktywizujące, - e-lekcje, - psychodramy. 	<p>wychowawcy</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Uczniowie</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zaproszenie przedstawicieli służb mundurowych do udzielenia prelekcji uczniom i zapoznanie ich z możliwymi konsekwencjami stosowania czynów zabronionych; • spotkanie z psychologiem szkolnym bądź terapeutą, który przeprowadzi zajęcia w formie psychodramy – uczniowie odgrywają sytuacja przemocowe, z którymi mieli do czynienia w przeszłości (jako ofiara i/lub świadek zdarzenia), starają się wypracować alternatywną, aktywną formą reagowania w wykreowanej sytuacji; • spotkanie z psychologiem szkolnym, który opowie w jaki sposób bronić się przed agresją i przemocą oraz gdzie i u kogo szukać pomocy gdy do takiej sytuacji już dojdzie; • uruchomienie skrzynki, za pośrednictwem którego każdy uczeń, w sposób anonimowy, może poinformować o problemach, z którymi się spotyka; • interaktywna lekcja Akademii Aktywnej Edukacji na temat agresji i przemocy fizycznej, słownej, emocjonalnej oraz za pośrednictwem nowych mediów: <ul style="list-style-type: none"> ○ <ul style="list-style-type: none"> ▪ problem cyberprzemocy: e-lekcja pt. „Czy jesteś (nie)bezpieczny w sieci?”, ▪ problem przemocy i agresji: e-lekcja pt. „Stop agresji wśród nas!”. ▪ problem cyberprzemocy: e-lekcja pt. „Cyberprzemoc – przerwij milczenie!”, ▪ problem przemocy i agresji: e-lekcje pt. „Przemoc to nie tylko siniaki. Jak reagować w sytuacji przemocy?”. 				

	<ul style="list-style-type: none"> wprowadzenie nagrody fair play dla osób / grup, które wyróżniają się wzorcową, przyjacielską postawą (np. nagroda na zakończenie roku szkolnego przyznawana przez nauczycieli/ nagroda przyznawana w trakcie trwania konkursów klasowych/ szkolnych/ międzyszkolnych); 			
1. Udział w kampaniach społecznych.	- projekcja spotów kampanii społecznych i ich interpretacja przez odbiorców.	wychowawcy	Cały rok	Uczniowie, rodzice/ opiekunowie, nauczyciele i inne osoby dorosłe
<p>Wszystkie zaproponowane poniżej spoty powinny stanowić wstęp do dyskusji na temat agresji i przemocy.</p> <p>Spoty kampanii społecznych:</p> <ul style="list-style-type: none"> „Nienawiść zmienia twarz” – kampania pokazująca w jaki sposób zmienia się człowiek agresywny (spot kampanii dedykowany uczniom każdego wieku i inni), „Devices” („Cyberuderzenie”) – kampania przeciwdziałania cyberprzemocy (spot kampanii dedykowany uczniom każdego wieku i inni), „Kids Read Mean Tweets” (Podłość nie jest zabawna) – kampania przeciwdziałania cyberprzemocy (spot kampanii dedykowany uczniom każdego wieku i inni), „When you do nothing, you're helping him. But when you do something, you help her” („Dziękuję, że nic nie zrobiliście”) – kampania promująca aktywną postawę w sytuacji zauważenia agresji seksualnej jednej osoby wobec drugiej (dedykowany uczniom G, SPG, nauczycielom, rodzicom i innym), „Do something” („Uratować jednoroźca”) – kampania promująca aktywną postawę w sytuacji, kiedy druga osoba tego potrzebuje (spot kampanii dedykowany uczniom SP). <p>Warto również zaznajomić nauczycieli z poniższymi projekcjami filmowymi dostępnymi przez Internet:</p> <ul style="list-style-type: none"> <ul style="list-style-type: none"> „Przemoc w szkole”, Wydział Prewencji Komendy Stołecznej Policji; „Co działa w przeciwdziałaniu przemocy rówieśniczej?”, Ośrodek Rozwoju Edukacji. 				

Działalność profilaktyczna

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Przeciwdziałanie zjawisku agresji i przemocy rówieśniczej w szkole.	Rozmowa z uczniami, tworzenie przyjaznej, otwartej i komfortowej atmosfery	wychowawcy	Cały rok	Uczniowie
	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> stosowanie w szkole polityki tzn. otwartych drzwi, udzielanie wsparcia – nauczyciele tworzą odpowiednią, komfortową atmosferę, aby uczniowie byli świadomi, że mogą zwrócić do pracowników szkoły z każdym swoim problemem. Ważne, aby uczniowie wiedzieli, że zawsze zostaną wysłuchani, a ich problem, w miarę możliwości, zostanie rozwiązany przez szkołę, bądź przez bardziej kompetentne ku temu osoby / instytucje / organizacje społeczne itp.; 			
1. Zaznajomienie uczniów z terminem agresji i przemocy zarówno w szkole jak i rodzice oraz promowanie poprawnego wzorca zachowania.	Zajęcia w formie wykładów, prac indywidualnych i grupowych oraz dram psychologicznych	wychowawcy	Cały rok	Uczniowie
	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> podczas godziny wychowawczej uczniowie zapoznają się bądź przypominają sobie zasady dotyczących bezpieczeństwa oraz akceptowanego i promowanego przez szkołę zachowania (w tym regulaminu szkolnego); 			

- przeprowadzenie szeregu zajęć w formie wykładów przy współpracy z psychologiem szkolnym bądź innym nauczycielem specjalnie przygotowanym do zaznajomienia uczniów z tematem najważniejszych umiejętności psychologicznych i społecznych i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji tj.:
  - umiejętność rozwiązywanie konfliktów – e-lekcja AAE pt.: „Umiem rozwiązać konflikt” (dedykowana uczniom SP),
  - zachowania asertywne -e-lekcja AAE pt.: „Asertywność - sposób na życie” (dedykowana uczniom SPP),
  - bycie otwartym na inność i różnorodność, nieprzypinanie łatek, niestygmatyzowanie innych ludzi – e-lekcje AAE pt.: „Nie przypinam łatek!” (dla uczniów III-VI), „Jestem wyjątkowy! Jesteśmy wyjątkowi!” (dedykowana uczniom IV-VI klas SP), „Savoir-vivre w kontaktach z osobami niepełnosprawnymi” (dla uczniów III-VI SP, GIM, SPG) oraz „Być tolerancyjnym”, „Myślę samodzielnie, czyli koniec ze stereotypami” (dla uczniów SPP),
  - słuchanie, nie tylko słyszenie,
  - kontrolowanie własnych, często trudnych emocji,
  - radzenie sobie pod wpływem stresu – e-lekcja AAE pt.: „Nie zgrzytaj zębami! Pozbądź się stresu!”
  - umiejętność podejmowanie decyzji,
  - budowanie poprawnych i trwałych relacji z rówieśnikami – e-lekcja AAE pt.: „Ja – przyjaciel, kolega, koleżanka” – część pierwsza i druga (dedykowana uczniom klas IV-VI SP),
  - poprawna komunikacja werbalna i niewerbalna,
- organizowanie zajęć w formie dram, scenek – dzięki temu uczniowie będą mogli wczuć się w rolę osoby krzywdzonej, doświadczające agresji, przemocy oraz nauczyć się w jaki sposób reagować gdy znajdują się w takiej sytuacji;
- poprowadzenie treningu umiejętności komunikacyjnych przez doświadczonego praktyka, psychologa/
-

1. Przygotowanie nauczycieli na ewentualne sytuacje o	Wykład, dyskusja, materiały kształcące.	dyrektor	Cały rok	Nauczyciele i wychowawcy
---	---	----------	----------	--------------------------

charakterze
agresywnym na
terenie szkoły.

Przykłady:

- opracowanie w szkole zasad działania w przypadku pojawienia się sytuacji kryzysowych, w tym związanych z pojawieniem się zachowania o charakterze agresywnym na terenie placówki szkolnej;
- podejmowanie profilaktycznych interwencji;
- jasne wyznaczanie granic i konsekwentne ich dotrzymanie.

Część: Współpraca z rodzicami

Przepisy prawne

Rodzicom/ prawnym opiekunom dzieci przysługuje wiele praw oraz obowiązków związanych z powszechnym prawem do edukacji osób nieletnich. Poniżej wypisaliśmy szereg dokumentów prawnych, które regulują ten stan.

1. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE 2016 C 202, s.1);
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483);
3. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 z późn. zm.);
4. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356);
6. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 (Dz.U. 1977 nr 38 poz. 167);
7. Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284);

8. Konwencja o Prawach Dziecka (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526);
9. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (Dz.U. 1989 nr 29 poz. 155).

Stan prawny z dnia 1.09.2017 r.

Ogólne prawa i obowiązki rodziców/ prawnych opiekunów

1.

1. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Dz. U.UE.C. Nr 303, poz.1)

Art.14. Prawo do nauki.

„1. Każdy ma prawo do nauki i dostępu do kształcenia zawodowego i ustawicznego.

2. Prawo to obejmuje możliwość korzystania z bezpłatnej nauki obowiązkowej.

3. Wolność tworzenia placówek edukacyjnych z właściwym poszanowaniem zasad demokratycznych i prawo rodziców do zapewnienia wychowania i nauczania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem religijnymi, filozoficznymi i pedagogicznymi są szanowane, zgodnie z ustawami krajowymi regulującymi korzystanie z tej wolności i tego prawa”.

1.

2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483),

3. Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz.U. 1982 nr 3 poz. 19),

Art. 6a.

„1. Praca nauczyciela, z wyjątkiem pracy nauczyciela stażysty, podlega ocenie. Ocena pracy nauczyciela może być dokonana w każdym czasie, nie wcześniej jednak niż po upływie roku od dokonania oceny poprzedniej lub oceny dorobku zawodowego, o której mowa w art. 9c ust. 6, z inicjatywy dyrektora szkoły lub na wniosek:

1) nauczyciela;

2) organu sprawującego nadzór pedagogiczny;

3) organu prowadzącego szkołę;

4) rady szkoły;

5) rady rodziców.

7. Organ, o którym mowa w ust. 6, dokonuje oceny pracy dyrektora szkoły po zasięgnięciu opinii rady szkoły i zakładowych organizacji związkowych działających w tej szkole. Przy ocenie pracy dyrektora przepis ust. 2 stosuje się odpowiednio.

Art. 9c.

1. Staż, z zastrzeżeniem ust. 2, trwa w przypadku ubiegania się o awans na stopień:

- 1) nauczyciela kontraktowego – 9 miesięcy;
- 2) nauczyciela mianowanego i nauczyciela dyplomowanego – 2 lata i 9 miesięcy.

2. Nauczyciel kontraktowy lub nauczyciel mianowany posiadający co najmniej stopień naukowy doktora może ubiegać się o uzyskanie kolejnego stopnia awansu zawodowego po odbyciu stażu trwającego rok i 9 miesięcy. Dyrektor szkoły może nauczycielowi kontraktowemu, który uzyskał awans w sposób określony w art. 9a ust. 3 i ubiega się o uzyskanie stopnia nauczyciela mianowanego, skrócić staż do roku i 9 miesięcy.

3. W okresie stażu nauczyciel realizuje własny plan rozwoju zawodowego zatwierdzony przez dyrektora szkoły, uwzględniający wymagania, o których mowa w art. 9g ust. 10. Po zakończeniu stażu nauczyciel składa dyrektorowi szkoły sprawozdanie z realizacji tego planu.

3a. Nauczycielowi mianowanemu, ubiegającemu się o awans na stopień nauczyciela dyplomowanego, za spełnienie odpowiednich wymagań, o których mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 9g ust. 10, uznaje się także jego odpowiedni dorobek zawodowy ze szczególnym uwzględnieniem okresu od dnia uzyskania stopnia nauczyciela mianowanego.

4. Nauczycielowi stażysty i nauczycielowi kontraktowemu odbywającemu staż dyrektor szkoły przydziela spośród nauczycieli mianowanych lub dyplomowanych opiekuna, z zastrzeżeniem że:

- 1) w przedszkolach, szkołach i placówkach, o których mowa w art. 1 ust. 2 pkt 2, opiekunem nauczyciela stażysty i nauczyciela kontraktowego może być również nauczyciel zajmujący stanowisko kierownicze;
- 2) w rodzinnej placówce opiekuńczo-wychowawczej opiekunem nauczyciela stażysty i nauczyciela kontraktowego może być również nauczyciel mianowany lub dyplomowany zatrudniony w publicznym ośrodku adopcyjno-opiekuńczym, wskazany przez organ nadzoru w porozumieniu z organem prowadzącym.

5. Zadaniem opiekuna stażu, o którym mowa w ust. 4, jest udzielanie nauczycielowi pomocy, w szczególności w przygotowaniu i realizacji w okresie stażu planu rozwoju zawodowego nauczyciela, oraz opracowanie projektu oceny dorobku zawodowego nauczyciela za okres stażu.

6. Ocenę dorobku zawodowego nauczyciela za okres stażu ustala, w terminie nie dłuższym niż 21 dni od dnia złożenia sprawozdania, o którym mowa w ust. 3, z uwzględnieniem stopnia realizacji planu rozwoju zawodowego nauczyciela, dyrektor szkoły:

- 1) w przypadku nauczyciela stażysty i nauczyciela kontraktowego – po zapoznaniu się z projektem oceny opracowanym przez opiekuna stażu i po zasięgnięciu opinii rady rodziców;

2) w przypadku nauczyciela mianowanego – po zasięgnięciu opinii rady rodziców.

7. Rada rodziców powinna przedstawić swoją opinię w terminie 14 dni od dnia otrzymania zawiadomienia o dokonywanej ocenie dorobku zawodowego nauczyciela.

Nieprzedstawienie opinii rady rodziców nie wstrzymuje postępowania, o którym mowa w ust. 6.

8. Ocena dorobku zawodowego nauczyciela może być pozytywna lub negatywna. Ocena sporządzana jest na piśmie i zawiera uzasadnienie oraz pouczenie o możliwości wniesienia odwołania.

9. Od oceny dorobku zawodowego nauczycielowi służy odwołanie do organu sprawującego nadzór pedagogiczny w terminie 14 dni od dnia jej otrzymania. Organ sprawujący nadzór pedagogiczny rozpatruje odwołanie w terminie 21 dni. Ocena dorobku zawodowego nauczyciela ustalona przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny jest ostateczna.

10. W przypadku niedotrzymania przez organ sprawujący nadzór pedagogiczny terminu rozpatrzenia odwołania, o którym mowa w ust. 9, nauczyciel jest dopuszczony odpowiednio do rozmowy kwalifikacyjnej, o której mowa w art. 9b ust. 1 pkt 1, egzaminu, o którym mowa w art. 9b ust. 1 pkt 2, lub może się ubiegać o akceptację komisji, o której mowa w art. 9b ust. 1 pkt 3.

11. W przypadku gdy ostateczna ocena dorobku zawodowego nauczyciela jest negatywna, ponowna ocena dorobku może być dokonana po odbyciu, na wniosek nauczyciela i za zgodą dyrektora szkoły, jednego dodatkowego stażu w wymiarze 9 miesięcy”.

1.

4. **Ustawa z dnia 7 września 1991 o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 z późn. zm.).**

2. **Prawo do poszanowania władzy rodzicielskiej w dziedzinie wychowania**

1. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 (Dz.U. 1977 nr 38 poz. 167), art. 18.4 „Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się do poszanowania wolności rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych do zapewnienia swym dzieciom wychowania religijnego i moralnego zgodnie z własnymi przekonaniami”
2. Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284),
3. Konwencja o Prawach Dziecka (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526),

art. 14.2 „Państwa-Strony będą respektowały prawa i obowiązki rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych odnośnie do ukierunkowania dziecka w korzystaniu z jego prawa w sposób zgodny z rozwijającymi się zdolnościami dziecka”

art. 26.2 „Tam gdzie jest to możliwe, powyższe świadczenia powinny być zabezpieczone z uwzględnieniem zasobów i warunków życia dziecka oraz osób odpowiedzialnych za jego utrzymanie, jak również wszelkich innych okoliczności, odnoszących się do stosowania realizacji świadczeń wnioskowanych przez dziecko lub w jego imieniu.”

3. Prawo pierwszeństwa rodziców w wychowaniu i nauczaniu dzieci

1. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (Dz.U. 1989 nr 29 poz. 155),

2. Ustawa o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 z późn. zm.),

art. 1.2 „System oświaty zapewnia w szczególności: wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny”

4. Prawo do pomocy ze strony państwa i instytucji społecznych

1. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (Dz.U. 1989 nr 29 poz. 155),

2. Konwencja o Prawach Dziecka (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526),

art. 5 „Państwa – Strony będą szanowały odpowiedzialność, prawo i obowiązek rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, członków dalszej rodziny lub środowiska, zgodnie z miejscowymi obyczajami, opiekunów prawnych lub innych osób prawnie odpowiedzialnych za dziecko, do zapewniania mu, w sposób odpowiadający rozwojowi jego zdolności, możliwości ukierunkowania go i udzielenia mu rad przy korzystaniu przez nie z praw przyznanych mu w niniejszej konwencji.

”

art.14 „1. Państwa – Strony będą respektowały prawo dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania.

2. Państwa – Strony będą respektowały prawa i obowiązki rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych odnośnie do ukierunkowania dziecka w korzystaniu z jego prawa w sposób zgodny z rozwijającymi się zdolnościami dziecka.

3. Swoboda wyrażania wyznawanej religii lub przekonań może podlegać tylko takim ograniczeniom, które są przewidziane prawem i są konieczne do ochrony bezpieczeństwa narodowego i porządku publicznego, zdrowia lub moralności społecznej bądź podstawowych praw i wolności innych osób.”

art. 18.2 „W celu zagwarantowania i popierania praw zawartych w niniejszej konwencji Państwa-Strony będą okazywały odpowiednią pomoc rodzicom oraz opiekunom prawnym w wykonywaniu przez nich obowiązków związanych z wychowywaniem dzieci oraz zapewnią rozwój instytucji, zakładów i usług w zakresie opieki nad dziećmi.”

1.

3. Ustawa o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 z późn. zm.),

art. 1.2 „System oświaty zapewnia w szczególności: wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny”

5. Prawo do bezpłatnego nauczania

1. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (Dz.U. 1989 nr 29 poz. 155),
art. 26 „Každy człowiek ma prawo do nauki. Nauka będzie bezpłatna, przynajmniej na szczeblu podstawowym. Nauka podstawowa będzie obowiązkowa. Oświata techniczna i zawodowa będzie powszechnie dostępna, a studia wyższe będą dostępne dla wszystkich na równych zasadach w zależności od uzdolnień. Nauczanie będzie ukierunkowane na pełen rozwój osobowości ludzkiej i umocnienie poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności. Będzie ono krzewić wzajemne zrozumienie, tolerancję i przyjaźń między wszystkimi narodami, grupami rasowymi i religiami, a także wspierać działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych zmierzającą do utrzymania pokoju. Rodzice mają prawo pierwszeństwa w wyborze rodzaju nauczania, którym objęte będą ich dzieci.”

6. Prawo do współdecydowania o wcześniejszym rozpoczęciu nauki

1. Ustawa o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 z późn. zm.),
art. 16.1 „Na wniosek rodziców naukę w szkole podstawowej może także rozpocząć dziecko, które w danym roku kalendarzowym kończy 5 lat, jeżeli wykazuje psychofizyczną dojrzałość do podjęcia nauki szkolnej.

Wprowadzenie

Budowanie prawidłowych i trwałych relacji interpersonalnych na linii rodzic/ opiekun prawny dziecka a nauczyciele szkolni, jest niezwykle istotnym wyzwaniem stojącym przed dyrekcją i pracownikami szkoły.

Na chwilę obecną działalność opiekunów dzieci w polskim prawie oświatowym regulowana jest przez akty prawne Rzeczypospolitej Polskiej oraz dokumenty międzynarodowe.

Niestety same przepisy prawne nie są w stanie rozwiązać pojawiających się problemów komunikacyjnych pomiędzy rodzicami a nauczycielami. Aby to osiągnąć konieczny jest wzajemny szacunek i wspólna, ukierunkowana na jeden cel praca. Z tego powodu niezbędne jest uświadomienie sobie powodów, które mogą stanowić trudność w nawiązaniu porozumienia.

1. brak znajomości oczekiwań rodziców wobec szkoły,
2. brak zaufania i partnerskich relacji pomiędzy opiekunami uczniów a pracownikami szkoły,
3. brak bądź słaba świadomość edukacyjna rodziców i/ lub nie przekazywanie takich informacji przez nauczycieli,
4. stosowanie złej formy komunikatu podczas przekazywania informacji na temat dziecka przez rodziców i nauczycieli/ opiekunów uczniów,
5. postawa roszczeniowa rodziców,

6. brak zainteresowania i zaangażowania w pracę szkoły. Nie podejmowanie inicjatywy rozpoznawania potencjału rozwojowego uczniów przez rodziców/ prawnych opiekunów uczniów lub nie słuchanie pomysłów/ uniemożliwianie wykazywania dodatkowej inicjatywy przez opiekunów.

W celu poprawy relacji pomiędzy rodzicami/ prawnymi opiekunami uczniów a nauczycielami, konieczna jest zmiana powyższego zachowania (opisanego w punktach numer 1-6). W dalszej części tegoż dokumentu wymienimy więcej przyczyn występowania barier komunikacyjnych oraz omówimy sposoby radzenia sobie w takich sytuacjach.

Warto również popracować nad:

7. wdrożeniem rodziców w organizowanie procesu dydaktyczno-wychowawczego
oraz

8. dążyć do ujednoczenia tychże oddziaływań w środowisku szkolnym oraz rodzinnym.

Celowe oraz odpowiednio zorganizowane współdziałanie przyniesie większe korzyści profilaktyczne i wychowawcze, gdyż pozwoli zintensyfikować starania, a tym samym zwiększy szansę na ich skuteczność.

Na dalszych etapach prac niniejszy dokument posłuży do przygotowania propozycji **działań edukacyjnych, wychowawczych oraz profilaktycznych** w ramach stworzenia lub wzmocnienia relacji pomiędzy opiekunami uczniów i ich nauczycielami w naszej placówce szkolnej.

Realizacja zaplanowanych działań przebiega w ścisłej współpracy:

1. z rodzicami/ opiekunami prawnymi uczniów placówki,
2. z nauczycielami i wychowawcami klas,
3. dyrektorem szkoły.

Proponowane grupowe formy nawiązywania kontaktu z rodzicami/ prawnymi opiekunami uczniów

Wychowawcy klas mają do dyspozycji wiele spośród form nawiązywania kontaktu z opiekunami uczniów. Wśród nich:

- zebrania rodziców potocznie nazywane wywiadówkami najczęściej odbywają się 2-3 razy w semestrze
  - spotkania mają na celu zaznajomienie rodziców z aktualną działalnością szkoły, prowadzonym programem, programem profilaktycznych, programem wychowawczym oraz najbliższych planach działalności placówki szkolnej,
  - podczas spotkania omówione zostają również sprawy organizacyjne klasy, aktualne osiągnięcia uczniów oraz napotymane przez nauczycieli trudności (np. w trakcie nauczania bądź w procesie wychowawczym);

- spotkania towarzyskie aranżowane najczęściej podczas organizacji uroczystości szkolnych albo klasowych
  - pozwala na lepsze poznanie opiekunów dzieci oraz zbudowanie większej zażyłości oraz otwartości pomiędzy stronami;
- zebrania trójek klasowych/ Rady Rodziców odbywają się najczęściej podczas uzgadniania spraw organizacyjnych oraz organizacji różnego rodzaju imprez, wyjść, wyjazdów klasowych czy szkolnych, itp.;
- spotkania ze specjalistą, czyli spotkania z osobą biegłą w konkretnym temacie, najczęściej dotyczy to tematów, które sprawiają trudność wychowawcy bądź niezbędna jest do tego specjalistyczna wiedza
  - np. pogadanki prowadzone przez przedstawicieli służb mundurowych na temat zjawiska przemocy międzyrodzicielskiej lub spotkania prowadzone przez psychologów z poradni Psychologiczno-Pedagogicznej np. na temat trudności uczniów w nauce i sposobów prowadzenia ich procesu edukacyjnego, pojawiających się używek w życiu młodego dziecka, problemach z żywieniem, itp. Prowadzone w ten sposób zajęcia mają charakter informacyjny oraz pedagogiczny rodziców;

Indywidualne formy nawiązywania kontaktu pomiędzy rodzicami/ prawnymi opiekunami uczniów a nauczycielami:

- konsultacje indywidualne – spotkania w trakcie, których rodzice i nauczyciele mogą omówić trudności czy wątpliwości, które ich trapią. Jest to także dobry moment na udzielenie pomocy bądź o taką pomoc prośenie. Konsultacje w takiej formie powinny być prowadzone zarówno dla rodziców jak i dla samych uczniów;
- dotatkowe spotkania konsultacyjne – spotkania podczas, których rodzice mają możliwość zapoznania się z wymaganiami, oczekiwaniami stawianymi dziecku oraz z aktualną sytuacją edukacyjną i możliwościami;
- kontakt telefoniczny – występuje najczęściej w sytuacjach nagłych lub służy jedynie wymianie informacji o uczniu czy wymianie porad wychowawczych z rodzicami, którzy nie mogą pojawić się w szkole osobiście;
- kontakt listowny – często zawiera informacje o wynikach w nauce oraz zachowaniu ucznia itp.;
- za pośrednictwem np. dziennika elektronicznego – umożliwia rodzicom bieżącą kontrolę wyników szkolnych dziecka oraz jego frekwencję;
- strona internetowa szkoły – ułatwia dostęp do bieżącej informacji na temat działalności szkolnej, godzin konsultacji bądź informacji o danym nauczycielu. Strona zawiera również dokumentację szkolną, również do pobrania;
- wizyty domowe – ich celem jest najczęściej bliższe poznanie rodziny dziecka, warunków w jakich żyje oraz nawiązanie osobistego kontaktu ze wszystkimi członkami rodziny;

Wychowawca klasy w trakcie spotkań z rodzicami powinien unikać:

- dokonywania jedynie negatywnej oceny swojej klasy – należy pamiętać, że uczniowie posiadają zarówno negatywne jak i pozytywne cechy, a w niektórych aktywnościach pozytywnie wyróżniają się na tle grupy;
- publicznego odczytywania ocen;
- odczytywania nazwisk przy podawaniu przykładów złego zachowania;

- bagatelizowania problemów uczniów w sytuacji np. gdy inni uczniowie stosują wobec niego jakieś formy zachowań agresywnych czy przemocowych;
- podważanie decyzji rodziców oraz ich sposobu wychowawczego;
- sposób prowadzenia wywiadówek przez wychowawców – często może to być jedynie złe pierwsze wrażenie lub wyjątkowo niesprzyjający dzień/ okoliczności, które takie wrażenie spowodowały (np. choroba, sytuacje osobiste). Zdarza się, że wychowawcy czy nauczyciele prowadzą spotkania z rodzicami (wywiadówki czy spotkania indywidualne) kompletnie nie przygotowani, z ubiorem nie adekwatnym do pełnionej przez nich funkcji. Warto aby takie sytuacje nie miały miejsca w naszej szkole.

Oczekiwanie rodziców/ prawnych opiekunów uczniów:

- uzyskiwanie bieżących informacji o postępach ich dzieci,
- informowanie o pojawiających się sytuacjach problemowych (najczęściej rodzice są informowani w sytuacji gdzie uczeń jest sprawcą agresji i/lub zachowań przemocowych, zapominając o drugiej stronie konfliktu - poszkodowanych uczniach
- prowadzenie wywiadówek przez kompetentnych, dobrze przygotowanych do tematu wychowawców
- udzielania wskazówek w zakresie postępowania rodzica wobec pojawiających się problemów ucznia
- fachowych prelekcji prowadzonych przez specjalistów danego tematu
- informowania, zachęcania rodziców do podjęcia działań/ zaangażowania się w życie placówki szkolnej
- dochowywania tajemnic, poszanowania prywatności rodziny - jedynie w sytuacjach krytycznych należy dzielić się uzyskanymi informacjami z konkretnymi służbami;
- otwartości nauczycieli na sugestie i pomysły opiekunów dzieci
- zapoznania rodziców z aktualnie panującymi zasadami szkolnymi, egzaminacyjnymi itp. Zapoznanie ich z możliwościami ich dzieci oraz wyjaśnienie drogi w jaki sposób mogą osiągnąć ten cel.

Wychowawca klasy powinien przyjąć inną, bardziej otwartą formą komunikacji z opiekunami uczniów. Warto aby nauczyciel:

- angażował się w problemy klasowe oraz problemy poszczególnych uczniów. Służył radą dla rodziców, nie tylko podczas wywiadówek (np. spotkania indywidualne, kontakt telefoniczny, kontakt mailowy, dziennik elektroniczny);
- aktywizował trójki klasowe do pomocy przy organizacji wydarzeń, ale również podczas poruszania tematów stanowiących problem (np. problemy wychowawcze, problemy w nauce, widoczne zaniedbanie dziecka przez rodziców, itp.);
- angażował rodziców w inne formy współpracy ze szkołą tj. wycieczki i wyjścia szkolne, akademie i święta szkolne, lekcje otwarte oraz zajęcia fakultatywne;

- poszukiwał sponsorów pośród rodziców - zarówno sponsoring materialny jak i poza materialny – lub zachęcał ich do pomocy w szukaniu takich źródeł;
- składał publiczne, bezpośrednie oraz listowne podziękowania opiekunom dzieci za wkład oraz zaangażowanie w życie szkoły.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Prezentowana część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Współpraca z rodzicami” ma na celu umocnić współpracę pomiędzy dorosłymi opiekunami dzieci i młodzieży szkolnej bądź dopiero taką więź oraz idące za nią zaangażowanie nawiązać. Nauczyciele starają się tworzyć partnerskie środowisko pełne wzajemnego szacunku i zrozumienia. Taka relacja na linii nauczyciele-rodzice/ opiekunowie uczniów jest dobrym prognostykiem do tworzenia spójnych działań ukierunkowanych na dobro uczniów. Współpraca pomiędzy dorosłymi i wspólnie wyznaczony cel dla rozwoju uczniów pozwalają w łatwiejszy i bardziej kompleksowy sposób wspomagać rozwój młodych ludzi.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Diagnostyka problemu – określenie jakości relacji na linii rodzice/ opiekunowie uczniów- nauczyciele/ pracownicy szkoły.	- badanie ewaluacyjne, - spotkania z rodzicami uczniów.	wychowawcy	Raz w roku	Nauczyciele, wychowawcy/ dyrekcja, opiekunowie uczniów
2. Zapoznanie nauczycieli i opiekunów uczniów z aktualnym poziomem i jakością nawiązanych relacji pomiędzy nimi.	Przykłady: <ul style="list-style-type: none"> • przeprowadzenie ankiety wśród nauczycieli, wychowawców oraz chętnych rodziców, w celu zaznajomienia się z ich opinią poziomu, jakości współpracy, zaangażowania oraz zadowolenia z nawiązywanych interakcji pomiędzy szkołą a prawnymi opiekunami uczniów • każdy wychowawca określa jaki procent rodziców/ opiekunów uczniów bierze udział w organizowanych wywiadówkach. Taka aktywność jest oznaką najmniejszego, minimalnego zainteresowania dorosłych swoimi podopiecznymi. Konieczne jest również przeanalizowanie, którzy 			

	<p>opiekunowie podejmują się aktywnych działań (np. organizacja lub współorganizacja wyjazdów klasowych/ szkolnych, imprez szkolnych, eventów itp)</p> <ul style="list-style-type: none"> • każdy nauczyciel określa jaki procent rodziców/opiekunów uczniów oraz w jakiej częstotliwości kontaktuje się ze szkołą, w sytuacji gdy nie są do tego zobligowani. Warto również zastanowić się co ich do tego skłania • wychowawcy podczas spotkania z rodzicami informują dorosłych o obecnej jakości nawiązywania współpracy na linii rodzice-nauczyciele. Wychowawca informuje rodziców/ opiekunów uczniów, że ich wsparcie i pomoc jest bardzo mile widziane i niezbędne oraz że posiadane przez nich prawa zezwalają im na podejmowanie interwencji oraz udział w życiu placówki szkolnej; • wychowawca informuje rodziców/ opiekunów dlaczego istotne jest utrzymywanie ciągłej i dobrej relacji na linii opiekunowie uczniów-nauczyciele – często to oni najwięcej czasu przebywają z uczniami z rodzin problemowych i mogą reagować na pojawienie się niepożądanych sygnałów. 			
<p>1. Podnoszenie społecznych kompetencji nauczycieli.</p>	<p>- spotkania z psychologiem szkolnym, - e-szkolenie.</p>			<p>Nauczyciele, wychowawcy, dyrekcja szkoły</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podczas spotkania z psychologiem szkolnym nauczyciele zapoznani zostaną z metodami, które pozwolą nawiązać odpowiednie relacje z rodzicami/ opiekunami uczniów, zachęcić ich do współpracy i tym samym zbudować swój pozytywny, profesjonalny wizerunek i/lub za pośrednictwem e-szkolenia Europejskiego Centrum Rozwoju Kadr pt.: Współpraca z trudnymi rodzicami. 				

<ol style="list-style-type: none"> 1. Nawiązanie dialogu. 2. Uświadomienie opiekunom uczniów ich praw i obowiązków wynikających z faktu uczestnictwa ich dziecka w życiu szkoły. 	<ul style="list-style-type: none"> - spotkania z psychologiem i dyrekcją, - spotkania z wychowawcami klas. 	dyrektor	Cały rok	Nauczyciele, wychowawcy, dyrekcja szkoły oraz rodzice/ opiekunowie uczniów
<ol style="list-style-type: none"> 3. Poznanie oczekiwań rodziców/ opiekunów uczniów względem szkoły i nauczycieli. 4. Powołanie/ usprawnienie działania Rady Rodziców i innych organów, w których pracę angażują się rodzice/ opiekunowie prawni i faktyczni uczniów. 	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dyrektor, wychowawcy klas, uświadamiają rodziców/ opiekunów prawnych i faktycznych opiekunów uczniów, jakie mają prawa i obowiązki. Dowiadują się, jakie działania mogą podjąć, aby pomóc pracownikom szkoły w realizacji programu edukacyjnego (np. wyjścia do teatru, do kina, do muzeum z uczniami, współorganizowanie lekcji, pomoc finansowa, bądź w realizacji konkretnego wydarzenia itp.). Szkoła zachęca i umożliwia dorosłym podejmowania samodzielnych inicjatyw, samodzielnego angażowania się w życie placówki oraz dzielenia pomysłami z odpowiednimi nauczycielami bądź wychowawcami klas; • dyrektor, wychowawcy organizują cykliczne spotkania z opiekunami szkoły, podczas których podsumowują ostatni semestr (i/lub inny okres czasu) oraz oceniają jakość nawiązanej współpracy pomiędzy dorosłymi, a szkołą. Najbardziej aktywni opiekunowie dzieci zostają wyróżnieni – na zakończenie roku szkolnego czas poświęcony na dodatkowe zaangażowanie się rodziców w życie szkoły i ich praca nie mogą pozostać niezauważone. Każda praca, w szczególności społeczna, powinna być doceniona; • wychowawca organizuje spotkanie z opiekunami dzieci, podczas którego zapoznaje się z ich opiniami i oczekiwaniami względem sposobu nauczania i funkcjonowania szkoły; • wychowawca, nauczyciele informują rodziców o prowadzonych aktywnościach – wywieszanie informacji na tablicy ogłoszeń, na stronie internetowej, wysyłanie mailingu do rodziców, powiadamianie dorosłych podczas spotkań w szkole; • szkoła organizuje Dni Otwarte dla rodziców/ opiekunów, podczas których uczniowie wcielają się w rolę organizatorów wydarzenia i oprowadzają rodziców/ opiekunów po szkole i przygotowanych atrakcjach. 			

--	--

<p>1. Wdrożenie wspólnego, partnerskiego podejścia i zarządzania placówką szkoły.</p>	<p>- współorganizowanie wydarzeń przy współpracy rodziców/ opiekunów uczniów i nauczycieli.</p>	<p>Wychowawcy i nauczyciele</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Rodzice/ opiekunowie uczniów</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pracownicy szkoły współorganizują wraz z opiekunami uczniów niektóre projekty np. imprezy szkolne, wyjścia do kina/ teatru/ muzeum, Dzień Sportu, Dzień Dziecka – w współorganizację zaangażowani zostają przedstawiciele Rady Rodziców, delegacje dorosłych z poszczególnych klas oraz inni chętni rodzice/ opiekunowie; • wspólne spotkania rodziców i nauczycieli z udziałem uczniów – wspólne organizowanie wydarzeń np.: <ul style="list-style-type: none"> ○ wieczorne czytanie w bibliotece – spontaniczne czytanie z podziałem na role (rodzice, nauczyciele i uczniowie angażują się w odgrywanie ról); ○ zabawa w biwakowanie na terenie szkoły; ○ zorganizowanie wieczoru filmowego filmu wybranego w wyniku głosowania; ○ zorganizowanie konkursu plastycznego na najlepszy plastyczny duet: rodzic z dzieckiem; ○ zorganizowanie jasełek dla rodziców; ○ zorganizowanie akcji rzeczowej dla schroniska dla zwierząt; ○ organizowanie turniejów rodzinnych na określony temat; ○ wspólne gotowanie np. przyrządzanie sałatek, potraw na zimno. 				

<p>1. Wspólne rozwiązywanie sytuacji problemowych.</p> <p>2. Prowadzenie diagnozy środowiskowej, udzielenie wsparcia rodzinom potrzebującym.</p>	<p>- informowanie osób potrzebujących o instytucjach/ organizacjach świadczących pomoc.</p>	<p>Dyrektor i wychowawcy</p>	<p>Cały rok</p>	<p>psycholog szkolny, nauczyciele i wychowawcy, rodzice/ opiekunowie dzieci</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wychowawca udzielają informacji o możliwych formach wsparcia świadczących wsparcie w miejscu zamieszkania bądź innym miejscu zasugerowanym przez osobę potrzebującą (np. droga mniej oficjalna poprzez kontakt telefoniczny) – omawiane sytuacje problemowe to np.: problemy wychowawcze, problemy komunikacyjne w rodzinie, przemoc w rodzinie, sytuacje nałogowe, ubóstwo, długotrwałe sytuacje chorobowe, bezrobocie, eurosieroctwo, choroby; • odwiedzanie domu rodzinnego ucznia; • wspólne prowadzenie projektów np. przeciwdziałanie zachowaniom agresywnym i przemocowym wśród uczniów: <ul style="list-style-type: none"> ○ diagnoza problemu, ○ wdrożenie wszelkiej formy edukacji na temat zjawiska agresji i przemocy (za pomocą ulotek, pogadanek, szkoleń, psychodram, poradników, filmów, warsztatów, spotkań z przedstawicielami służb mundurowych itp.), ○ konsultacja ze specjalistami na temat sytuacji problemowej oraz wprowadzenie działań naprawczych, ○ wspólne organizowanie różnego typu akcji promujących zdrowy tryb życia, ○ informowanie o konsekwencjach, jakie spotykają sprawców przemocy i agresji, ○ informowanie uczniów w jaki sposób bronić się przed agresją i przemocą między rówieśniczą, gdzie szukać pomocy, jakie działania podjąć, aby minimalizować możliwość zaistnienia sytuacji problemowe. <p>Tego typu działania powinny dotyczyć każdej sytuacji problemowej w szkole. Warto angażować rodziców/ prawnych opiekunów dzieci w prowadzone projekty. Wspólne działanie z pewnością usprawni pracę oraz zwiększy efektywność prowadzonych działań.</p>				

Wspólne działanie integruje społeczność szkolną, jednakże można prowadzić indywidualne projekty również na poziomie poszczególnych klas. Zwiększy to poczucie bezpieczeństwa uczniów oraz poprawi panującą atmosferę. Z tego powodu warto zaznajamiać rodziców oraz uczniów z możliwymi bądź faktycznymi trudnościami. Warto aby traktowali oni społeczność szkolną jako własną, zminimalizuje to ryzyko inicjowania przez nich zachowań problemowych i ryzykownych.

Część: Rozwijanie kompetencji czytelniczych oraz upowszechnianie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 z późn. zm.);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);

3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356);
4. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 października 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków, form i trybu realizacji Priorytetu III „Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa” dotyczącego wspierania w latach 2016–2020 organów prowadzących szkoły oraz biblioteki pedagogiczne w zakresie rozwijania zainteresowań uczniów przez promocję i wspieranie czytelnictwa dzieci i młodzieży, w tym zakup nowości wydawniczych (Dz.U. 2015 poz. 1667);
5. Rozporządzenie MEN z dnia 27 sierpnia 2015 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz. U. z 2015 r., poz. 1270);
6. Rozporządzenie MEN z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół (Dz.U. 2017 r. poz. 1611);
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 maja 2017 r. w sprawie warunków i sposobu wspomagania nauczania języka polskiego, historii, geografii, kultury polskiej i innych przedmiotów nauczanych w języku polskim wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą oraz dzieci pracowników migrujących (Dz.U. 2017 r. poz. 1042).

Stan prawny na dzień 01.09.2017 r.

Wprowadzenie

Czytanie jako umiejętność rozumienia, refleksyjnego przetwarzania tekstu i jego wykorzystania, to jedna z najważniejszych umiejętności zdobywana w procesie kształcenia.

Z tego powodu jest niezmiernie ważne aby uczeń na każdym etapie edukacji miał dostęp do książek, które go interesują i są na odpowiednim poziomie zaawansowania jego rozumienia. Dzięki ciągłej styczności z literaturą, stałemu zainteresowaniu oraz rozwojowi kompetencji czytelniczych, kształtowane są nawyki czytania i samodzielnego sięgania po książkę w wieku dorosłym.

Prowadzone statystyki badawcze pokazują, że to młodszy respondenci czytają statystycznie najwięcej. Jednakże od lat obserwuje się tendencje do tzn. „czytania szkolnego”, czyli czytania bardziej z obowiązku szkolnego niż dla przyjemności. Oznacza to, że w momencie kiedy obowiązek szkolny się kończy dziecko przestaje sięgać po książki.

Spadek aktywności czytelniczej ujawnia również ogólnopolski raport (obejmujący swoim zasięgiem osoby od 15 roku życia) na rok 2015. Wskazuje, że jedynie 37% badanej populacji czyta książki. Są to osoby, które przyznały się do przeczytania co najmniej jednej lektury w roku poprzedzającym badanie. Wynik oznacza, że problem postępuje - w 2014 roku do nieczytania książek przyznało się 58,3%, w roku kolejnym osób nieczytających było już 63%. Poniższy wykres pokazuje jak na przestrzeni lat wzrasta tendencja do nieczytania książek.

W celu przeciwdziałania tej tendencji Polski rząd wspiera aktywność czytelniczą poprzez udostępnianie funduszy, które powinny wpłynąć na zwiększenie zainteresowania lekturą a co za tym idzie uwidocznić wzrost aktywności czytelniczej. Z tego powodu w roku 2015 miał miejsce projekt „Książka naszych czasów”, który był skierowany do szkół podstawowych oraz ogólnopolskich szkół muzycznych I stopnia. Z kolei w październiku 2015 roku powołano wieloletni **„Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2016-2020”**.

Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa zawiera trzy priorytety:

1. zakup nowości wydawniczych do bibliotek,
2. infrastruktura bibliotek 2016-2020,
3. **zakup nowości wydawniczych do bibliotek szkolnych i pedagogicznych.**

Rządowy program wspierania w latach 2016-2020 organów prowadzących szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne oraz biblioteki pedagogiczne w zakresie rozwijania zainteresowań uczniów przez promocję czytelnictwa dzieci i młodzieży jest realizowanych w **ramach Priorytetu III „Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa”**.

Cele programu zawierają:

- doposażenie bibliotek szkolnych w nowości wydawnicze i lektury szkolne w celu ułatwienia realizacji podstawy programowej kształcenia ogólnego. Wpływ na rozwój zainteresowań dzieci i młodzieży oraz kształtowanie ich twórczych postaw,
- zwiększenie aktywności nauczycieli w zakresie pracy nad rozwijaniem zainteresowań czytelniczych u uczniów - wymaga ukierunkowania i zintensyfikowania działań bibliotek pedagogicznych, które wspierają w działaniu biblioteki szkolne i nauczycieli w kształtowaniu postaw czytelniczych ich uczniów,
- doposażenie bibliotek szkolnych w celu zwiększenia ich oferty, która stanowi pomoc dla nauczycieli podczas realizowania i planowania działań pedagogicznych oraz tych związanych z kształtowaniem zainteresowań czytelniczych,
- doposażenie bibliotek szkolnych o pozycje czytelnicze, którymi zainteresowana jest młodzież szkolna oraz takie, które wiążą się z doświadczeniami w poznaniu oraz rozumieniu otaczającego świata przez młodzież.

Realizacja zaplanowanych działań przebiega w ścisłej współpracy:

4. z rodzicami/ opiekunami prawnymi uczniów placówki:
  - zebrania klasowe,
  - rozmowy indywidualne w sprawach uczniów,
  - zaangażowanie w działania realizowane przez szkołę, zachęcanie do współorganizacji i udziału w wydarzeniach,
  - motywowanie uczniów do aktywności poprzez dawanie dobrego przykładu swoją postawą.

5. z Instytucjami/ placówkami/ organizacjami wspierającymi rozwój czytelnictwa oraz rozwój psychomotoryczny dzieci i młodzieży:
  - Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna,
  - organizacje promujące kampanie społeczne na rzecz czytelnictwa,
  - zajęcia logopedyczne,
  - zajęcia plastyczne rozwijające zdolności motoryczne u dzieci,

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Mając na uwadze prawidłowy rozwój dzieci i młodzieży, na terenie szkoły podejmowane są różnorodne działania wychowawczo-profilaktycznych przy współpracy z rodzicami / opiekunami prawnymi dzieci i młodzieży. Działania opierają się na:

- organizowaniu zebrań (tzn. wywiadówki, dni otwarte szkoły),
- angażowaniu rodziców / prawnych opiekunów uczniów w życie szkoły oraz działania organizowane przez placówkę,
- udział w zajęciach prowadzonych przez Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną oraz innych specjalistów tematu,
- stałe kontrolowanie postępów w nauce oraz reagowanie na każde dziwne zachowanie oraz odchylenie od normy,
- prowadzeniu konsultacji indywidualnych z nauczycielem, wychowawcą.

Prezentowana część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Rozwijanie kompetencji czytelniczych oraz upowszechnianie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży” wskazuje działania o charakterze edukacyjnym, informacyjnym i prewencyjnym. Celem programu jest rozwijanie kompetencji czytelniczych, promowanie czytelnictwa i krzewienie rodzinnej kultury czytelniczej. Szkoła podejmuje się organizacji licznych działań przy wsparciu rodziców / opiekunów dzieci oraz innych dorosłych członków ich rodzin. Dzieci i młodzież nabywają i rozwijają posiadane zdolności czytelnicze oraz pracują nad trudnościami, które wynikają z podejmowania się takiej aktywności.

Działalność wychowawczo-edukacyjna

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Współpraca z rodzicami / opiekunami prawnymi uczniów w celu promowanie czytelnictwa u wychowanków oraz zdiagnozowanie przyczyn niechęci do czytania.	- opracowywanie i upowszechnianie materiałów wskazujących problem obniżenia poziomu czytelnictwa oraz wskazanie możliwych konsekwencji dla rozwoju dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych, - spotkanie z psychologiem.	Nauczyciel odpowiedzialny za bibliotekę szkolną	Cały rok	Rodzice/ opiekunowie uczniów/ nauczyciele i wychowawcy
	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zapoznanie opiekunów prawnych z najnowszymi statystykami odnośnie poziomu czytelnictwa uczniów na wszystkich poziomach edukacji; • podczas spotkania wychowawcą rodzice / opiekunowie uczniów zostają uświadomieni jak ważną rolę odgrywa ich własne podejście do książek i prasy na późniejsze sposoby zachowania uczniów; 			

1. Zaangażowanie rodziców / opiekunów uczniów do współpracy przy	- organizowanie wydarzeń promujących czytelnictwo, - udział w kampaniach,	Nauczyciel odp. za bibliotekę i wychowawcy	Cały rok	Rodzice / opiekunowie uczniów
--	--	--	----------	-------------------------------

<p>promowaniu czytelnictwa wśród uczniów placówki.</p> <p>2. Praca nad zmianą postrzegania zjawiska czytelnictwa.</p>	<p>- spotkania z wychowawcami, nauczycielami.</p>			
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • angażowanie rodziców / opiekunów dzieci do współorganizowania: konkursów czytelniczych, happeningów, wyjazdów itp.; • zachęcenie rodziców / opiekunów uczniów do sponsoringu lub pomocy przy pozyskiwaniu sponsorów na zakup nowych pozycji książkowych niezbędnych szkole lub takich, które zostały wybrane przez uczniów placówki; • promowanie wspólnego czytania (na głos) z dzieckiem; • zachęcanie rodziców do udziału w kampanii „Cała Polska czyta dzieciom”; • wychowawca / nauczyciel zapoznaje rodziców z kampanią społeczną „Mama Tata Tablet”. Dzięki niej uświadomią sobie jaki negatywny wpływ mogą mieć urządzenia elektroniczne na dziecko (kampania polecana w szczególności dla rodziców uczniów szkoły podstawowej); • zorganizowanie wspólnego czytania w bibliotece 				
<p>1. Kształtowanie wysokiego poziomu rozwoju intelektualnego i wiedzy.</p> <p>2. Upowszechnianie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży, zwiększenie frekwencji w biblioteczce.</p>	<p>- konkursy, wydarzenia, imprezy promujące czytelnictwo,</p> <p>- spotkania z autorami książek,</p> <p>- organizacja wydarzeń promujących czytelnictwo dla lokalnej ludności,</p> <p>- zajęcia w bibliotekach,</p>	<p>Nauczyciele języka polskiego i edukacji wczesnoszkolnej</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Uczniowie</p>

<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • konkursy czytelnicze, plastyczne, rozmowy o książkach; • przygotowanie i realizacja konkursu z nagrodami dla poszczególnych grup wiekowych na mistrza czytelnictwa – konkurs wiedzy o książkach z podanej wcześniej listy pozycji; • aktywne działanie gazetki szkolnej; • organizowanie spotkań z autorami książek; • organizowanie cyklicznych spotkań słuchowiskowych o wybranej książce; • organizowanie cyklicznych spotkań porównujących produkcję filmową do książkowej – wskazywanie zalet i wad obu form; • zadawanie prac domowych w formach projektowych, które wymagają skorzystania z zasobów bibliotecznych; • organizowanie zajęć w bibliotece zewnętrznej; • interaktywne rozwiązywanie krzyżówek, quizów; • samodzielne wykonywanie komiksów na platformie internetowej (www.makebeliefscomix.com) bądź przy użyciu techniki papier-ołówek; • prowadzenie uczniowskiego bloga czytelniczego; • zachęcenie uczniów do przekazywania bądź wymiany nieużywanych / nieczytanych własnych pozycji książkowych, swoim kolegom i koleżanką – np. forma kiermaszu książek lub przeznaczenie półki na książki, które uczniowie chcą przekazać innej osobie; • zachęcanie uczniów do pisania własnych opowiadań, wierszy. 				
1. Edukacja kulturalna.	- udział w kampaniach społecznych.	Nauczyciele	Cały rok szkolny	Uczniowie, rodzice/opiekunowie, nauczyciele i inne

osoby
zainteresowane

- zachęcenie rodziców/ prawnych opiekunów dzieci oraz samych uczniów do udziału w kampaniach społecznych promujących wzrost czytelnictwa w Polsce np.:
  - „Cała Polska czyta dzieciom”,
  - „Przynieś książkę do biblioteki”,
  - „Noc bibliotek”,
  - „Narodowe czytanie”,
  - „Bookcrossing” – polegający na zostawianiu przeczytanych książek w miejscach publicznych, by znalazca mógł je przeczytać i przekazać dalej (więcej informacji na temat prowadzonej kampanii można uzyskać na stronie internetowej www.bookcrossing.pl),
  - „Czytam wszędzie” – akcja zachęcająca do nowoczesnych form czytelnictwa oraz promująca czytelnictwo w miejscach, w których ludzie czekają np. w autobusie, u lekarza itp. (więcej informacji na temat kampanii społecznej można znaleźć na stronie internetowej www.wolnelektury.pl).

Działalność profilaktyczna

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Diagnostyka problemu. 2. Rozpoznanie uczniów z problemami dyslektycznymi.	- przeprowadzenie badania i interpretacja uzyskanych wyników, - spotkanie z psychologiem.	Nauczyciele języka polskiego i edukacji wczesnoszkolnej	Cały rok szkolny	Rodzice/ opiekunowie, nauczyciele

3. Utrzymywanie stałej współpracy z pracownikami Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej.

Przykłady:

- rozpoznanie uczniów z problemami uczenia się oraz zdiagnozowanie ich przyczyn;
- zapewnienie profesjonalnej pomocy (Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna), wypracowanie skutecznej metody uczenia się;
- zapoznanie nauczycieli ze zjawiskiem dysleksji rozwojowej oraz nauczania, w jaki sposób należy edukować wychowanków;

1. Praca nad poprawnością rozwoju psychomotorycznego u uczniów klas podstawowych.

- badania psychomotoryki oraz praca nad usuwaniem występujących trudności,
 - współpraca z pracownikami Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej,
 - nauka pięknego pisania,
 - spotkania z psychologiem szkolnym.

Uczniowie

Przykłady:

- wczesne zdiagnozowanie problemów psychomotorycznych u uczniów placówki i zdiagnozowanie ich przyczyn – nawiązanie współpracy z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną,
- zajęcia wykorzystujące metodę papier-ołówki;
- nauka kaligrafii bądź uzupełnianie braków;
- spotkanie z psychologiem, który określi predyspozycje uczniów do nauki – określenie kto jest wzrokowcem, słuchowcem, kinestetykiem jak także określenie kto jest prawo – a kto lewooczny.

	<p>Warto aby szkoła розміściła uczniów w klasie (przydzieliła miejsca) według posiadanych przez nich predyspozycji;</p> <ul style="list-style-type: none"> • zajęcia plastyczne rozwijające zdolności psychomotoryczne prowadzone przez psychologa / pedagoga szkolnego.
--	---

<p>1. Prowadzenie badań okresowych. 2. Rozwijanie kompetencji czytelniczych.</p>	<p>- badania ewaluacyjne, - ćwiczenia usprawniające umiejętność czytania oraz rozumienia czytanego tekstu, - e-lekcje,</p>	<p>Nauczyciele języka polskiego, biblioteki</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Uczniowie</p>
	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przeprowadzanie okresowych badań ewaluacyjnych wśród uczniów i nauczycieli na temat dostępności biblioteki, czytelni szkolnej oraz aktualnych zasobów bibliotecznych. Badania powinny wskazywać na preferencje czytelnicze oraz dodatkowe potrzeby osób badanych; • wychowawca / polonista sprawdza u swoich uczniów zdolności do szybkiego czytania, czytania ze zrozumieniem, słuchania ze zrozumieniem – konieczne jest, aby badanie odbywało się w sprzyjających dla ucznia warunkach, bez obecności osób trzecich; • wypracowanie poprawnej techniki czytania u uczniów placówki; • ćwiczenie umiejętności czytania ze zrozumieniem; • ćwiczenie umiejętności słuchania ze zrozumieniem – należy uświadomić uczniom różnicę między słyszeniem a słuchaniem; • ćwiczenie umiejętności szybkiego czytania; • prowadzenie specjalistycznych zajęć o sposobach zapamiętywania przez nauczyciela / psychologa i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Jak się uczyć” (dedykowana 			

	uczniom klas III-VI SP) lub e-lekcja pt. „Pamięć doskonała – mnemotechniki” część pierwsza i druga (dedykowana uczniom SPP)			
<p>1. Zachęcanie dzieci i młodzieży do samodzielnego czytania książek, czasopism poprzez zaangażowanie całej rodziny.</p> <p>2. Nawiązanie współpracy z logopedą w celu pomocy dzieciom, które mają problem z poprawnym wystawianiem się.</p> <p>3. Działania ukierunkowane na poprawę psychomotoryki uczniów.</p>	<p>- eventy,</p> <p>- materiały edukacyjne, literatura przedmiotu,</p> <p>- projekt „wspólne czytanie”,</p> <p>- spotkanie z logopedą, psychologiem</p>	nauczyciele	Cały rok	Rodzice/ opiekunowie/ dziadkowie/ inne bliskie osoby dorosłe z najbliższego otoczenia ucznia
	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wprowadzenie do planu pracy szkoły „święta biblioteki”, • promowanie inicjatywy głośnego czytania dzieciom przed snem – uczniowie opracowują sesję plakatową dla swoich dorosłych opiekunów, natomiast nauczyciele dostarczają im materiały zawierające informacje jak wpływa taka aktywność na stan emocjonalny dziecka i jego poziom rozwojowy; • projekt pt. „wspólne czytanie” – jeśli dziecko przy samodzielnym głośnym czytaniu zmęczy się, osoba, która mu towarzyszy, powinna pomóc i kontynuować czytanie za niego; • jeśli uczeń posiada problemy logopedyczne warto umówić spotkania ze specjalistą, który pomoże zminimalizować bądź całkowicie usunąć problem – spotkanie z logopedą, który wyjaśni na czym polega jego praca z dzieckiem, przedstawi efekty swojej dotychczasowej pracy i wytłumaczy jaki wpływ ma poprawa wystawiania się w życiu dziecka; • psycholog lub wychowawca informuje dorosłych na temat trudności psychomotorycznych posiadanych przez ich dziecko (jeśli zaistnieje taka potrzeba) oraz instruuje o tym, jakie działania należy podjąć w celu przeciwdziałania temu zjawisku. 			

Część: Trudności w nauce oraz sposoby motywowania do pracy

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 z późn. zm.);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59; 949);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356);
4. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2017 poz. 1591);
5. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy finansowej uczniom na zakup podręczników i materiałów edukacyjnych (Dz.U. 2017 r. poz. 1457);
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 września 2008 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (Dz.U. 2008 nr 173 poz. 1072).

Stan prawny z dnia 1.09.2017 r.

Wprowadzenie

Zapobieganie niepowodzeniom szkolnym oraz wspieranie ucznia w przezwyciężaniu pojawiających się trudności w nauce jest zadaniem, przed którym stoją osoby dorosłe. Aby tego dokonać, niezbędne jest zapoznanie się z genezą istniejących problemów, czyli odpowiedzenie sobie na pytanie dlaczego niektórzy uczniowie nie są w stanie sprostać stawianym przed nimi wymogami edukacyjnym. Niepowodzenia szkolne mogą mieć różną genezę, a co za tym idzie, aby

im zaradzić, należy wybrać właściwy sposób radzenia sobie z nimi – metoda powinna zostać dobrana indywidualnie, zgodnie z istniejącymi potrzebami ucznia.

W trakcie przeprowadzania diagnozy zjawiska konieczne jest określenie przyczyn pojawiających się problemów w nauce u dzieci i młodzieży szkolnej. Niepowodzenia mogą mieć różnorodne podłoże. Przyczynę można wskazać w osobowości młodego człowieka, środowisku lokalnym, środowisku szkolnym czy jego warunkach / możliwościach fizycznych.

Wśród zaburzeń, które mogą mieć podłoże w samym uczniu należy wymienić jego zdolności, umiejętności, poziom posiadanej wiedzy, przeżywane uczucia, cechy charakteru, dotychczasowe doświadczenia związane z podejmowaniem nauki, tendencje i przyzwyczajenia pojawiające się podczas nauki, poziom samodzielności oraz motywację do zdobywania wcześniej wyznaczonego celu. Bardzo ważny jest również aktualny okres rozwoju oraz ewentualne zakłócenia w rozwoju psychoruchowym ucznia (np. choroby lub komplikacje, które pojawiły się po chorobach, urazach, na skutek wypadków losowych, które pogorszyły bądź pogarszają stan ucznia, zakłócenia będące wynikiem wrodzonych / nabytych defektów np. wady słuchu, wzroku, zakłócenia będące wynikiem opóźnień w rozwoju umysłowym lub psychoruchowym, zakłócenia wynikające z postrzegania świata zewnętrznego itp.).

Zakłócenia związane z otaczającym światem są nierozzerwalnie związane z drugą płaszczyzną, która może przyczyniać się do powstawania problemów ucznia w nauce – środowisko społeczne. Pierwotnym środowiskiem, w którym żyje dziecko jest rodzina bądź instytucja, w której dorasta, a zatem spędza wiele pierwszych lat swojego życia. Środowisko życia dziecka ma bardzo istotny wpływ na przyszłe funkcjonowanie i zdrowie młodego człowieka. Środowisko pierwotne, w którym dziecko spędza swój czas przyczynia się do formowania w jego głowie wzorca do późniejszego postępowania podczas obcowania ze światem zewnętrznym, jakimi są: osoby obce czy szkoła. Wśród najczęstszych czynników powodujących niepowodzenia szkolne należy wymienić:

- sytuację materialną rodziny pochodzenia,
- dysfunkcyjne środowisko wychowawcze podopiecznych tj. patologie w rodzinie,
- zaburzoną strukturę rodziny, zbyt duża liczebność członków rodziny, rodziny niepełne,
- brak dbałości bądź nadmierna dbałość o dziecko,
- zaburzony poziom świadomości wychowawczej rodziców / opiekunów dziecka,
- niewystarczające lub nieodpowiednie warunki do nauki,
- brak zainteresowania sytuacją dziecka,
- niski poziom moralny i kulturalny rodziny,
- brak motywowania, wsparcia i ambicji pozostałych (w szczególności starszych) członków rodziny,
- odległość miejsca zamieszkania od szkoły (duża ilość czasu spędzona w środkach komunikacji, co przekłada się na zmęczenie dziecka samą podróżą z i do szkoły), itp.

Trzecią kategorią czynników mogących mieć znaczący wpływ na umiejętności do nauki młodego człowieka może być środowisko szkolne ucznia np.

- brak wystarczających sprzętów i pomocy dydaktycznych w szkole,

- atmosfera w klasie, w szkole niesprzyjająca pracy,
- niesprzyjające relacje pomiędzy uczniami,
- praca pozalekcyjna,
- wadliwa organizacja życia szkolnego,
- wadliwa praca nauczyciela lub wątpliwa pozycja lub autorytet nauczyciela itp.

Wystąpienie kilku czynników odbija się na psychice, a to z kolei objawia się zmienionym zachowaniem i uzewewnętrznianych przez ucznia zdolnościach. Z tego powodu uczeń może wolniej przyjmować nowo dostarczaną wiedzę oraz z gorszym skutkiem odtwarzać tą już wcześniej nabytą. Wszystkiemu winne są emocje (nawet te przeżywane w sposób podświadomy) przez dziecko. Uczeń dotknięty problemami może być złęknioty, wystraszony, pełen kompleksów, żyć w poczuciu zagrożenia. Może jednak zdarzyć się, że jego zachowanie pójdzie w zupełnie przeciwnym kierunku, stanie się butny, na pokaz pewny swojej siły i znaczenia, nie równoważony, czy agresywny. W sytuacji gdy młody człowiek zostanie przytłoczony swoimi niepowodzeniami szkolnymi i nie będzie miał możliwości wykazać się w innych dziedzinach, może to mieć bardzo negatywny wpływ na jego przyszłe starania. Przykre przeżycia i doświadczenia z nimi związane zniechęcają do podejmowania dalszych wysiłków, są źródłem negatywnych postaw wobec obowiązków szkolnych, a nawet osób, które im się z nimi kojarzą. Jeśli do tego dojdzie, uczniowie starają się kompensować swoje doznania, robią wszystko, by udowodnić sobie i innym, że jest się odważnym, interesującym. Chcą imponować swoim kolegom i koleżankom oraz zwrócić ich uwagę na siebie. Z tego powodu ich zachowanie może przybrać arogancki, grubiański i błazeński charakter, którego odbiorcami stają się także nauczyciele. Jak pokazuje doświadczenie, kary nie wpływają na zmianę zachowania takich uczniów, nie likwidują tego typu wykroczeń. Okazuje się bowiem, że uczeń, który uzyskał swój cel, zdobył zainteresowanie i podziw swoich rówieśników, nie chce ponownie stać się osobą, którą wyróżniają jedynie „problemy w nauce”.

Co gorsze na błaznowaniu i złym zachowaniu ucznia może się nie skończyć. Zdarza się, że w trakcie poszukiwania uznania i zaspokajania potrzeby sukcesu uczeń nawiązuje kontakty z grupami szkodliwymi społecznie, a nawet przestępczymi.

Oczywiście nie wszyscy młodzi ludzie, którzy przejawiają trudności dydaktyczne będą kompensować swoje braki na drodze aktywnego przeciwstawiania się. Zdarza się, że tacy uczniowie uciekają w bierne zachowanie, starają się nie zabierać głosu, nie nawiązują kontaktów z rówieśnikami w obawie, że mogliby zostać przez nich nieakceptowani, ośmieszeni. Niska samoocena, często przeżywany lęk i stres wpływają na pogorszenie działania ich procesów poznawczych co powoduje potwierdzenie uczniowskiej tezy, jakoby do niczego się nie nadawali. U niektórych uczniów obserwuje się również skrajne objawy nerwicy lękowej.

Obojętnie jak zmieni się zachowanie ucznia jedno jest pewne, zmieni się jego podejście do nauki, gdyż w momencie pozostawania w sytuacji stresowej inne kwestie okażą się dla niego istotne. Przełożenie wspomnianych czynników na niepowodzenia szkolne może powodować u ucznia:

- trudności w rozumieniu, przyswajaniu i odtwarzaniu materiału,
- braku zainteresowania poszczególnymi przedmiotami, spadkiem motywacji poznawczych,

- bezradnością w pokonywaniu trudności związanych z edukacją,
- biernością, brakiem pokazywania większych starań do przyswajania wiedzy, spadkiem wiary we własne umiejętności edukacyjne,
- spadek umiejętności panowania nad swoimi procesami poznawczymi np. utrzymywaniem koncentracji na wyznaczonym zadaniu,
- uchylanie się od obowiązku szkolnego – zaniechanie wykształcenia czy kwalifikacji zawodowych.

Jedynie świadomość genezy problemów pozwoli na indywidualne określenia działań zapobiegających, ograniczających bądź niwelujących powstałe trudności w nauce i niepowodzenia szkolne uczniów.

Każdy człowiek posiada chęć sukcesu. Celem naszej Profilaktyki jest indywidualne spojrzenie na ucznia, na jego predyspozycje i możliwości oraz umożliwienie mu rozwijania się w dziedzinie, w której odnosi sukcesy. Stwarzanie takich możliwości i zaspokajanie potrzeb samorealizacji, sukcesu i uznania wzmacnia poczucie samodzielności oraz własnej wartości u dziecka. Patrzenie na ucznia w inny sposób, jako wartość holistyczną spowoduje jedynie, że niepowodzenia i trudności szkolne będą się pogłębiać co w konsekwencji doprowadzi do zahamowania rozwoju psychospołecznego – dziecko poddawane negatywnej ocenie nauczycieli, rówieśników i rodziców traci poczucie własnej wartości, nie wierzy we własne siły, możliwości, a jakość zawieranych czy utrzymywanych przez niego relacji jest coraz słabsza.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Prezentowana część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Trudności w nauce oraz sposoby motywowania do pracy”, ma na celu wspomóc uczniów wykazujących problemy w nauce oraz zapewnić im równe szanse w przyszłości. Przedstawione działania kształtują postawy młodych ludzi i przysposabiają ich do normalnego, zdrowego funkcjonowania w społeczności szkolnej oraz poza nią. Funkcjonują one na zasadzie promowania indywidualizacji procesu nauczania. Oznacza to, że nauczyciele zapoznają się ze specyfiką trudności, z jakimi spotyka się ich podopieczny oraz razem z rodzicami / opiekunami dziecka uczą się, w jaki sposób przeciwdziałać tym ograniczeniom (na drodze wspólnej pracy z dzieckiem). Na drodze procesu edukacyjnego dorośli przekazują młodemu człowiekowi wiedzę na temat technik, które ułatwiają radzenie sobie z konkretnymi trudnościami edukacyjnymi rozwijanie zainteresowań i motywacji do pracy, odkrywanie drzemającego potencjału oraz wzmacnianie wiary we własne siły. Poniżej prezentujemy cele szczegółowe zamieszczonego programu:

1. Trudności w nauce:

- Budowanie wiary we własne siły i umiejętności oraz kształtowanie wytrwałości w realizacji wyznaczonych celów,
- Poznawanie mnemotechnik i rozwinięcie nawyku stałego korzystania z dopasowanych do swoich potrzeb technik pamięciowych.

2. Motywowanie do nauki:

- Kształtowanie umiejętności organizacji czasu oraz przestrzeni do pracy,
- Budowa systematyczności w nauce oraz wypracowanie metody powtórek,
- Kształtowanie umiejętności oceny własnej pracy,
- Uświadamianie rodziców / opiekunów o konieczności wsparcia oraz okazywaniu akceptacji dziecka,
- Informowanie rodziców / opiekunów w jaki sposób mają pracować ze swoją pociechą,
- Wskazanie poradni, w których pracują specjaliści zajmujący się daną tematyką.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
<p>1. Diagnoza zjawiska – ilość osób przejawiających trudności w nauce oraz ich specyfika.</p> <p>2. Zapoznanie uczniów i rodziców z wymogami stawianymi przed uczniami z danego przedmiotu szkolnego.</p>	<p>- diagnoza zjawiska,</p> <p>- analiza uzyskanych wyników oraz dostosowanie działań profilaktycznych do indywidualnych potrzeb uczniów,</p> <p>- spotkania z rodzicami / opiekunami i stała współpraca,</p> <p>- spotkania ze specjalistami.</p>	wychowawcy	Cały rok	Cała społeczność szkolna
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • poznanie osiągnięć edukacyjnych uczniów klas pierwszych, zaznajomienie się ze specyfiką trudności uczniów starszych oraz stopniowe odkrywanie ich predyspozycji; 				

- diagnozowanie rodzaju występujących zaburzeń, sytuacji rodzinnej uczniów przejawiających problemy w nauce (np. trudna sytuacja rodzinna, brak wsparcia ze strony opiekunów, brak właściwej relacji z bliskimi osobami dorosłymi) oraz specyfiki funkcjonowania środowiska szkolnego;
- monitorowanie osiągnięć edukacyjnych uczniów;
- specjalistyczne zajęcia usprawniające, skierowane do całej społeczności (nauczyciele, uczniowie jak i rodzice) w celu uświadomienia z jakimi trudnościami spotyka się ich dziecko / sam uczeń, jak sobie radzić z sytuacją oraz jakie działania podjąć, aby wykorzystać predyspozycje uczniów oraz kompensować ich braki;
- uczniowie i rodzice / opiekunowie uczniów zapoznani zostają przez każdego nauczyciela przedmiotu z wymogami, które stawiane są przed młodymi ludźmi. Okazuje się, że nieprzedstawianie w jasny sposób swoich oczekiwań wpływa na poziom motywacji uczących.

<p>1. Pedagogizacja nauczycieli na temat specyficznych trudności w nauce przejawianych przez uczniów zdrowych.</p> <p>2. Utrzymywanie stałej współpracy z rodzicami/ opiekunami uczniów.</p>	<p>- spotkanie ze specjalistami np. z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej,</p> <p>- nawiązanie współpracy z instytucjami, organizacjami, służbami pomocowymi i mundurowymi,</p> <p>- szkolenie/ e-szkolenie.</p>	<p>Wychowawcy i dyrektor szkoły</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Nauczyciele i wychowawcy</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • na początku roku szkolnego wychowawca przeprowadza wywiad z rodzicami / opiekunami dzieci w swojej klasie, w celu ustalenia, które z dzieci przejawiają trudności w nauce i określenia typu tych 				

trudności. Dzięki temu łatwiej będzie ustalić, jakie działania należy prowadzić względem konkretnego ucznia;

- w przypadku gdy przeprowadzony wywiad rodzinny nie dostarcza wystarczających informacji na temat umiejętności lub trudności dziecka, konieczne jest przeprowadzenie własnej, pogłębionej analizy w celu dopasowania odpowiednich technik nauczania względem ucznia;
- w przypadku gdy nauczyciel / wychowawca obserwuje u ucznia trudności w nauce i pomimo przeprowadzonego wywiadu i własnej pogłębionej obserwacji nie udało się ustalić genezy problemu, konieczne jest zapoznanie się z sytuacją rodzinną i warunkami życia uczniów poprzez:
  - nawiązanie współpracy z (działanie dobrane zgodnie z zaistniałą potrzebą):
    - Ośrodkiem Pomocy Społecznej,
    - Sądem Rodzinnym i Nieletnich,
    - Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie,
    - Policją,
    - kuratorem,
  - samodzielne prowadzenie wywiadu środowiskowego w celu ustalenia czy pojawiające się problemy nie są efektem niedostosowania społecznego,
  - utrzymywanie stałego kontaktu z opiekunami uczniów oraz prowadzenie systematycznej obserwacji pod kątem zaspokajania podstawowych potrzeb w rodzinie oraz pojawiających się wydarzeń w życiu młodego człowieka (np. rozstania rodziców, nerwowa atmosfera domowa, przemoc domowa, choroba, śmierć w rodzinie, itp.).
- utrzymywanie stałego kontaktu z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną, która udziela nauczycielom wsparcia przy dostosowaniu wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanych przez nich programów i toku nauczania do indywidualnych potrzeb ucznia;
- szkolenie podczas, którego nauczyciele zapoznani zostaną z możliwymi ścieżkami edukacyjnymi dzieci, które dopiero rozpoczynają naukę w szkole SP. Dzięki zdobytej wiedzy nauczyciele będą mogli wyjaśnić i doradzić rodzicom, jaką drogę edukacyjną powinno podjąć ich dziecko – szkolenie prowadzone przez psychologa/ pedagoga szkolnego lub za pośrednictwem e-szkolenia Europejskiego Centrum Rozwoju Kadr pt.: „Zasady organizacji nauki dzieci na I etapie edukacyjnym”.

<p>1. Pedagogizacja nauczycieli na temat możliwych zaburzeń zachowania uczniów.</p> <p>2. Dostosowanie formy zajęć do indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów szkoły.</p> <p>3. Pedagogizacja nauczycieli w temacie inteligencji emocjonalnej dzieci i młodzieży szkolnej.</p> <p>3. Rozwijanie kompetencji komunikacyjnych nauczycieli.</p>	<p>- szkolenia,</p> <p>- spotkania ze specjalistami,</p> <p>- materiały szkoleniowe, literatura przedmiotu,</p> <p>- szkolenie/ e-szkolenie.</p>	<p>Dyrektor</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Nauczyciele i wychowawcy</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • spotkanie z pracownikiem poradni psychologiczno-pedagogicznej – podczas spotkania nauczyciele zapoznani zostaną z informacjami na temat zaburzeń dyslektycznych oraz sposobów na pracę z takimi uczniami; • zachęcenie opiekunów do zapoznania się z pozycjami książkowymi proponowanymi przez Martę Bogdanowicz autorkę m.in. „Dysleksja, czyli specyficzne trudności w nauce czytania i pisania”, „Ryzyko dysleksji, dysortografii i dysgrafii”, „Uczeń z dysleksją w szkole. Poradnik nie tylko dla polonistów”, itp.; • projekt pt. „nauka przez wszystkie zmysły” – pedagogizacja nauczycieli w zakresie innowacyjnych sposobów przekazywania wiedzy dostosowanych do indywidualnych potrzeb uczniów. Przy prowadzeniu zajęć należy wykorzystywać w pracy wszystkie zmysły (jeśli to możliwe); • nauczyciele uczą się nowatorskich technik, których zastosowanie sprzyja łatwiejszemu przyswajaniu wiedzy przez uczniów: <ul style="list-style-type: none"> ○ dostosowują sale do potrzeb uczniów np. kinestetycy, wzrokowcy i słuchowcy powinni mieć wyznaczone miejsca do siedzenia, które pomogą im wykorzystać ich mocne strony, ○ dostosowanie małych składowych codziennej pracy uczniów do ich predyspozycji – dostosowanie przekazywanych informacji względem preferencji sensorycznej poszczególnych uczniów np. <ul style="list-style-type: none"> ▪ wzrokowiec – czyta, ogląda, obserwuje, korzysta z kolorów, podkreśla, robi wizualizacje, tworzy mnemotechniki wzrokowe, itp., 				

- słuchowiec – słucha, czyta/ powtarza na głos, stawia pytania i na nie odpowiada, tworzy mnemotechniki słuchowe, śpiewa, uczy innych, słucha muzyki, itp.,
- kinestetyk – robi notatki, rysuje, układa fragmenty w logiczną całość, odgrywa scenki, wykorzystuje ruch podczas nauki, eksperymentuje, doświadcza, itp.,
- czuciowiec będący odmianą wcześniej wspomnianego kinestetyka – potrzebuje ciszy, momentu wyciszenia, chwili do refleksji, bierze udział w wycieczkach, rusza się podczas nauki, pracuje w projekcie, uczestniczy w dramie, itp.

urozmaicone formy pracy (np. praca indywidualna, w zespołach, w parach, itp.).

- nauczyciele wiedzą w jaki sposób badać nastroje uczniów z trudnościami w nauce np. nauczyciele są świadomi, że często spotykana frustracja u ucznia może wynikać z dalszego istnienia problemów edukacyjnych pomimo podjęcia wyczerpanej pracy. W takich sytuacjach należy zaproponować spotkania z wykwalifikowanym psychologiem, który zbada źródło niesprzyjających emocji oraz wskaże techniki, które mogą okazać się skuteczne przy nauce danego ucznia;
- pedagogizacja nauczycieli w temacie inteligencji emocjonalnej uczniów poprzez ich uczestnictwo w szkoleniu zewnętrznym lub przez zapoznanie się z publikacją pt. „Co dzień mądrzejsze – 365 gier i zabaw kształtujących charakter, wrażliwość i inteligencję emocjonalną dziecka” autorstwa D. Chapman Weston i M. S. Weston oraz z pozycjami książkowymi oraz metodami proponowanymi przez Lisa Nalbone;
- szkolenie podczas, którego nauczyciele dowiedzą się jak powinna przebiegać skuteczna komunikacja pomiędzy nimi, a uczniami. Poznają metody, które zachęcają uczniów do rozmowy, a które działają odstraszająco i powodują ich wycofanie. Nauczyciele dowiedzą się w jaki sposób sprawnie przekazywać uczniom informacje i sprawiać aby ich słuchali – szkolenie prowadzone przez psychologa/ pedagoga szkolnego lub za pośrednictwem e-szkolenia Europejskiego Centrum Rozwoju Kadr pt.: „Skuteczna komunikacja z uczniami”.

<p>1. Pedagogizacja rodziców / opiekunów dzieci na temat specyficznych trudności w nauce</p>	<p>- spotkania ze specjalistami z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, - spotkania z psychologiem z poradni, psychoterapeutą, logopedą,</p>	<p>wychowawcy</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Rodzice / opiekunowie uczniów</p>
--	--	--------------------------	------------------------	--------------------------------------

- przejawianych przez uczniów zdrowych.
2. Nawiązania lub utrzymywanie stałego kontaktu z rodzicami / opiekunami uczniów oraz zachęcanie ich do większego angażowania się w sprawy szkoły i jej uczniów.
  3. Uświadamianie rodziców o konieczności samodzielnej pracy dziecka.
  4. Nawiązanie stałej współpracy z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną.
  5. Indywidualna analiza potrzeb danej rodziny.

- spotkania z wychowawcą i nauczycielami,
- materiały szkoleniowe, informacyjne,
- warsztaty uczące sposobów pracy z dzieckiem,
- dramy, szkolenia.

Przykłady:

- dla rodziców organizowane są spotkania ze specjalistami, których zadaniem jest wyjaśnienie czym jest dana trudność dziecka oraz z czego wynika. Rodzice / opiekunowie często mają problem z zaakceptowaniem faktu, że ich pociechy posiadają trudności w nauce. Z tego powodu praca dziecka ze specjalistą, ale także rodzica ze specjalistą, jest konieczna. Rodzic, który nie rozumie trudności, z którymi zmagają się dziecko oraz wywiera na dziecku presję (stosując krytykę, porównując młodego człowieka do jego rówieśników, itp.) może jedynie nasilić problem. Specjalista pomaga zaakceptować rodzicowi sytuację, uczy metod, których stosowanie będzie dziecku pomocne oraz odpowiednich komunikatów;
- nauczyciele skupiają się na wypracowaniu dobrego dialogu z rodzicami / opiekunami uczniów oraz utrzymaniu z nimi stałej współpracy na rzecz szkoły i jej uczniów. Psycholog / pedagog szkolny prowadzi grupowe i indywidualne rozmowy (jeśli zaistnieje taka potrzeba) z dorosłymi, w celu uświadomienia im jak istotne znaczenie dla rozwoju młodego człowieka ma zaangażowanie rodzica / opiekuna w jego zajęcia szkolne – dorośli, którzy spędzają ze swoimi podopiecznymi więcej czasu uczestniczą w zachodzących w nim przemianach i mają większy wpływ na kształtowanie postaw, które będą fundamentem do jego zachowania w przyszłości. Wspólne przebywanie z dzieckiem sprawia, że uczą się oni tego samego, przejmują wzorzec „zaangażowanego rodzica” jako swój mentalny wzorzec człowieka dorosłego. Dodatkowo rodzice, którzy więcej czasu spędzają ze swoją pociechą budują większy autorytet w jego oczach, co ułatwia prowadzenie nauczania przez zabawę, za pomocą mnemotechnik.

Zajęcia prowadzone są przez psychologa / pedagoga szkolnego wyspecjalizowanego w tym temacie (nauczanie technik współpracy z dzieckiem podczas nauki, technik pamięciowych, wczuwanie się w sytuacje życiową młodego człowieka itp.);

- spotkanie z psychologiem / pedagogiem szkolnym lub wyspecjalizowanym w temacie pracownikiem Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, który podejmie działania mające na celu uświadomienie rodziców / opiekunów uczniów na temat istotności ich roli w procesie wspierania dziecka w nauce i udzielania mu pomocy w sytuacjach jego niepowodzeń szkolnych (zapoznanie dorosłych z metodami pracy z dzieckiem);
- szkoła wspiera rodziców w podejmowaniu decyzji na temat przeprowadzenia badania w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej – nauczyciele uświadamiają rodzicom, na jaką pomoc mogą liczyć oraz jakie działania zostaną im zaoferowane przez placówkę PPP tj. opinia wydana przez PPP lub inną poradnię specjalistyczną, która oceni możliwości intelektualne i zdrowotne ucznia i ułatwi wybór narzędzi, które będą wspierać edukację;
- wychowawca / psycholog wskazuje rodzicom korzyści dla dziecka płynące z posiadania opinii, orzeczenia PPP lub innej poradni specjalistycznej i przedłożenia tych dokumentów w szkole;
- zapewnienie rodzicom poradnictwa u psychologa lub psychoterapeuty rodzinnego, który pomoże określić i dobrać odpowiednią metodę wychowawczą i motywacyjną dla dziecka;
- wypracowanie form i zakresu współpracy szkoły z rodzicami tj. zachęcanie rodziców do wspólnego działania na rzecz zapobiegania trudności szkolnych – nawiązanie i utrzymywanie stałej współpracy ze szkołą ułatwia kontrolowanie sytuacji problemowej, nadzorowanie postępów i wyznaczania wspólnie z nauczycielami kolejnych celów;
- uświadamianie rodzicom znaczenia doceniania u dziecka jego mocnych stron i udzielanie rodzicom pomocy w odnalezieniu u dziecka jego mocnych stron. Dla zainteresowanych można przygotować zajęcia w formie dram;
- instruowanie rodziców / opiekunów dzieci w jaki sposób powinni motywować swoją pociechę do nauki – np. jeśli rodzic będzie interesować się tym, co dziecko robiło w szkole, przeglądać na bieżąco zeszyty dziecka, czytać wspólnie notatki z zajęć, chwalić dziecko, gdy wykona ćwiczenie poprawnie – wtedy dziecko będzie czuło satysfakcję z własnych osiągnięć i chętniej będzie się uczyło;
- szkolenie zewnętrzne lub przez wyspecjalizowanego w temacie psychologa / pedagoga szkolnego dla rodziców pt.: „W jaki sposób (nie)motywować swoje dzieci”.
Wśród omawianych zagadnień: praca w zespole to podstawa, nie płać dziecku za naukę, nie porównuj dziecka do siebie czy jego rówieśników, baw się podczas zabawy;

- instruowanie dorosłych w jaki sposób powinni planować dzień dla dziecka, które przejawia problemy w nauce. Niewłaściwe zaplanowanie dnia może spowodować, że dziecko szybko zniechęci się do pracy, gdyż nie poradzi sobie z jego organizacją. Rodzice wiedzą jak istotne w planie dnia są przerwy oraz kiedy, w jakiej częstotliwości i długości je planować. Formy spędzania czasu również nie są tutaj bez znaczenia – wspólne spędzanie czasu lub na świeżym powietrzu przy aktywności fizycznej jest bardzo dobrą opcją;
- rodzice zostają przeszkoleni przez psychologa szkolnego w jaki sposób przygotować miejsce pracy dziecka, aby nie dekoncentrowało się niepotrzebnie przez dodatkowe bodźce;
- nauczyciele rozmawiają z opiekunami dzieci na temat niewłaściwego motywowania i np. stawianie zbyt wysokich lub zbyt niskich wymagań;
- podczas spotkania z logopedą rodzice / opiekunowie uczniów dowiadują się jaka może być geniza zaburzonego wystawiania się u dziecka, jak z nią pracować i gdzie szukać specjalistycznej pomocy – u dzieci, które mają trudności ze sprawnym porozumiewaniem się z dorosłymi i rówieśnikami, często towarzyszy poczucie wstydu, co z kolei wpływa na jego zmianę zachowania (np. alienowanie się z grupy i koleżanek ze szkoły lub problemy edukacyjne). Dziecko częściej milczy podczas zajęć, zaś z rówieśnikami ogranicza relacje do minimum. To staje się powodem słabszego oceniania dziecka przez nauczyciela i wyśmiewania czy szykanowania go przez rówieśników.

<p>1. Budowanie postawy możliwości realizacji zamierzonych celów.</p> <p>2. Rozwijanie poczucia akceptacji do samego siebie oraz poczucia tolerancji i akceptacji</p>	<p>- spotkania ze specjalistami (np. pracownicy Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, neurolog, psycholog szkolny, logopeda),</p> <p>- szkolenia, ćwiczenia aktywizujące uczniów, poprawiające wydolność ich pamięci oraz wpływające na akceptowanie siebie i innych osób,</p>	wychowawcy	Cały rok	Uczniowie
---	--	------------	----------	-----------

<p>względem innych uczniów.</p> <p>3. Rozwijanie umiejętności uczniów komunikacyjnych uczniów.</p>	<p>- e-lekcja.</p>			
	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uczniowie mający problem w nauce uczestniczą w zajęciach korekcyjno-kompensacyjnych oraz dydaktyczno-wyrównawczych – forma pracy i ich intensywność powinna zostać dostosowana do indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów. Diagnozę oraz dopasowania ćwiczeń zostawia się do wyboru przez specjalistę; • zajęcia logopedyczne dla uczniów, którzy mają problem z wystawianiem się lub ich mowa jest zaburzona – zajęcia mają na celu poprawę komfortu wypowiedzania się przez dziecko; • podczas godziny wychowawczej prowadzone są zajęcia z tolerancji oraz inne mające na celu zrozumienie przypadłość, odmienność swojego kolegi czy koleżanki lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Jestem wyjątkowy, jesteśmy wyjątkowi” (dedykowana uczniom klas IV-VII SP); • lekcja pt.: „jestem unikalny” – zajęcia mają za zadanie uświadomić uczniom, że każdy z nich jest jednostką indywidualną, o konkretnych, specyficznych tylko dla niego zdolnościach i aspiracjach. Z tego powodu sposób nauki oraz motywacji powinien być dopasowany konkretnie do jego potrzeb. Podczas zajęć uczniowie dowiedzą się jaki sposób przekazywania wiedzy preferują, będą w stanie określić czy są wzrokowcami, słuchowcami, kinestykami, a może jest to uzależnione od konkretnego przedmiotu, którego się uczą. Młodzi ludzie dowiedzą się w jaki sposób sen, zdrowe i regularne odżywianie oraz aktywny sposób funkcjonowania wpływa na przyswajanie wiedzy; • kształtowanie właściwych postaw wobec obowiązków szkolnych – przed rozpoczęciem każdych zajęć nauczyciele przedstawiają plan spotkania, cel oraz efekt, jaki ma zostać uzyskany na zakończenie zajęć czy jakiegoś tematu. Takie podejście pomaga uczniom w realizacji obowiązków szkolnych. 			

Część: Wychowanie do wartości

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o Systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 z późn. zm.);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356);
4. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (Dz.U. 1989 nr 29 poz. 155);
5. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977 nr 38 poz. 167);
6. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526);
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 lutego 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (Dz.U. 2014 poz. 395 z późn. zm.).

Stan prawny z dnia 1.09.2017 r.

Wprowadzenie

Proces rozwoju wartości u człowieka zaczyna się już od najmłodszych lat i ma istotny wpływ na otoczenie, w którym żyje, a w konsekwencji na społeczeństwo. Oznacza to, że dziecko od samego początku ma wpływ na swoje otoczenie, ale również samo jest na nie podatne. System wartości człowieka budowany jest przez rodziców, rodzinę, nauczycieli, kolegów i koleżanki oraz bliższe i dalsze środowisko, w którym się otacza.

Wychowując młodego człowieka niezwykle ważne jest, aby opiekunowie zdawali sobie sprawę z istotności atmosfery, jaka panuje w domu i szkole. Przekazywane wartości powinny odbywać się w klimacie porozumienia i dialogu, zarówno w środowisku domowym jak i szkolnym. Te dwie instytucje mają najwięcej do czynienia z dzieckiem i młodzieżą,

przez co wywierają na nich istotny wpływ. Ważne jest tutaj również nawiązanie odpowiedniej współpracy, dialogu na linii rodzice/ opiekunowie prawni dzieci a nauczyciele i wychowawcy szkolni. To co mówią wszyscy wychowawcy musi być spójne oraz ich zachowania także musi odzwierciedlać nauczane przez nich zasady postępowania i wartości.

Jak napisał John Locke umysł w chwili narodzin jest „czystą kartą, niezapisaną żadnymi znakami” (1955). Umysł taki czeka na zapisanie na drodze zdobytego doświadczenia i edukacji. Oznacza to, że dziecko rodząc się nie ma zakodowanego modelu postępowania, katalogu potrzeb czy zachowań. To wszystko dostaje ucząc się od swojego najbliższego otoczenia. Wychowanie w przyjaznej, pełnej miłości i akceptacji atmosferze, pozbawionej przymusu i ostrej krytyki czy dyscypliny jest bardzo dobrym miejscem do nauki i przyswajania modelu wartości, który jest uznawany przez wychowawców dzieci za słuszny.

Dziecko uczy się dzięki naśladowictwu i modelowaniu zachowania osób starszych, które je otaczają. Obserwuje zachowanie swoich rodziców, dziadków, rodzeństwa, słucha co mówią oraz patrzy jak reagują. Dzięki takiemu zachowaniu buduje w swoim umyśle skrypt zachowania, myślenia, postaw, wartości, itp. Pierwotna hierarchia wartości będzie odwzorowaniem hierarchii wyznawanej przez osoby najważniejsze dla dziecka czyli rodziców, prawnych opiekunów, czy osoby które rzeczywiście sprawują opiekę nad dzieckiem. Nie jest to proste zadanie, dzieci są bardzo czujnymi obserwatorami, dlatego rodzice muszą żyć w harmonii z deklarowanymi przez nich wartościami. Nierzadko jednak mamy styczność z sytuacją, gdy rodzic mówi do swojego dziecka „nie tak cię wychowywałem”, nie rozumiejąc tym samym dlaczego młody człowiek nie jest z nim szczery. Takie zachowywanie jest efektem różnokierunkowego zachowania, np. rodzic uczy wartości „zawsze postępuj zgodnie z prawem” poprzez tłumaczenie czym to jest oraz jakie konsekwencje grożą za nie stosowanie się do ustanowionych zasad, natomiast w rzeczywistości sam postępuje inaczej, np. przechodzi na czerwonym świetle czy w miejscach do tego nie przewidzianych, nie kasuje biletu w autobusie itp. Taki sprzeczny komunikat daje dziecku przyzwolenie do tego samego działania. Innym zachowaniem może być reakcja na pytanie dziecko „Co się dzieje? Czy wszystko w porządku?” Z pozoru proste i jasne do udzielenia pytanie oraz wydające się nie wywierające żadnych konsekwencji, więc rodzic odpowiada „Nic się nie dzieje, wszystko jest w porządku”, w sytuacji gdy dziecko widzi zatroskana lub rozgoryczoną minę rodzica.

Oczywiście z reguły intencje opiekuna są dobre – nie chce straszyć czy niepokoić dziecka lub uważa, że jest ono jeszcze za młode, aby zrozumieć problem – jednak ponownie sygnał wysyłany do podświadomości młodego człowieka jest sprzeczny. Powoduje to, że z czasem dziecko zaczyna powielać taki skrypt, ponieważ np. nie chce martwić swoich rodziców bądź uważa, że dany temat ich nie dotyczy. Rodzic jednak może wyjść z założenia, że dziecko im nie ufa, nie darzy szacunkiem, że mają z nim zły kontakt bądź jeszcze coś zgoła gorszego. Dlatego ważne jest uświadomienie rodzicom oraz nauczycielom, że każde ich działanie może nieść za sobą daleko idące konsekwencję, nawet jeśli w danym momencie wychodzą z założenia, że postępują dobrze. To opiekunowie są osobami, które powinny kształtować prawidłowy system wartości u dzieci i młodzieży szkolnej. Promowane przez nich zasady powinny być proste i zrozumiałe do wieku osoby. Podkreślić więc należy, że wychowanie do wartości będzie tym skuteczniejsze, im bardziej oboje rodzice będą żyć życiem ukształtowanym według tych walorów.

Jak zatem szkoła powinna przekazywać dziecku wartości?

Przede wszystkim należy pamiętać, że to szkoła jest dla ucznia a nie uczeń dla szkoły. Takie myślenie zmienia perspektywę, ułatwia to odejście od kultury nauczania i testów, w której aktywny jest jedynie nauczyciel. Pojawia się nowy sposób nauki, który ułatwia przyswajanie nowej wiedzy i umiejętności oraz zachęca do osiągania coraz lepszych rezultatów. Jest to tak zwana kultura uczenia się, w której uczeń staje się pełnoprawnym uczestnikiem procesu edukacji nastawionej równolegle na kształtowanie postaw i umiejętności oraz przyswajanie wiedzy.

Każda placówka szkolna pragnąc w prawidłowy sposób przekazywać uczniom system wartości powinna skupić się na:

- zaspokajaniu potrzeb emocjonalnych dzieci i budowanie więzi z nimi

Jeśli tylko nauczyciel okazuje uczniom zainteresowanie i szacunek, a nie tylko wymagania, uczniowie są w stanie wiele zaakceptować i zrobić. Stosowanie jedynie wymagań oraz nauczanie w systemie „kar i nagród” nie jest przez uczniów akceptowane i budzi sprzeciw. Dzieci czują się zadowolone i doceniona sytuacja jest zupełnie inna – gdy dziecko czuje, że nie tylko wyniki szkolne, ale także ono samo jest dla niego ważne, podejmuje większe starania i wysiłki, aby zrealizować oczekiwania dorosłych.

- modelowanie postaw uczniów

Dzieci uczą się najwięcej przez obserwację oraz późniejsze naśladowanie zachowań osób dorosłych. W efekcie młody człowiek uczy się odczytywać zamiar, przewidywać dalsze postępowanie i komunikować własne emocje i interpretować emocje innych ludzi.

Z tego powodu opiekunowie powinni zachować zgodność z tym co mówią, co robią, a tym co jest pokazane i przekazywane uczniom. Nie warto okłamywać dziecka, ponieważ i tak będzie wiedziało (choćby na zasadzie przecucia), że coś się nie zgadza, a w konsekwencji samo nauczy się, że można w ten sposób postępować.

Opiekunowie często nie przejawiają spójnego zachowania ponieważ starają się być nieomylni w oczach dziecka. Nie jest to konieczne, gdyż młody człowiek nie potrzebuje nieomylnego dorosłego. Lepiej jest pokazać dziecku w jaki sposób postępujemy, gdy się pomylimy, gdy poniesiemy porażkę, pokazywanie jedynie nieomyślności nie jest konieczne, a wręcz przeciwnie takie zachowanie może krępować i zawstydząć młodego człowieka, który jest świadomy tego, że popełnia błędy.

- zachęcanie uczniów do ciągłego działania

Psycholog Angelii Lee Duckworth z Uniwersytetu w Pensylwani uważa, że wytrwałość jest jednym z czynników, który decyduje o osiągnięciach ucznia w nauce. Niestety takiej cechy nie da się nauczyć na drodze teorii, jedyną możliwością jest praktyka, popełnianie błędów i wyciąganie wniosków ze swoich czynów. Niestety w obecnych czasach rodzice i nauczyciele najbardziej skupiają się na teoretycznych osiągnięciach szkolnych, ocenach, które w przyszłości umożliwią dziecku dostanie się do kolejnej, lepszej szkoły, na wymarzony kierunek uniwersytecki czy wreszcie do upragnionej pracy. Obecnie dzieci i młodzież skupiają się głównie na zbieraniu ocen, a niemal każda aktywność niebędąca teorią jest im zakazana. Opiekunowie uważają, że kiedy dziecko nie bierze udziału w pracach domowych czy wyjściach ze znajomymi, ma więcej czasu na naukę i to jest dla

niego lepsze. Niestety prawda jest odmienna, wielu rzeczy tj. rozpalanie ogniska, ostrzenie nożem patyków, nawiązywanie relacji z rówieśnikami i osobami starszymi, gotowania, czy odkurzania nie można nauczyć się w teorii. Młodzi ludzie zdobywają także nowe doświadczenie wychodząc do kina, czy na przysłowiowy „trzepak” ze znajomymi. Warto umożliwiać dziecku takie i inne formy aktywności, przesadne bezpieczeństwo nie uchroni dziecka w życiu dorosłym, a wręcz przeciwnie – jeśli wtedy się coś stanie, nie będzie umiało prawidłowo reagować. Z tego powodu warto zachęcać swoich podopiecznych do ciągłego działania, podejmowania prób i nie zniechęcania się przy natrafieniu na trudności czy przy doznawaniu porażki. W takich sytuacjach należy porozmawiać z młodym człowiekiem, przeanalizować sytuację, poznać jego emocjach, zdanie na dany temat i zamiary. Zadaniem osób starszych jest mobilizowanie do dalszego działania, zachęcanie do podejmowania kolejnych prób oraz wspieranie w trudnych sytuacjach.

- stosowanie metod aktywizujących

Młodzi ludzie najlepiej uczą się na własnych doświadczeniach i popełnianych błędach. Wolą sami odkrywać co jest dla nich ważne i dobre, poznać swoje uczucia, potrzeby, preferencje. Rola opiekunów skupia się na prowokowaniu ucznia do myślenia, pomocy w nazywaniu nowych rzeczy, zachęcaniu do samodzielnego działania. Ważne jest aby rodzice i nauczyciele regularnie przekazywali informacje co sądzą o ich zachowaniu. Pamiętajmy jednak, że taki feedback powinien zawierać zarówno pozytywne jak i negatywne informacje, nie wolno skupić się jedynie na tych drugich. Takie zachowanie może doprowadzić do braku zaufania dziecka do dorosłego w przyszłości. Dobrze jest wspólnie przeanalizować z młodym człowiekiem sytuację trudną, problemową, zadawać pytania i zmuszać do zastanawiania nad własnym zachowaniem. Dzięki temu będzie mogło przeanalizować różne formy zachowanie. Konieczne jest pamiętanie aby nie narzucać młodemu człowiekowi swojego zdania. Można natomiast prowadzić, moderować dyskusję oraz pozwolić młodemu człowiekowi samodzielnie dojść do konstruktywnych wniosków.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Kształtowanie postaw oraz wartości stanowi źródło inspiracji oraz dyrektyw dla dyrekcji szkoły oraz kadry pedagogicznej.

Według Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. 2017 poz. 59): *„Nauczanie i wychowanie – respektując chrześcijański system wartości – za podstawę przyjmuje uniwersalne zasady etyki. Kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości Ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata. Szkoła winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności”.*

Poniższa część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Wychowanie do wartości” ma na celu wychowanie dzieci i młodzieży szkolnej w duchu systemu wartości pielęgnowanego przez wiele wcześniejszych pokoleń Polek i Polaków. Krzewienie wyznawanego w danym społeczeństwie systemu wartości jest fundamentem procesu wychowania. Rodzice, nauczyciele i wychowawcy stanowią dla nich wzór do naśladowania z tego powodu ich zadaniem jest ukazywanie

tego co wartościowe, przybliżanie i tłumaczenie czym są i co znaczą poszczególne wartości. Wychowanie do wartości kształtuje orientację aksjologiczną młodych ludzi, czyli gotowość do świadomego i odpowiedzialnego wybierania wartości i odpowiadania za nie.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
<ol style="list-style-type: none"> 1. Przeprowadzenie badań ewaluacyjnych diagnozujących obecny system wyznawanych przez młodych ludzi wartości. 2. Sporządzenie pogłębionej analizy sytuacji problemowej. 3. Wyciągnięcie wniosków oraz opracowanie działań koniecznych do prowadzenie efektywnego wychowania do wartości. 	<p>- prowadzenie badań, ewaluacji.</p>	<p>wychowawcy</p>	<p>Raz w roku</p>	<p>Cała społeczność szkolna</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przeprowadzenie badania ankietowego wśród nauczycieli, wychowawców, chętnych rodziców/ opiekunów uczniów, dyrekcji szkoły, w celu zaznajomienia się z wyznawanym przez poszczególne grupy z systemami wartości – badanie przygotowują wychowawcy i/lub odbywa się za pośrednictwem kompleksowego badania Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Wychowanie do wartości”; • sporządzenie analizy uzyskanych wyników z badania ewaluacyjnego oraz zapoznanie z nimi całej społeczności szkolnej – psycholog/ pedagog szkolny opracowuje raport zawierający interpretację uzyskanych wyników i/lub odbywa się za pośrednictwem kompleksowego badania Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Wychowanie do wartości”; • Rada Pedagogiczna przy współpracy z Radą Rodziców tworzy propozycję działań wychowawczo-profilaktycznych, mających na celu wspieranie pozytywnych wartości wyznawanych przez dzieci i młodzież szkolną, podjęcie działań interwencyjnych mających na celu zmianę aktualnego, niekorzystnego stanu wyznawanych wartości, itp. i/lub j.w.; • przeprowadzenie ponownej ewaluacji po około roku czasu od podjęcia działań wychowawczo-profilaktycznych. 				

<p>1. Szkolenie kadry pedagogicznej z tematu wartości oraz metod nauczania wychowania w wartościach.</p>	<p>- proponowane pozycje książkowe, - prowadzenie badań, ewaluacji, - udział w seminariach oraz szkoleniach przybliżających tematykę wartości, wartości w edukacji i wychowaniu młodych ludzi oraz sposobów uczenia podopiecznych.</p>	<p>Dyrektor</p>	<p>Raz w roku</p>	<p>Nauczyciele i wychowawcy</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zapoznanie nauczycieli i prawnych opiekunów uczniów ze statystykami odnośnie preferowanych postaw i wyznawanych wartości u dzieci na różnych etapach edukacji szkolnej – spotkanie z psychologiem/ pedagogiem szkolnym; • zapoznanie z książką „Z dzieckiem w świat wartości” autorstwa Ireny Koźmińskiej i Elżbiety Olszewskiej, która jest obowiązkową pozycją, poradnikiem wskazującym dlaczego trzeba i w jaki sposób uczyć dzieci wartości; • przeprowadzenie wewnętrznych warsztatów z tematów: <ul style="list-style-type: none"> ○ W jaki sposób uczyć dzieci wartości; ○ Czym są wartości moralne i dlaczego są potrzebne; ○ Jakie wartości warto przekazywać młodzieży i czym każda z nich się wyróżnia – np. szacunek, odpowiedzialność, uczciwość, sprawiedliwość, odwaga, samodyscyplina, szczęście, edukacja, oddanie, piękno, mądrość. • szkolenie: gdzie i w jakich okolicznościach rodzina powinna szukać pomocy. Nauczyciele zyskują umiejętność wspierania opiekunów dzieci w sytuacjach trudnych, gdy przekazywany system postaw okaże się nie akceptowany przez społeczeństwo – szkolenie prowadzone np.: przez przedstawiciela Specjalistycznej Poradni Rodzinnej; • nauczyciele nawiązują współpracę z Fundacją Edukacja z Wartościami. 				

<p>1. Zwiększenie świadomości w temacie wychowania w wartości przez rodzinę. Uświadomienie ich kluczowego znaczenia w edukacji.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - warsztaty dla dorosłych, - spotkania z wychowawcami, psychologiem, - materiały informacyjne, - polecane pozycje książkowe. 	<p>dyrektor</p>	<p>Raz w roku</p>	<p>Rodzice/ opiekunowie uczniów</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • działania edukacyjne dla rodziców/ opiekunów uczniów zwiększające ich kompetencje wychowawcze: <ul style="list-style-type: none"> ○ zorganizowanie spotkania z psychologiem bądź pedagogiem specjalizującym się w tym temacie – zaznajomienie zebranych ze znaczenia wartości w życiu człowieka. Wytlumaczenie, że wyznawany system wartości oraz preferowane postawy życiowe są bazą do funkcjonowania – to one kształtują dziecko i wyznaczają to kim jest i będzie w przyszłości, jak postępuje wobec innych ludzi, jakie ma przemyślenia, dążenia, pragnienia itp. ○ informowanie z jakimi konsekwencjami mogą się spotkać, w sytuacji gdy dziecko nie zostanie zaznajomione z promowanymi, pozytywnymi wartościami społecznymi; ○ pedagogizacja na temat zmian rozwojowych i wynikających z tego zmian systemu wartości; • wychowawcy udzielają rodzicom/ opiekunom informacji na temat Poradni Rodzinnych, które specjalizują się w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych, problemów wychowawczych w rodzinie oraz problemów małżeńskich; • uświadomienie rodzicom/ opiekunom dzieci jak ważną rolę odgrywa ich podejście oraz wyznawane przez nich wartości – np. jeśli dziecko widzi jeden typ zachowania jednakże rodzic mówi coś co ma znaczenie przeciwne np.: „tak nie wolno robić”, daje dziecku sprzeczne sygnały. W takiej sytuacji trudno spodziewać się, że dziecko i młodzież będą przestrzegać ustalonych zasad, kiedy rodzic ich oczekuje jednakże sam nie przestrzega. Jedynie jednolity, spójny system zachowania i wyznawanych wartości może przynieść oczekiwany skutek – zdania w stylu „mi wolno tak się zachowywać ponieważ 				

	<p>jestem starszy”, „zdarzyło mi się to tylko raz”, „mi tak wolno” nie są dla młodego człowieka żadnym wytłumaczeniem. Z tego powodu, jeśli chcemy, aby nasz podopieczny respektował przekazywane mu przez nas wartości, sami musimy ich przestrzegać, dając tym samym dobry przykład;</p> <ul style="list-style-type: none"> • psycholog/ wykwalifikowany w temacie pedagog prowadzi zajęcia w formie dramy edukujące rodziców/ opiekunów uczniów na temat znaczenie podejmowanych przez nich działań i wynikających z nich konsekwencji – np. gdy podopieczny skłamię należy niezwłocznie z nim porozmawiać i wytłumaczyć dlaczego nie powinien się w ten sposób zachowywać, w przeciwnym wypadku brak zachowania może zostać uznany jako ciche przyzwolenie na wykazywanie niewłaściwego zachowania. Niestety argumenty typu: „nie wolno tak się zachowywać ponieważ ja tak mówię”, nie odniosą zamierzonego rezultatu. Specjalista prowadzący zajęcia informuje również opiekunów, że gdy na kłamstwie zostanie przyłapane małe dziecko, może to być efektem tzn. fantazjowania dziecięcego. Jednak w przypadku nastolatka mamy już pewność, że jest to kłamstwo z premedytacją (powody takiego zachowania mogą być również „pozytywne”, tj. ochrona rodziców przed przykrymi informacjami, niechęć martwienia ich). Dziecko wychowywane w wartościach ma rozumieć, że w życiu powinno się je pielęgnować i według nich żyć nie ze strachu przed karą lub pod presją, ale z wewnętrznej potrzeby, spokoju sumienia i dla porządku społecznego. 			
<p>1. Wzbogacenie uczniowskiej wiedzy na temat wartości oraz określenie ich znaczenia w życiu codziennym.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - warsztaty, - eventy, happeningi, - wyjścia do teatru/ filharmonii/ muzeum/ itp., - kręcenie spotów reklamowych, - zajęcia z psychodramy, - zajęcia interaktywne, - przygotowanie spektaklu, prezentacji, wywiadu z wybraną osobą, itp., - e-lekcje, - godziny wychowawcze, 			<p>Uczniowie</p>

- spotkania z psychologiem,
pracownikami PPP, doradcą
zawodowym.

Przykłady:

- nauczyciele i wychowawcy pracują nad prawidłowym kształtowaniem postaw uczniów – podejmują działania mające na celu uświadomienie uczniom czym są wartości, dlaczego istotne jest ich posiadania, jakie korzyści niosą dla nich samych – zajęcia prowadzone w formie dram, ćwiczeń ruchowych i aktywujących uczniów do nawiązywania współpracy i większej otwartości na innych;
- praca z psychologiem/ przeszkolonym w temacie – ćwiczenie w uczniach umiejętności refleksyjnego podejścia do własnych zachowań, wyborów i postaw. Prowadzone ćwiczenia mają na celu wypracować zdolność kontrolowania niechcianych postaw oraz umiejętność monitorowania własnego zachowania. Psycholog prowadzi systematyczne zajęcia zawierające elementy psychodramy, podczas których uczniowie odgrywają trudne sytuacje ze swojej przeszłości w celu odnalezienia alternatywnej, bardziej skutecznej drogi poradzenia sobie w trudnej sytuacji;
- szkoła organizuje projekt pt.: Rok Wartości. Nauczyciel wybiera 10 wartości, które dzieci określiły jako najbardziej dla nich istotne (informacje, które wartości są najbardziej istotne dla dzieci zawiera Raport
  - we wrześniu omawiana będzie – uczciwość,
  - w październiku – mądrość,
  - w listopadzie – altruizm,
  - w grudniu – rodzina,
  - w styczniu – przyjaźń,
  - w lutym – sprawiedliwość,
  - w marcu – odwaga,
  - w kwietniu – miłość,
  - w maju – odpowiedzialność,
  - w czerwcu – szacunek,

W ramach danych miesięcy w szkole będą odbywały się przedstawienia, imprezy szkolne, wyjścia, itp. Można również zaproponować, aby każdym miesiącem zajmowała się jedna bądź dwie wybrane wcześniej klasy,

Tematy godzin wychowawczych dla uczniów szkoły podstawowej:

- zajęcia plastyczne „*ja i moja rodzina*” – zwrócenie uwagi uczniów na emocje, które towarzyszą im w stosunku do różnych członków rodziny. Zadaniem uczniów jest narysowanie/ namalowanie/ wyklejenie/ zrobienie figurek z ciastoliny czy modeliny, członków swojej rodziny.

Warto zwrócić uwagę, w jaki sposób dzieci prezentują swoją pracę i poprosić ich o odpowiedź na kilka pytań tj. kto jest dla ciebie najważniejszy, kto jest najmilszy, najbardziej wymagający, kogo się boisz, z kim spędzasz najmniej, a z kim najwięcej czasu – zajęcia musi przeprowadzić wyspecjalizowany w temacie psycholog. Jeśli uzyskane wyniki wzbudzą wątpliwości bądź pojawią się inne sygnały martwiące, należy skontaktować się z psychologiem lub Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną;

- „*Ja i moje rodzeństwo*” – lekcja wychowawcza poświęcona próbie zastanowienia się nad swoim rodzeństwem bądź jego brakiem – dzieci opisują relacje ze swoim rodzeństwem, natomiast jedynacy przedstawiają swoje funkcjonowanie w rodzinie (można opisać jeden normalny dzień i relacje z rodzicami/ opiekunami). Omawiamy trudności wynikające z posiadania rodzeństwa oraz bycia jedynakiem. Szukamy mocnych stron obu relacji oraz występujących w nich podobieństw;
- happening pt. „*Od narodzin do śmierci*” organizowany przez najstarszych uczniów. Podczas wydarzenia odtworzony zostanie film/ wybrane fragmenty „*Ciekawy przypadek Benjamina Buttona*” w reżyserii Davida Finchera, po którym nastąpi czas na refleksje i odpowiedzenie na wcześniej zadane pytania związane ze znaczeniem życia i umierania;
- wyjście do teatru na spektakl – przed spektaklem należy zwrócić uwagę uczniów na znaczenie postaw i wartości w życiu człowieka oraz zachęcić do wyszukiwania ich podczas przedstawienia. Można również spróbować zinterpretować jedną konkretną wartość i poprosić uczniów o opisanie sytuacji, kiedy _____ była _____ ona w szczególny sposób widoczna podczas spektaklu;
- wyjście do filharmonii/ teatru – taka aktywność stworzy możliwość przeprowadzenia zajęć z tematyki *savoir-vivre* – nauczyciele tłumaczą uczniom jakie zasady panują w takich miejscach tj. zasady zachowania oraz *dress code*;
- organizowanie twórczych działań z pominięciem czynnika rywalizacji;
- wzbogacanie uczniowskiej wiedzy o sposobach uczenia się, mnemotechnikach – zajęcia przeprowadzone przez wyszkolonego w temacie nauczyciela i/lub za pośrednictwem e-lekcji

Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Jak się uczyć?” (przeznaczona dla uczniów SP) lub e-lekcje pt.: „Pamięć doskonała – mnemotechniki” część pierwsza i druga (przeznaczone dla uczniów SPP);

- prowadzenie zespołowych zajęć psychoedukacyjnych;
- włączanie młodzieży do podejmowania działań na rzecz szkoły bądź klasy – organizacja wydarzeń, eventów, akcji charytatywnych, akcji świątecznych, wyjść, wyjazdów;
- modelowanie postaw pomocnego zachowania i empatycznego odczuwania względem drugiego człowieka
w trakcie zajęć lekcyjnych oraz zezwalanie do tworzenia nieformalnych, spontanicznych spotkań;
- piknik edukacyjny – spotkanie z rodzinami dzieci. Zorganizowanie pikniku, podczas którego rodziny tworzą zespoły i konkurują w zajęciach sportowych z innymi rodzinami.
Podczas spotkania można przeprowadzić zajęcia z gotowania np. przygotowywanie sałatki przez dzieci, a grilla przez osoby starsze. Przyznawana jest najistotniejsza nagroda - Fair Play;
- „*Jakim jestem kolegą/ koleżanką*” – dzieci diagnozują swoje relacje ze znajomymi, opisują zachowania, które sprzyjają nawiązywaniu i podtrzymywaniu relacji koleżeńskich oraz doceniają wartość koleżeństwa w swoim życiu i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Ja – przyjaciel, kolega, koleżanka” część pierwsza i druga oraz e-lekcja pt.: „Umiem rozwiązać konflikt” (przeznaczone dla uczniów SP);
- „*Jakim jestem przyjacielem*” – uczniowie zastanawiają się nad różnicą pomiędzy znajomymi, kolegami i przyjaciółmi, wymieniają cechy dobrego przyjaciela, określają ilu mają znajomych a ilu przyjaciół i zastanawiają się dlaczego z reguły ma się więcej kolegów i koleżanek niż przyjaciół. Doceniają wartość przyjaźni w swoim życiu;
- „*Szanuje siebie i innych*” – uczniowie wyjaśniają jak rozumieją znaczenie słowa szacunek, omawiają w jaki sposób szanują siebie oraz jak zachowują się wobec innych osób, przedstawiają przykłady zachowań wskazujących na brak szacunku, zastanawiają się czy postawa szacunku jest ważna w dzisiejszym życiu, a jeśli tak to dlaczego – zajęcia prowadzone przez wychowawcę i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Savoir-vivre w kontaktach z osobami niepełnosprawnymi” (dla uczniów III-VI SP, GIM i SPG) oraz e-lekcje pt.: „Być tolerancyjnym” i „Myślę samodzielnie, czyli koniec ze stereotypami” (dedykowane uczniom SPP);
- „*Moje autorytety*” – uczniowie definiują czym jest autorytet, indywidualnie określają cechy takiej osoby a następnie przedstawiają je na forum klasowym (metoda „burza mózgów”). Uczniowie zastanawiają się czy w każdym przypadku autorytet jest dobrym przykładem oraz wskazują własne autorytety.

- przykładów ich występowania oraz określenie dlaczego są one istotne w życiu człowieka. Uczniowie uczą się nazywać stany emocjonalne, jakie może przeżywać dana osoba. Uczniowie odpowiadają sobie na pytanie: czym są antywartości, co to znaczy być dla kogoś wzorem do naśladowania, itp.

Zajęcia prowadzone dla wszystkich uczniów:

- wykwalifikowany terapeuta prowadzi zajęcia z arteterapii, czyli terapii przez sztukę – głównym celem jest samopoznanie, relaksacja oraz oczyszczenie z różnego typu negatywnych emocji – np. arteterapia wykorzystuje plastyczne, muzyczne, literackie i teatralne formy wyrazu. Uczeń poddany terapii np. przez formę plastyczną (rysunek, grafika, malarstwo, rzeźba itp.), jest w stanie przeżyć i doświadczyć swoich emocji poprzez formę plastyczną, bez bezpośredniego wyrażania swoich emocji (dedykowana w szczególności dla uczniów, którzy zmagają się z lękami, depresją, występują u nich inne zaburzenia afektywne, nerwica, uzależnienia, problemu rodzinne, traumy, trudne obciążające przeżycia, straty itp., a przy tym posiadają trudności z ekspresją swoich myśli i uczuć drogą werbalną);
- godzina wychowawcza „Zaufaj mi” – prowadzenie zajęć z pantomimy, gdzie głównym celem jest integracja i budowanie zaufania;
- *techniki relaksacyjne* mające na celu odreagowanie zmęczenia, stresu oraz uspokojenia – zajęcia prowadzone przez joginą/ osobę uczącą jogi/ relaksacji i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Nie zgrzytaj zębami, pozbydź się stresu”.

Część: Zdrowy tryb życia

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 z późn. zm.);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59; 949);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356);
4. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526);
5. Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz.U. 2017 r. poz. 149, 60);
6. Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym (Dz.U. 2015 r. poz. 1916);
7. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. 2017 r. poz. 882);
8. Ustawa z dnia 26 października 1982r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. 2016 r. poz. 487);
9. Ustawa z dnia 9 listopada 1995r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz.U. 2017 r. poz. 957);
10. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 28 sierpnia 2009 r. w sprawie organizacji profilaktycznej opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą (Dz.U. 2009 r. nr 139 poz. 1133);
11. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 21 sierpnia 2009 r. w sprawie priorytetów zdrowotnych (Dz.U. 2009 r. nr 137 poz. 1126);
12. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 2013 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego programu wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” na lata 2014–2020 (Dz.U. 2015 r. poz. 821).

Stan prawny z dnia 1.09.2017 r.

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59):

Art. 5.

1. Nauczyciel w swoich działaniach dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych ma obowiązek kierowania się dobrem uczniów, troską o ich zdrowie, postawę i moralną i obywatelską, z poszanowaniem godności osobistej ucznia.
- 2.

Art. 28

3. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw kultury fizycznej określi, w drodze rozporządzenia, dopuszczalne formy realizacji obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego, mając w szczególności na względzie potrzeby zdrowotne uczniów, specyfikę ich zainteresowań sportowych, warunki realizacji zajęć wychowania fizycznego oraz tradycje sportowe danego środowiska lub szkoły.

Art. 68. 1. Dyrektor szkoły lub placówki w szczególności:

- 1) kieruje działalnością szkoły lub placówki oraz reprezentuje ją na zewnątrz;
- 2) sprawuje nadzór pedagogiczny, z zastrzeżeniem art. 62 ust. 2;
- 3) sprawuje opiekę nad uczniami oraz stwarza warunki harmonijnego rozwoju psychofizycznego poprzez aktywne działania prozdrowotne;

Art. 98.

1. Statut szkoły zawiera w szczególności:

cele i zadania szkoły wynikające z przepisów prawa oraz sposób ich wykonywania, w tym w zakresie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, organizowania opieki nad dziećmi niepełnosprawnymi, umożliwiania uczniom podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, z uwzględnieniem zasad bezpieczeństwa oraz zasad promocji i ochrony zdrowia;

Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym (Dz.U. 2015 poz. 1916):

Art. 2.

Zadania z zakresu zdrowia publicznego obejmują:

- 1) monitorowanie i ocenę stanu zdrowia społeczeństwa, zagrożeń zdrowia oraz jakości życia związanej ze zdrowiem społeczeństwa;
- 2) edukację zdrowotną dostosowaną do potrzeb różnych grup społeczeństwa, w szczególności dzieci, młodzieży i osób starszych;

3) promocję zdrowia;

Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. 2017 r. poz. 882):

Art. 1.

1. Ochronę zdrowia psychicznego zapewniają organy administracji rządowej i samorządowej oraz instytucje do tego powołane.

2. W działaniach z zakresu ochrony zdrowia psychicznego mogą uczestniczyć stowarzyszenia i inne organizacje społeczne, fundacje, samorządy zawodowe, kościoły i inne związki wyznaniowe oraz grupy samopomocy pacjentów i ich rodzin, a także inne osoby fizyczne i prawne.

Art. 2.

1. Ochrona zdrowia psychicznego obejmuje realizację zadań dotyczących w szczególności:

1) promocji zdrowia psychicznego i zapobiegania zaburzeniom psychicznym;

2) zapewnienia osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej i powszechnie dostępnej opieki zdrowotnej oraz innych form opieki i pomocy niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym;

3) kształtowania wobec osób z zaburzeniami psychicznymi właściwych postaw społecznych, a zwłaszcza zrozumienia, tolerancji, życzliwości, a także przeciwdziałania ich dyskryminacji.

Ustawa z dnia 26 października 1982r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. 2016 r. poz. 487):

Rozdział. 1

Art. 2.1

Zadania w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi wykonuje się przez odpowiednie kształtowanie polityki społecznej, a w szczególności:

1. Tworzenie warunków sprzyjających realizacji potrzeb, których zaspokajanie motywuje do powstrzymywanie się od spożywania alkoholu,
2. Działalność wychowawczą i informacyjną.

Art. 41

1. Prowadzenie działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu należy do zadań własnych gmin.

W szczególności zadania te obejmują:

1. zwiększanie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu;
2. udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie;
3. prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych;

Art. 5.

Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania uwzględnia problem trzeźwości i abstynencji wśród celów wychowania oraz zapewnia w programach nauczania wiedzę o szkodliwości alkoholizmu dla jednostki oraz w życiu rodzinnym i społecznym.

Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz.U. 2017 r. poz. 957):

Art. 3.

Ochrona zdrowia przed następstwami używania tytoniu realizowana jest przez kształtowanie polityki zdrowotnej, ekonomicznej i społecznej, do której należy:

1. ochrona prawa osób niepalących do życia w środowisku wolnym od dymu tytoniowego, pary z papierosów elektronicznych i substancji uwalnianych za pomocą nowatorskich wyrobów tytoniowych;
2. promocja zdrowia przez propagowanie stylu życia wolnego od nałogu palenia papierosów, używania innych wyrobów tytoniowych oraz palenia papierosów elektronicznych;

2a działalność wychowawcza i informacyjna;

4. informowanie o szkodliwości palenia tytoniu na opakowaniach wyrobów tytoniowych.

[Wprowadzenie](#)

Zdrowy tryb życia jest modnym oraz ciągle aktualnym tematem, który wymaga znacznego wsparcia wychowawczo-profilaktycznego szkoły.

Na zdrowy tryb życia składa się między innymi: zdrowe odżywianie oraz aktywność fizyczna.

Są one niezwykle ważną składową i warunkiem do uzyskania prawidłowego rozwoju fizycznego oraz intelektualnego człowieka. Przekładają się również na osiągnięte przez niego wyniki w nauce.

Z tego powodu posiłki, które spożywa uczeń w domu i szkole powinny być odpowiednio przygotowane, aby zapewnić mu wystarczająco sił do nauki oraz zabawy. Należy pamiętać, że nie powinny również powodować nadmiernego pobudzenia dziecka (zawierać np. za dużej ilości cukrów), czy powodować otyłości.

Drugą składową, o której pisaliśmy przed momentem, jest aktywność fizyczna. W profilaktyce oraz w leczeniu nadwagi i otyłości jest to bardzo istotny składnik życia człowieka. W przypadku uczniów szkoły podstawowej, gimnazjalnej oraz szkół ponadgimnazjalnych jego podstawę powinny stanowić zajęcia z wychowania fizycznego oraz zajęcia fakultatywne prowadzone przez szkołę. Szkoła poza samą aktywnością fizyczną kształtuje również postawy wobec niej.

Poza dwoma głównymi składowymi w dokumencie został opisany również problem: depresji, chorób wenerycznych oraz chorób cywilizacyjnych. Są to zjawiska często bagatelizowane i odkładane na inny czas. Niestety wielu pedagogów i rodziców zakłada, że takie zdarzenia nie dotyczą ich podopiecznych ponieważ „to dobre dzieci”. Pamiętajmy jednak, że nikt tutaj nie kwestionuje ich wartości. Działania przez nas promowane mają charakter prewencyjny. Czyli jak sama nazwa wskazuje, ich zadaniem ich zmniejszenie ryzyka pojawiania się takich przykrych sytuacji w przyszłości. Mimo nawet pełnego zaufania wobec swojego podopiecznego żaden z opiekunów nie powinien mieć takiego samego zaufania wobec osób, które go otaczają – często są to przecież osoby przypadkowe, bądź dopiero co poznane.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Szkolna edukacja zdrowotna jest jednym z priorytetów działalności naszej szkoły. Wychodząc z założenia, że najbardziej efektywnym sposobem w zmienianiu niewłaściwych postaw są metody aktywizujące, z tego powodu większość proponowanych przez nas działań posiada właśnie taki charakter.

Prezentowana część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Zdrowy tryb życia” ma na celu:

1. pogłębienie wiedzy na temat zachowań prozdrowotnych, których celem jest utrzymanie bądź przywrócenie stanu zdrowia fizycznego i psychicznego;
2. kształtowanie hierarchii systemu wartości, w którym zdrowie należy do jednych z najważniejszych wartości w życiu,
3. zmniejszenie występowania zaburzenia odżywiania,
4. kształtowanie odpowiedniej aktywnej postawy i dbanie o zdrowie własne, swoich bliskich i innych ludzi;
5. promowanie regularnego uprawiania sportu,
6. uświadamianie istnienia chorób cywilizacyjnych, chorób wenerycznych,
7. uświadamianie problemu depresji.

Cele szczegółowe:

Profilaktyka zdrowego żywienia oraz promowanie aktywności fizycznej na co dzień mają spowodować poniższe zmiany:

1. wzrost świadomości na temat jedzenia i jego jakości,
2. nabycie nawyków żywieniowych,
3. wzrost bądź nabycie zdolności samodzielnego przygotowywania pokarmów,
4. popularyzacja aktywności fizycznej wśród uczniów,
5. wzrost wiedzy na temat chorób związanych ze złym odżywianiem, brakiem ruchu, czy utrzymywaniem niewłaściwej/ nieodpowiedniej higieny osobistej,
6. nawiązanie lepszej współpracy z rodzicami/ opiekunami uczniów,
7. polepszenie atmosfery w szkole,
8. poprawa wyników nauczania i osiągnięć uczniów,
9. zmniejszenie ilości absencji dzieci na zajęciach, których geneza była chorobowa,
10. lepsza współpraca szkoły z otoczeniem lokalnym.

1. Propagowanie wśród uczniów zdrowego trybu życia.	- zajęcia aktywizujące, - konkursy taneczne, wokalne, sportowe,	wychowawcy	Cały rok	Uczniowie
---	--	------------	----------	-----------

<p>2. Uświadamianie uczniom jak ważne jest zdrowe odżywianie się.</p> <p>3. Nauka gotowania/ przyrządzanie posiłków.</p> <p>4. Świadomość znaczenia ruchu fizycznego w życiu każdego człowieka.</p> <p>5. Zwiększenie aktywności fizycznej i wyrobienie nowych nawyków.</p>	<p>- warsztaty, rajdy,</p> <p>- zajęcia plastyczne,</p> <p>- zajęcia sportowe,</p> <p>- dostępność nauczycieli,</p> <p>- dostępność i popularyzacja materiałów edukacyjnych.</p>			
	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wprowadzenie zasady „wspólnego drugiego śniadania”; • dbanie o dofinansowanie obiadów dla uczniów z biedniejszych rodzin; • uczniowie raz w miesiącu podczas godziny wychowawczej przygotowują samodzielnie smaczne sałatki dla siebie i swoich znajomych z klasy. Dzięki temu uczniowie nauczą się przygotowywać przynajmniej kilka potraw w ciągu roku szkolnego; • „savoir-vivre przy stole”, czyli zasady dobrego zachowania się podczas posiłku – zajęcia przygotowane przez starszych uczniów i prowadzone dla ich młodszych kolegów. Uczniowie tłumaczą im czym jest savoir-vivre, jakie są obowiązujące zasady zachowania się w towarzystwie i podczas posiłków; • „witaminowi eksperci” – każdego tygodnia inna klasa otrzymuje miano witaminowego eksperta. Na początku semestru przedstawiciele klas biorą udział w losowaniu witaminki. <p>Każda klasa przygotowuje opis danego związku, przedstawia w jakich produktach (przede wszystkim warzywach i owocach) można go odnaleźć, informuje dlaczego dana witamina jest ważna dla życia i zdrowia człowieka. Eksperti mają szerokie pole do popisu – mogą przygotować ulotki, plakaty, wywiady z dietetykiem, stoisko, przy którym inne dzieci będą mogły skosztować przygotowanych przez „ekspertów” posiłków. Każda klasa otrzymuje dyplom „witaminowego eksperta” jako podziękowanie za udział w projekcie;</p>			

	<ul style="list-style-type: none"> • konkurs międzyklasowy „zdrowe kolorowe dni” – pomarańczowy, zielony, czerwony, fioletowy, biały. Dyrekcja szkoły w każdym semestrze organizuje konkurs na jeden z kolorów np.: czerwony. Zadaniem uczniów jest w jak najbardziej atrakcyjny sposób zaprezentować owoce i warzywa (plakaty, ulotki, przekąski, przepisy na potrawy, koktajle itp.), w tym właśnie kolorze. Nauczyciele oceniają jakość wykonania i ogólną prezentację; • zajęcia na przyrodzie/biologii – jaki wpływ na organizm ma jedzenie fast food’u? Dzieci przygotowują plakaty informujące o szkodliwości takiego jedzenia; • eksperyment z fast food’em. Nauczyciel wkłada do kilku przezroczystych słoików kanapki, frytki itp. zakupione w wybranych przez siebie franczyz szybkiej obsługi. Uczniowie prowadzą obserwacje „zmian w wyglądzie” zakupionych rzeczy: po 1 tygodniu, 2 tygodniach, 1 miesiącu itp. Ćwiczenie ma uświadomić uczniom, że kupowane przez nich fast food’y nie mają nic wspólnego z prawdziwym jedzeniem, gdyż w sporej części, mimo upływu lat, nie ulegają zepsuciu. Dzieci przygotowują pracę na ten temat zawierającą ocenę przewagi zdrowej, prawdziwej żywności; • w ramach zajęć z biologii/przyrody/ godziny wychowawczej realizowane są następujące tematy: <ul style="list-style-type: none"> ○ znaczenie protein, tłuszczów i węglowodanów dla funkcjonowania organizmu, ○ nauka czytania i rozumienia etykiet spożywczych na produktach; • zajęcia organizowane na szkolnym korytarzu podczas dłuższych przerw pt. „bądź fit”. Wybrani bądź chętni uczniowie uczą innych wymyślonych przez siebie układów tanecznych; • organizacja rajdów – trasa wędrowki jest wybierana i opracowywana przez uczniów pod czujnym okiem nauczyciela. Warto zacząć od niewielkich odległości.
--	--

<ol style="list-style-type: none"> 1. Uświadamianie istnienia chorób cywilizacyjnych, chorób wenerycznych. 2. Uświadomienie zjawiska depresji. 	<ul style="list-style-type: none"> - materiały informacyjne, - pogadanki, - ćwiczenia aktywizujące, - badania i sporządzenia ewaluacji, 	wychowawcy	Cały rok	Uczniowie
--	---	------------	----------	-----------

<p>3. Budowanie świadomości znaczenia bezpieczeństwa w ruchu drogowym.</p> <p>4. Rozbudzanie świadomości uczniów na temat wpływu reklamy na ich wybory życiowe.</p> <p>5. Tworzenie świadomości znaczenia dla zdrowia człowieka higieny jamy ustnej.</p>	<p>- dostępność nauczycieli,</p> <p>- e-lekcje,</p> <p>- dostępność i popularyzacja materiałów edukacyjnych.</p>			
--	--	--	--	--

<p>1. Podwyższenie poziomu wiedzy na temat istoty zdrowego odżywiania oraz codziennej aktywności fizycznej osób w każdym wieku.</p> <p>2. Doksztalcanie nauczycieli z umiejętności miękkich tj. komunikacja (ukierunkowana na rodzica i jego dziecko,</p>	<p>- materiały edukacyjne,</p> <p>- pogadanki, spotkania ze specjalistami,</p> <p>- szkolenia.</p>			<p>Nauczyciele, wychowawcy, rodzice/ opiekunowie uczniów</p>
	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> pedagogizacja opiekunów uczniów na temat zdrowego życia, jego zasad oraz jego wpływu na organizm młodego człowieka – spotkania z dietetykiem bądź przygotowanym w tym zakresie pedagogiem; 			

<p>które przejawia problemy).</p> <p>3. Zwiększenie zdolności do wykrywania i radzenia sobie z osobami będącymi pod wpływem.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zorganizowanie spotkania pt. „Własne wypieki” – rodzice i nauczyciele przygotowują bankiet, na który przygotowują własnoręcznie zrobione ciasta owocowe. W bankiecie uczestniczą dzieci, ich rodzice, nauczyciele i zaproszeni goście; • spotkanie z dietetykiem i rozmowa na temat zdrowego żywienia; • spotkanie z rehabilitantem i uświadomienie jak ważna jest pozycja siedzenia dziecka podczas zajęć; • dużym ostatnio problemem poza otyłością i cukrzycą jest anoreksja i bulimia. Należy uświadomić opiekunów dzieci na temat tych zjawisk, zaznajomić z ich genezą, objawami oraz wytłumaczyć w jaki sposób radzić sobie, gdy problem żywieniowy ma już miejsce; • szkolenie „jak radzić sobie z trudnym dzieckiem” oraz „jak rozmawiać z trudnym rodzicem” – są to dwie kluczowe umiejętności, których opanowanie znacznie ułatwi jakąkolwiek pracę nauczycielską.
--	---

<p>1. Praca nad stworzeniem oraz utrzymywaniem pozytywnych relacji na linii szkoła – opiekunowie uczniów oraz planowanie i realizowanie wspólnych działań wychowawczo-profilaktycznych.</p> <p>2. Stała kontrola zjawiska oraz reagowanie, gdy pojawiają się</p>	<p>- szkolenia, - materiały edukacyjne, ulotki, - programy profilaktyczne, - badania.</p>	<p>wychowawcy</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Nauczyciele i wychowawcy</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozpoznawanie sytuacji domowej wychowanków – wychowawcy i nauczyciele bacznie obserwują zachodzące zmiany w zachowaniu uczniów. W chwili pojawienia się wątpliwości czy zachowanie jest akceptowane, nauczyciel ma obowiązek skontaktować się z odpowiednimi służbami; • wdrażanie programów profilaktycznych; 				

niepokojące symptomy.	<ul style="list-style-type: none"> • nawiązanie współpracy z organami i instytucjami interwencyjnymi oraz instytucjami, placówkami, firmami i osobami prywatnymi, które promują prowadzenie zdrowego trybu życia.
-----------------------	--

1. Zmiana przyzwyczajeń żywieniowych na terenie szkoły.	- wdrażanie nowych rozwiązań.	Dyrekcja, wychowawcy i nauczyciele	Cały rok	Dyrekcja szkoły
2. Poprawa aktywności fizycznej uczniów.	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • w roku szkolnym 2017/2018 szkoła bierze udział w nowym programie Agencji Rynku Rolnego, dzięki któremu uczniowie będą otrzymywali owoce i warzywa oraz produkty mleczne. Dzieci i młodzież będą również brali udział w działaniach edukacyjnych mających poprawić wiedzę uczniów na temat rolnictwa, pochodzenia żywności, zdrowych nawyków żywieniowych itp.; • szkoła dostosowuje krzesła i ławki do indywidualnych predyspozycji uczniów; • fakultatywne zajęcia z gimnastyki korekcyjnej na terenie szkoły; 			

Część: Społeczność szkolna – bezpieczeństwo w społeczności szkolnej i trudności w nawiązywaniu kontaktów rówieśniczych

Społeczność szkolna

W części Programu Profilaktyczno-Wychowawczego poświęconego społeczności szkolnej, omówione zostaną dwa ważne zagadnienia:

1. Bezpieczeństwo w społeczności szkolnej,
2. Prawidłowe relacje rówieśnicze – trudności w kontaktach rówieśniczych.

Przytoczone przepisy prawne obejmują oba zagadnienia.

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 z późn. zm.);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356);
4. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 2017 r. 459);
5. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2016 r. poz. 1822);
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz.U. 2003 nr 6 poz. 69);
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 8 listopada 2001 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki (Dz.U. 2001 r. nr 135 poz. 1516 i 2014 r. poz. 1150);
8. Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz.U. 2017 r. poz. 149, 60);
9. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2015 r. poz. 1390);
10. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. 2011 nr 209 poz. 1245);
11. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. 2017 r. poz. 783, 1458);

12. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. 2016 r. poz. 487);
13. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1578);
14. Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz.U. 2017 r. poz. 957);
15. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie realizacji Rządowego programu wspomaganie w latach 2015–2018 organów prowadzących szkoły w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach – „Bezpieczna+” (Dz. U. z 2015 r. poz. 972);
16. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526);
17. Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz. U. 2016 r. poz. 656);
18. Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (Dz.U. 2011 nr 208 poz. 1241 z późn. zm.);
19. Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz.U. 2017 r. poz. 1260);
20. Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz.U. 2016 poz. 1866);
21. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. 2017 r. poz. 882);
22. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 8 kwietnia 2011 r. w sprawie prowadzenia nadzoru nad jakością wody w kąpielisku i miejscu wykorzystywanym do kąpeli (Dz.U. 2016 poz. 1602).

Stan prawny z 1.09.2017 r.

Wprowadzenie

Przedmiotem nieustannej troski dorosłych powinno być dążenie do stworzenia dzieciom warunków do nauki, zabawy i wypoczynku w przyjaznej, radosnej atmosferze. Niestety żyjemy w czasach, gdzie na co dzień spotykamy się z wypadkami bądź sami im ulegamy. Zadaniem dyrektora szkoły jest zadbanie o

bezpieczeństwo i zdrowy pobyt swoich podopiecznych i pracowników na terenie ich przebywania w obszarze szkoły.

Zapewnienie bezpieczeństwa oraz higienicznych warunków pracy i pobytu w szkole, a także zagwarantowanie takich samych warunków podczas organizowanych przez szkołę inicjatyw zewnętrznych, spoczywa na dyrektorze szkoły, nauczycielach i opiekunach. W dniu 31 grudnia 2002 roku, Minister Edukacji Narodowej i Sportu wydał Rozporządzenie regulujące te kwestie w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz.U. 2003 nr 6 po. 69). Pełną treść dokumentu można uzyskać poprzez stronę Internetową Sejmu RP (www.isap.sejm.gov.pl). Poniżej przedstawiamy inne fragmenty dokumentów prawnych, które regulują omawiane kwestie. Ich pełen zapis dostępny jest na wskazanej wcześniej stronie Internetowej Sejmu RP.

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. 2017 poz. 59) zapewnia w szczególności:

1. realizację prawa każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej do kształcenia się oraz prawa dzieci i młodzieży do wychowania i opieki, odpowiednich do wieku i osiągniętego rozwoju;
2. wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny;
3. wychowanie rozumiane jako wspieranie dziecka w rozwoju ku pełnej dojrzałości w sferze fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej, duchowej i społecznej, wzmacniane i uzupełniane przez działania z zakresu profilaktyki problemów dzieci i młodzieży;
4. możliwość zakładania i prowadzenia szkół i placówek przez różne podmioty;
5. dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej;
6. możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną, niedostosowaną społecznie i zagrożoną niedostosowaniem społecznym, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami;
7. opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwianie realizowania zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych;
8. opiekę nad uczniami szczególnie uzdolnionymi poprzez umożliwianie realizowania indywidualnych programów nauczania oraz ukończenia szkoły każdego typu w skróconym czasie;
9. upowszechnianie dostępu do szkół, których ukończenie umożliwia dalsze kształcenie w szkołach wyższych;
10. możliwość uzupełniania przez osoby dorosłe wykształcenia ogólnego, zdobywania lub zmiany kwalifikacji zawodowych i specjalistycznych;
11. zmniejszanie różnic w warunkach kształcenia, wychowania i opieki między poszczególnymi regionami kraju, a zwłaszcza ośrodkami wielkomiastowymi i wiejskimi;
12. kształtowanie u uczniów postaw prospołecznych, w tym poprzez możliwość udziału w działaniach z zakresu wolontariatu, sprzyjających aktywnemu uczestnictwu uczniów w życiu społecznym;

13. upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy i umiejętności niezbędnych do aktywnego uczestnictwa w kulturze i sztuce narodowej i światowej;
14. utrzymywanie bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach i placówkach;
15. upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o zasadach zrównoważonego rozwoju oraz kształtowanie postaw sprzyjających jego wdrażaniu w skali lokalnej, krajowej i globalnej;
16. opiekę uczniom pozostającym w trudnej sytuacji materialnej i życiowej;
17. dostosowywanie kierunków i treści kształcenia do wymogów rynku pracy;
18. kształtowanie u uczniów postaw przedsiębiorczości i kreatywności sprzyjających aktywnemu uczestnictwu w życiu gospodarczym, w tym poprzez stosowanie w procesie kształcenia innowacyjnych rozwiązań programowych, organizacyjnych lub metodycznych;
19. przygotowywanie uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia;
20. warunki do rozwoju zainteresowań i uzdolnień uczniów przez organizowanie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz kształtowanie aktywności społecznej i umiejętności spędzania czasu wolnego;
21. upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o bezpieczeństwie oraz kształtowanie właściwych postaw wobec zagrożeń, w tym związanych z korzystaniem z technologii informacyjno-komunikacyjnych, i sytuacji nadzwyczajnych;
22. kształtowanie u uczniów umiejętności sprawnego posługiwania się technologiami informacyjno-komunikacyjnymi;
23. wspomaganie nauczania języka polskiego i w języku polskim wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą oraz dzieci pracowników migrujących.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz.U. 2003 nr 6 poz. 69):

§ 2. Dyrektor zapewnia bezpieczne i higieniczne warunki pobytu w szkole lub placówce, a także bezpieczne i higieniczne warunki uczestnictwa w zajęciach organizowanych przez szkołę lub placówkę poza obiektami należącymi do tych jednostek

§ 13. Niedopuszczalne jest prowadzenie jakichkolwiek zajęć bez nadzoru upoważnionej do tego osoby.

§ 14. 1. Przerwy w zajęciach uczniowie spędzają pod nadzorem nauczyciela.

§ 40. Pracownik szkoły lub placówki, który powziął wiadomość o wypadku, niezwłocznie zapewnia poszkodowanemu opiekę, w szczególności prowadząc fachową pomoc medyczną, a w miarę możliwości udzielając poszkodowanemu pierwszej pomocy

§ 51. Dyrektor omawia z pracownikami szkoły lub placówki okoliczności i przyczyny wypadków oraz ustala środki niezbędne do zapobieżenia im.

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 26 sierpnia 2009 r. w sprawie przygotowania nauczycieli do prowadzenia zajęć edukacyjnych w zakresie udzielania pierwszej pomocy (Dz.U. 2009 nr 139 poz. 1132):

§ 3. Wiedzę i umiejętności niezbędne do prowadzenia zajęć edukacyjnych w zakresie udzielania pierwszej pomocy nabywa się w ramach szkolenia uwzględniającego specyfikę zajęć edukacyjnych w zakresie udzielania pierwszej pomocy, zwanego dalej „szkoleniem”, organizowanego przez podmiot, wymieniony w przepisach wydanych na podstawie art. 78 ust. 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 z późn. zm.) zwany dalej „podmiotem organizującym szkolenie”.

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 2017 r. 459):

Art. 427.

Kto z mocy ustawy lub umowy jest zobowiązany do nadzoru nad osobą, której z powodu wieku albo stanu psychicznego lub cielesnego winy poczytać nie można, ten obowiązany jest do naprawienia szkody wyrządzonej przez tę osobę, chyba że uczynił zadość obowiązkowi nadzoru albo że szkoda byłaby powstała także przy starannym wykonywaniu nadzoru. Przepis ten stosuje się również do osób wykonywających bez obowiązku ustawowego ani umownego stałą pieczę nad osobą, której z powodu wieku albo stanu psychicznego lub cielesnego winy poczytać nie można.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2016 r. poz. 1822):

Art. 572.

§ 1. Każdy, komu znane jest zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania z urzędu, obowiązany jest zawiadomić o nim sąd opiekuńczy.

§ 2. Obowiązek wymieniony w § 1 ciąży przede wszystkim na urzędach stanu cywilnego, sądach, prokuratorach, notariuszach, komornikach, organach samorządu i administracji rządowej, organach Policji, placówkach oświatowych, opiekunach społecznych oraz organizacjach i zakładach zajmujących się opieką nad dziećmi lub osobami psychicznie chorymi.

Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz.U. 2017 r. poz. 957):

Art. 3.

Ochrona zdrowia przed następstwami używania tytoniu realizowana jest przez kształtowanie polityki zdrowotnej, ekonomicznej i społecznej, do której należy:

2. promocja zdrowia przez propagowanie stylu życia wolnego od nałogu palenia papierosów, używania innych wyrobów tytoniowych oraz palenia papierosów elektronicznych;

2a) działalność wychowawcza i informacyjna;

Art. 5.

1. Zabrania się palenia wyrobów tytoniowych, w tym palenia nowatorskich wyrobów tytoniowych, i palenia papierosów elektronicznych, z zastrzeżeniem

Art. 5a:

2. na terenie jednostek organizacyjnych systemu oświaty, o których mowa w przepisach o systemie oświaty, oraz jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, o których mowa w przepisach o pomocy społecznej;
3. na terenie uczelni;

Art. 8.

1. Zabrania się reklamy wyrobów tytoniowych, papierosów elektronicznych, pojemników zapasowych lub rekwizytów tytoniowych i promocji wyrobów tytoniowych, papierosów elektronicznych, pojemników zapasowych lub rekwizytów tytoniowych oraz reklamy i promocji produktów imitujących te wyroby, lub symboli związanych z używaniem tytoniu, wyrobów tytoniowych, papierosów elektronicznych lub pojemników zapasowych, w szczególności:

1. w telewizji, radiu, kinach, podmiotach leczniczych, szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych, w prasie dziecięcej i młodzieżowej, na terenie obiektów sportowo-rekreacyjnych oraz w innych miejscach publicznych;

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. 2017 r. poz. 783, 1458):

Art. 2.

1. Przeciwdziałanie narkomanii realizuje się przez odpowiednie kształtowanie polityki społecznej, gospodarczej, oświatowo-wychowawczej i zdrowotnej, a w szczególności:

1.
  - a. działalność wychowawczą, edukacyjną, informacyjną i profilaktyczną;
  - b. leczenie, rehabilitację i reintegrację osób uzależnionych;

- c. ograniczanie szkód zdrowotnych i społecznych;
- d. nadzór nad substancjami, których używanie może prowadzić do narkomanii; Opracowano na podstawie: t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 224, 437.
- e. zwalczanie niedozwolonego obrotu, wytwarzania, przetwarzania, przerobu i posiadania substancji, których używanie może prowadzić do narkomanii;
- f. nadzór nad uprawami roślin zawierających substancje, których używanie może prowadzić do narkomanii.

Art. 5.

1. Zadania w zakresie przeciwdziałania narkomanii realizują organy administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie określonym w ustawie.

2. Zadania w zakresie przeciwdziałania narkomanii są realizowane, w zakresie określonym w ustawie, także przez:

1.

- 1. przedszkola, szkoły i inne jednostki organizacyjne wymienione w art. 2 pkt 3–5 i 7–9 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 z późn. zm.);
- 2. szkoły wyższe;

Art. 3.

W realizacji zadań, o których mowa w art. 2 ust. 1, mogą uczestniczyć organizacje pozarządowe i inne podmioty, których działalność statutowa obejmuje zadania należące do sfery zadań publicznych w zakresie ochrony i promocji zdrowia, pomocy społecznej, działalności charytatywnej, nauki, edukacji, oświaty i wychowania, kultury fizycznej, porządku i bezpieczeństwa publicznego lub przeciwdziałania patologiom społecznym, promocji i organizacji wolontariatu, po przeprowadzeniu konkursu, o którym mowa w art. 11 ust. 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2014 r. poz. 1118, z późn. zm.5)), a także samorządy zawodów medycznych, rodziny osób uzależnionych, oraz grupy samopomocy osób uzależnionych i ich rodzin.

Art. 19.

1. Działalność wychowawcza, edukacyjna, informacyjna i profilaktyczna obejmuje:

1.

1. promocję zdrowia psychicznego;
2. promocję zdrowego stylu życia;
3. informowanie o szkodliwości środków i substancji, których używanie może prowadzić do narkomanii, oraz o narkomanii i jej skutkach;
4. edukację psychologiczną i społeczną;
5. edukację prawną;
6. działania interwencyjne.

2. Działalność, o której mowa w ust. 1, obejmuje w szczególności:

1.

1. wprowadzanie problematyki zapobiegania narkomanii do programów wychowawczych jednostek organizacyjnych systemu oświaty;
2. wprowadzanie problematyki zapobiegania narkomanii do programów przygotowania zawodowego osób zajmujących się wychowaniem oraz profilaktyką w szkołach i innych placówkach systemu oświaty oraz w szkołach wyższych;
3. wprowadzanie problematyki zapobiegania narkomanii do programów szkolenia żołnierzy w czynnej służbie wojskowej;
4. prowadzenie działalności profilaktycznej, w szczególności w środowiskach zagrożonych uzależnieniem;
5. wspieranie działań ogólnokrajowych i lokalnych organizacji, o których mowa w art. 5 ust. 3, oraz innych inicjatyw społecznych;
6. uwzględnianie problematyki zapobiegania narkomanii w działalności publicznej radiofonii i telewizji oraz innych środków masowego przekazu;
7. prowadzenie badań naukowych nad problematyką narkomanii.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2016 r.poz. 1137, 2138, z 2017 r. poz. 244, 768, 773, 952, 966, 1214):

Art. 207.

§ 1. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

Art. 208.

Kto rozpija małoletniego, dostarczając mu napoju alkoholowego, ułatwiając jego spożycie lub nakłaniając go do spożycia takiego napoju, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2

Poniżej zebrany wykaz aktów prawnych reguluje wskazane zagadnienia (stan prawny na marzec 2017 roku):

Wycieczki, rekreacja, wypoczynek

1. Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz.U. 2011 nr 208 poz. 1240);
2. Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (Dz.U. 2011 nr 208 poz. 1241);
3. Ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz.U. 2010 nr 127 poz. 857);
4. Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz.U. 1997 nr 98 poz. 602);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 8 listopada 2001 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki (Dz.U. 2001 nr 135 poz. 1516);
6. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2016 r. poz. 1943);
7. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59).

Zdrowie

1. Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz.U. 2008 nr 234 poz. 1570);
2. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. 2017 r. poz. 882);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz.U. 2003 nr 6 poz. 69);
4. Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz.U. 2017 r. poz. 149, 60);
5. Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (Dz.U. 2017 r. poz. 1121)
6. Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne (Dz.U. 2017 r. poz. 1566).

Obiekty

1. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. 1994 nr 89 poz. 414);
2. Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. 1991 nr 81 poz. 351);
3. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz.U. 2002 nr 75 poz. 690);
4. Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 19 sierpnia 2004 r. w sprawie obiektów hotelarskich i innych obiektów, w których są świadczone usługi hotelarski (Dz.U. 2004 nr 188 poz. 1945);
5. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz.U. 2010 nr 109 poz. 719).

Program wychowawczo-profilaktyczny

Bezpieczeństwo w społeczności szkolnej

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom ministerstwa, rodziców, opiekunów, wychowawców i nauczycieli podejmujemy się przeprowadzenia działań o charakterze wychowawczo-profilaktycznym. Przyczyni się on do zapewnienia odpowiedniego i bezpiecznego środowiska pracy i nauki dla osób przebywających na terenie szkoły bądź pozostających pod opieką jej wychowawców podczas prowadzonych zajęć poza granicami szkoły ale również w jej zakresie.

Celem prowadzonych przez nas działań jest:

1. poprawa stanu bezpieczeństwa na terenie szkoły, w jej obrębie i poza nią,
2. prowadzenie analizy i działań profilaktycznych w stosunku do zachowań społecznie nieakceptowanych,
3. profilaktyka zachowań ryzykownych,
4. intensyfikacja wspólnych (przy współpracy rodziców i nauczycieli) działań wychowawczych,
5. kształtowanie umiejętności bezpiecznych zachowań i radzenie sobie w sytuacjach skomplikowanych i trudnych,
6. tworzenie tradycji i więzi ze szkołą,
7. budowanie schematów reagowania w sytuacjach kryzysowych,
8. uświadomienie rodzicom i nauczycielom istoty problemu alienowania uczniów,

9. przedstawienie bądź przypomnienie panujących w szkole zasad i norm postępowania,
 10. budowanie szacunku do nauczycieli i pracowników szkoły.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Poprawa stanu bezpieczeństwa na terenie szkoły, w jej obrębie i poza nią. 2. Badanie poczucia bezpieczeństwa w szkole.	- badanie ewaluacyjne, interpretacja uzyskanych wyników oraz dobranie odpowiednich działań wychowawczo-profilaktycznych, - spotkania informacyjne.	Dyrektor i wychowawcy	Cały rok	Cała społeczność szkolna
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • badanie dotyczące poczucia bezpieczeństwa wśród uczniów i pracowników szkoły – badanie przygotowane przez zatrudnionego w szkole psychologa lub za pośrednictwem gotowego narzędzia diagnostycznego Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Środki psychoaktywne”, „Cyberprzemoc”, „Przemoc i agresja rówieśnicza”, „Wychowanie do wartości”. • prowadzenie statystyk zachowań przemocowych, agresywnych, innego rodzaju zachowań ryzykownych; • zapoznanie / przypomnienie uczniom, nauczycielom, dyrekcji oraz rodzicom / opiekunom uczniów zasad i reguł bezpieczeństwa obowiązujących na terenie szkoły; • wprowadzenie nowych działań wychowawczo-profilaktycznych opracowanych na podstawie otrzymanych wyników dotyczących poziomu bezpieczeństwa w szkole. 				

--	--

<ol style="list-style-type: none"> 1. Kreowanie zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska. 2. Promowanie zdrowego i aktywnego stylu życia wśród dzieci i młodzieży. 3. Zaznajomienie uczniów z praktyczną formą pierwszej pomocy. 	<ul style="list-style-type: none"> - uroczystości szkolne, apele, eventy, - zajęcia fizyczne, - spotkania ze specjalistami, pracownikami służb medycznych i/lub paramedycznych, - warsztaty, lekcje wychowawcze, - e-lekcje. 			Uczniowie
	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • prowadzenie uświadamiających spotkań / apeli informacyjnych dla uczniów, które przybliżą im i pomogą zrozumieć zasady bezpieczeństwa oraz komfortowego przebywania na terenie szkoły. Poza przypomnieniem i usystematyzowaniem wiedzy uczniów na temat zasad wynikających z regulaminu szkolnego oraz norm społecznych, warto poruszyć również temat wpływu warunków w jakich przebywają: np. ciągłe przebywanie w sferze hałasu, nieprzewietrzonych pomieszczeniach, nieodpowiednio doświetlonych pomieszczeniach, itp.; • uświadomienie uczniom zagrożeń wynikających z kontaktowania się z osobami obcymi bez zgody i wiedzy dorosłych. Wychowawcy informują uczniów o konieczności informowania najbliższego nauczyciela o fakcie pojawienia się osoby nieznanego na terenie szkoły; • pakiet lekcji przeprowadzony przez przedstawicieli służb medycznych, ratowników medycznych, bądź przygotowanego w tym temacie nauczyciela – zasady zachowania podczas wypadku, udzielanie pierwszej pomocy; 			

	<ul style="list-style-type: none"> • podczas godziny wychowawczej wychowawca rozmawia z uczniami na temat bezpieczeństwa na co dzień oraz podczas wakacji lub udział w e-lekcjach Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Zawsze bezpiecznie” oraz „Dbam o bezpieczeństwo w czasie wakacji” (dedykowanych uczniom SP) lub e-lekcji pt. „Bezpieczeństwo niejedno ma imię” (dedykowana uczniom SPG); • kształtowanie postaw akceptujących różnorodność wśród podopiecznych: <ul style="list-style-type: none"> ○ na początku roku szkolnego warto przeprowadzić <u>zajęcia integracyjne</u> dla uczniów, 			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym u dzieci. 2. Profilaktyka zachowań agresywnych, przemocowych oraz cyberprzemocy. 3. Przeciwdziałanie zażywaniu substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież. 4. Profilaktyka uzależnienia od gier komputerowych, Internetu, hazardu. 	<p>- spotkania ze specjalistami np. funkcjonariusze policji, straży pożarnej, pracownicy Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej,</p> <p>- e-lekcje.</p>	<p>wychowawcy</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Uczniowie</p>
		<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zapoznanie uczniów z regulaminami, zasadami, programami, planami obowiązującymi na terenie szkoły; • pogadanka – przekazywanie wiedzy na temat szkodliwości nałogów, informowanie o ich skutkach ubocznych oraz przestrzeganie przed przyjmowanie używek; • prowadzenie lekcji na temat agresji, tolerancji, niepełnosprawności; • organizowanie szeregu lekcji poświęconych nauce odmawiania oraz realnej zdolności oceny sytuacji – zajęcia powinny zostać przeprowadzone w aktywizującej uczniów formie tj. dramy, przedstawienia, czytanie ról, oglądanie filmów oraz ich komentowanie, itp. • zajęcia polegające na wzmacnianiu samooceny u uczniów – odkrywanie swoich mocnych stron oraz potencjału charakteru. Warto aby uczniowie wiedzieli, w jaki sposób mogą rozwijać swoje zdolności. Jest to również dobry czas na zastanowienie się kim młodzi ludzie chcą być w życiu oraz jakie są ich wyobrażenia na temat jakiś zawodów. Dzięki porównaniu ich aktualnych predyspozycji oraz pragnień, można ustalić plan rozwoju na najbliższe lata. 		

- lekcje i treningi poświęcone bezpieczeństwu w szkole i poza nią oraz zachowaniom ryzykownym – prowadzone przez wyspecjalizowanego w poszczególnych tematach nauczyciela / psychologa lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji z poszczególnych tematów tj.:
    - zajęcia dedykowane uczniom szkoły podstawowej:
      - profilaktyka antynarkotykowa: e-lekcje pt. „Mocni gracze kontra dopalacze”, „Narkotyki i dopalacze – czy na pewno warto?”,
      - problem cyberprzemocy: e-lekcja pt. „Czy jesteś (nie)bezpieczny w sieci?”,
      - problem przemocy i agresji: e-lekcja pt. „Stop agresji wśród nas!”.

  - spotkania z przedstawicielami służb mundurowych – uświadomienie uczniów jakie kary grożą za stosowanie agresji i przemocy wobec drugiej osoby. Mundurowi wskażą w jaki sposób należy się bronić oraz jakie działania zaradcze każdy samodzielnie powinien podjąć. Udzieli również wskazówek jak reagować, gdy zostanie się świadkiem zdarzenia i gdzie należy szukać pomocy;
  - kształtowanie wspierającego środowiska szkolnego, promowanie zachowań fair play, pracy wolontaryjnej (np. praca na rzecz osób potrzebujących);
  - spotkania z przedstawicielami kuratorium, którzy opowiedzą o konsekwencjach prawnych dla sprawców czynów ściganych prawnie;
  - prowadzenie interwencji przez wychowawców klas w sytuacji gdy uczniowie używają wulgaryzmów i nie przestrzegają zasad;
  - spotkanie z pracownikami Poradni Pedagogiczno-Psychologicznej – zajęcia mają za zadanie uświadomienie co może być czynnikiem wyzwalającym w niektórych osobach zachowanie przemocowe, jak panować nad takimi reakcjami oraz gdzie szukać pomocy, gdy samodzielne metody nie przynoszą rezultatu.
- Specjaliści opowiedzą również w jaki sposób bronić się przed zachowaniem przemocowym oraz jakie kroki należy podjąć, gdy jest się świadkiem bądź ofiarą przemocy;
- spotkanie z pracownikami Poradni Leczenia Uzależnień – specjaliści poruszą temat nawyków i uzależnień, zapoznają uczniów z tymi terminami, przedstawią objawy uzależnień, ich formy oraz wskażą w jaki sposób należy sobie z nimi radzić oraz gdzie szukać pomocy w sytuacji gdy samopomoc jest już niewystarczająca.

<p>1. Usprawnienie oraz zwiększenie skuteczności oddziaływań szkoły w sytuacjach zagrożenia.</p> <p>2. Wypracowanie jednolitych metod współpracy między rodzicami a szkołą.</p>	<p>- udział w szkoleniach wewnętrznych i zewnętrznych,</p> <p>- spotkania z rodzicami grupowo i indywidualnie,</p> <p>- spotkania informacyjne ze specjalistami,</p> <p>- materiały informacyjne, broszury.</p>	wychowawcy	Cały rok	Nauczyciele i wychowawcy
<p>3. Promowanie zachowań i postaw godnych naśladowania.</p> <p>4. Rozwiązywanie kryzysów rozwojowych i życiowych dzieci i młodzieży m.in. rodzinami niepełnymi, rodzinami wielodzietnymi, przemocą w rodzinie, nałogami w rodzinie, itp.</p>	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przypomnienie nauczycielom i innym pracownikom szkoły zasad bezpieczeństwa, BHP oraz norm i reguł, które obowiązują na terenie szkoły; • udział w szkoleniach miękkich – rozwijanie kompetencji wychowawczych i profilaktycznych nauczycieli – przeszkolenie wszystkich nauczycieli w zakresie udzielania pierwszej pomocy; • promowanie działań opartej na zasadach psychologii pozytywnej – ograniczenie do niezbędnego minimum środków restrykcyjnych na rzecz promowania zasad psychologii pozytywnej, rozwijanie potencjału uczniów, promowania umiejętności konstruktywnego rozwiązywania problemów, logicznego myślenia oraz nauka wyciągania wniosków ze swoich czynów; • utrzymywanie kontaktu z policją oraz poradniami; • szkolenie zewnętrzne pt. „jak rozmawiać z trudnym rodzicem” lub „w jaki sposób przekazać rodzicowi trudne, niepochlebne informacje o jego dziecku i zachęcić go do współpracy przy poprawie jego zachowania”; 			

<p>1. Pedagogizacja opiekunów uczniów oraz sposobów prowadzenia działań profilaktycznych.</p> <p>2. Zachęcanie rodziców / opiekunów do częstszego uczestnictwa w życiu szkoły. Nawiązanie stałej współpracy z rodzicami.</p>	<p>- szkolenia, warsztaty, e-szkolenia,</p> <p>- materiały szkoleniowe, spis publikacji naukowych,</p> <p>- spotkania z psychologiem</p> <p>- spotkania z wychowawcą.</p>			<p>Rodzice/ opiekunowie uczniów</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przeprowadzenie szkolenia z tematyki wychowania do wartości: <ul style="list-style-type: none"> ○ uświadomienie opiekunom jak istotna jest ich opinia i jaki wpływ wywiera na młodego człowieka, ○ opracowanie wspólnego podejścia do ucznia – ważne jest, aby nauczyciele i rodzice udzielali sobie wzajemnego wsparcia w trakcie trwania edukacji. Okazywanie niechęci, wyśmiewanie, bądź lekceważenie którejkolwiek ze stron jest niedopuszczalne i nieefektywne z punktu widzenia nauczania. • szkolenie podczas spotkania z rodzicami mające na celu edukację oraz usystematyzowanie ich wiedzy na temat sytuacji zagrażających. Edukowanie opiekunów o odpowiedzialności karnej nieletnich sprawców czynów zabronionych oraz o konsekwencjach prawnych dla ich opiekunów – e-szkolenia Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Świadomy rodzic – problem agresji w Internecie” oraz „Narkotyki i dopalacze – wszystko co należy wiedzieć”; • pogadanka na temat występujących sytuacji zagrażających bezpieczeństwu ich dzieci (promowanie bezpiecznego korzystania z Internetu, przeciwdziałanie agresji i przemocy, budowanie pozytywnych autorytetów) lub poprzez wcześniej wspomnianej e-lekcji AAE; • organizowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla rodziców dzieci sprawiają trudności wychowawcze, itp.; • pracownicy szkoły okazują wsparcie w trudnych sytuacjach (np. rozmowy z wychowawcą, psychologiem szkolnym, pomoc w nawiązaniu współpracy z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną, Gminnym / Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej, Sądem Rodzinnym); 				

- budowanie pozytywnej, otwartej współpracy na linii rodzice / opiekunowie uczniów – nauczyciele (np. organizowanie spotkań indywidualnych, udostępnianie telefonu czy e-maila służącego do szybkiego kontaktu z nauczycielami w sytuacjach nagłych, zapoznanie rodziców z dokumentacją szkoły, zachęcanie do udziału w wyjazdach, wyjściach klasowych i szkolnych);
- pracownicy szkoły są chętni do pomocy. Sami zachęcają rodziców do podejmowania kroków zaradczych w sytuacji pojawienia się sytuacji problemowych lub trudnych. Wskazują miejsca i osoby, do których powinni się zgłosić celem uzyskania pomocy oraz informują czego mogą się spodziewać – spotkanie z rodzicami, spotkania indywidualne, spotkania ze specjalistami, którzy prowadzą prelekcję na wybrane wcześniej tematy, itp.

<p>1. Poprawa poziomu bezpieczeństwa na terenie szkoły.</p>	<p>- prowadzenie prac remontowych, - instalowanie niezbędnych sprzętów i montowanie usprawnień, - dbanie o bezpieczeństwo fizyczne, emocjonalne i intelektualne uczniów.</p>	<p>dyrektor</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Dyrekcja szkoły, pracownicy</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • umieścić plan ewakuacji w widocznym miejscu oraz upewnić się, że uczniowie dobrze znają zasady postępowania w sytuacji wystąpienia zagrożenia. Należy również organizować „dzień próbny”, podczas którego uczniowie będą ćwiczyć działania związane z ewakuacją ludzi z budynku. • zapewnienie bezpieczeństwa fizycznego: <ol style="list-style-type: none"> a. zainstalowanie bądź sprawdzenie wydajności i zasięgu obecnego monitoringu; 				

- b. przeprowadzanie prac remontowych, instalacyjnych i naprawczych w czasie nieobecności uczniów;
- c. zakaz opuszczanie terenu szkoły podczas trwania zajęć;
- d. wyrównanie nawierzchni dróg, przejść i boisk;
- e. zadbanie o dobre, sprzyjające pracy oświetlenie wewnątrz, dróg wokół szkoły i boisk szkolnych;
- f. przestrzeganie zasad BHP;
- g. zabezpieczenie i udrożnienie otworów kanalizacyjnych i studzienek;
- h. utrzymanie w sprawności instalacji odprowadzającej wodę i ścieki;
- a. patrolowanie korytarzy szkolnych przez nauczycieli podczas przerw;
- j. zabezpieczenia wyjścia ze szkoły przed bezpośrednim wyjściem na ulicę;
- k. oczyszczanie przejść na terenie szkoły ze śniegu i lodu oraz posypywanie piaskiem z solą;
- xx. dbanie o to, aby sprzęt szkolny dostosowany był do wymogów ergonomii – stoliki i krzesła dostosowane do potrzeb konkretnego ucznia;
- IIIIIIII. dbanie o czystość i stan techniczny wyposażenia stołówki;

1.

- n. wyposażenie pomieszczeń szkoły w apteczki zawierające środki do udzielania pierwszej pomocy wraz z instrukcjami jej udzielania (dotyczy również pokoju nauczycielskiego i sali gimnastycznej)
- o. kontrola sprawności i bezpieczeństwa maszyn i urządzeń technicznych;
- p. wywieszenie regulaminów oraz norm zachowania się w pracowniach technicznych, chemicznych, itp.;
- q. zapewnienie uczniom niepełnosprawnym komfortowych warunków do nauki spełniających ich potrzeby;
- r. dbanie o prawidłowe naświetlenie, natężenie hałasu, wentylacji i ogrzewania w pomieszczeniach szkoły;
- s. funkcjonowanie higienicznych i bezpiecznych toalet, szatni, stołówki, itp.;
- t. odpowiednie zabezpieczenie pracowni technicznych;

	<ul style="list-style-type: none"> u. prowadzenie rejestru wypadków, a później analiza ich przyczyn i okoliczności; <ul style="list-style-type: none"> • <ul style="list-style-type: none"> v. konsultowanie z rodzicami chorób uczniów i lekarstw, które są przez nich zażywane na terenie szkoły. • udostępnienie przepisów, programów, planów, regulaminów oraz zbioru zasad obowiązujących w szkole w dostępnym miejscu – np. biblioteka szkolna, strona internetowa, itp.; • zwracanie uwagi na przejawy przemocy fizycznej, słownej, cyberprzemocy, czy mobbingu rówieśniczego – podejmowanie szybkich interwencji, posiadanie jasno określonego regulaminu i nieakceptowanie żadnych wyjątków; • eliminowanie zachowań niepożądanych według koncepcji psychologii pozytywnej – stosowanie nagród, pochwał, wyróżnień, listów do rodziców z podziękowaniami czy gratulacjami dla uczniów, którzy wyróżniają się wzorową, pozytywną postawą; • realizowanie pomysłów uczniów zaproponowanych przez np. Samorząd Uczniowski, grupy sportowe, grupy plastyczne – realizacja zajęć fakultatywnych, akcji wolontaryjnych, itp.
--	---

Prawidłowe relacje rówieśnicze – trudności w nawiązywaniu kontaktów rówieśniczych

Prezentowana część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego ma na celu wspomóc uczniów w ich trudnościach w nawiązywaniu relacji ze swoimi kolegami i koleżankami ze szkolnych ławek. Opisane działania zawierają propozycję działań wspomagających wyznaczony cel – pominięte zostało zagadnienie związane z przemocą rówieśniczą (informacje na ten temat zostały zawarte we wcześniejszej części tegoż dokumentu pt. „Bezpieczeństwo w społeczności szkolnej”).

Przedstawiony poniżej program ma na celu:

1. Kształtowanie prawidłowych postaw społecznych,

2. Rozwijanie umiejętności nawiązywania prawidłowych relacji z rówieśnikami,
3. Przygotowanie dzieci do rozsądnego i samodzielnego życia w społeczeństwie,
4. Rozwijanie kompetencji wychowawczych nauczycieli i opiekunów uczniów,
5. Poszerzanie wiedzy nauczycieli i opiekunów na temat prawidłowego rozwoju i funkcjonowania młodych ludzi oraz istotności nawiązywania i utrzymywania poprawnych relacji międzypokoleniowych,

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
<ol style="list-style-type: none"> 1. Propagowanie aktywności i twórczego myślenia uczniów 2. Wychowywanie samodzielnymi, samodzielnie radzącymi sobie w życiu młodych ludzi. 	<ul style="list-style-type: none"> - pogadanki, - praca indywidualna, - e-lekcje, - burze mózgów, - referaty, samodzielne wystąpienia, - dramy, itp. <p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zaangażowanie uczniów w działalność kółek dyskusyjnych (każde spotkanie ma inny zakres tematyczny. Temat spotkania jest ustalany przez uczniów w drodze głosowania / dyskusji. Uczniowie wiedzą o wybranym temacie z odpowiednim wyprzedzeniem czasowym, dzięki czemu są w stanie dobrze się do niego przygotować – wyszukują artykułów, wyników badań, twierdzeń znanych osób, autorytetów, na potwierdzenie swojej tezy); • zachęcenie uczniów do udziału w różnego rodzaju pracach wolontaryjnych (np. praca w Samorządzie Szkolnym, udzielanie się w gazetce szkolnej / grupach tanecznych / drużynach sportowych, udzielanie pomocy osobom potrzebującym tj. zespół skarbu) • zachęcanie uczniów do kandydowania oraz brania udziału w wyborach do Samorządu Uczniowskiego; 			Uczniowie

- stworzenie gazetek tematycznych (np. uczenie warsztatu dziennikarskiego);
- pozwalanie i zezwalanie uczniom na realizację ich pomysłów (np. nakręcenie reportażu, flash moba, zorganizowanie akcji mikołajkowej dla potrzebujących dzieci z domu dziecka, wsparcie schroniska dla zwierząt, zorganizowanie uczniowskiego wsparcia przez uczniów dla osób od nich słabszych, tworzenie grup, które wspólnie się uczą, itp.);
- organizowanie spotkań z osobami pełniącymi różne funkcje społeczne, posiadającymi różne zawody – dzięki temu uczniowie mogą poszerzyć swoje horyzonty i zweryfikować swoje dotychczasowe poglądy,
- prowadzenie lekcji metodami aktywizującymi uczniów;
- prowadzenie godzin wychowawczych:
  - uczenie, że każdy człowiek jest istotą niepowtarzalną i wartościową,
  - uczenie szacunku do drugiego człowieka,
  - akceptowanie inności,
  - świadomość czym jest niepełnosprawność,
  - zapoznanie uczniów z zasadami savoir vivre,
  - rozwijanie społecznej odpowiedzialności w uczniach według dewizy „nie pozostawaj obojętny”,
  - budzenie krytycyzmu przy jednoczesnym poszanowaniu wartości innych ludzi, itp.
- przeprowadzenie dyskusji na lekcji wychowawczej dotyczącej istnienia współczesnych autorytetów;
- edukowanie uczniów o odpowiedzialności karnej nieletnich za czyny o znamionach przestępstwa;
- promowanie zdrowego stylu życia – wskazywanie i pokazywanie formy bezpiecznych i zespołowych form spędzania wolnego czasu;
- uczniowie są świadomi swoich praw – zapoznanie uczniów z Konwencją o Prawach Dziecka oraz Europejską Konwencją Praw Człowieka;
- organizacja warsztatów kształcących zdolności miękkie:
  - asertywność – ćwiczenie asertywnych zachowań podczas odgrywania scenek sytuacyjnych i e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Nie przypinam łatek” (dedykowana uczniom SP) lub e-lekcja pt. „Myślę samodzielnie, czyli koniec ze stereotypami” (dedykowana uczniom SPP);
  - komunikacja werbalna i niewerbalna,
  - radzenie sobie ze stresem – e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Nie zgrzytaj zębami! Pozbądź się stresu!” (dedykowana uczniom SPP);

	<ul style="list-style-type: none"> ○ efektywne radzenie sobie w sytuacjach konfliktowych – e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Umiem rozwiązać konflikt” (dedykowana uczniom SP). 			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Kształtowanie właściwych relacji między uczniami. 2. Ukazanie poprawnych i społecznie akceptowanych form relacji w grupie rówieśniczej. 	<ul style="list-style-type: none"> - godziny wychowawcze, - zajęcia aktywizujące, - e-lekcje, - dramy. 	Wychowawcy, nauczyciele w-f	Cały rok	Uczniowie
<ol style="list-style-type: none"> 3. Popularyzowanie dobrego zachowania. 4. Promowanie postaw tolerancyjnych. 	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • podkreślanie wartości zachowań fair play podczas prowadzenia zajęć sportowych; • zajęcia prowadzone w formie dramy (przez psychologa, pedagoga szkolnego bądź specjalnie przygotowanego w tym zakresie nauczyciela). Zadaniem uczniów będzie wcielenie się w przypisane im wcześniej role (odgrywane scenki mogą abyś analogicznym przedstawieniem rzeczywistej sytuacji w społeczności rówieśniczej uczniów, np. problem nieakceptacji, odtrącania jakiegoś ucznia, przejawianie zachowań agresywnych). Dzięki metodą aktywizującym uczniowie są w stanie bardziej wczuć się w daną sytuację i zrozumieć istotę problemu; • uczniowie uczestniczą w szkoleniu uczącym ich czym jest aktywne słuchanie, a czym tylko słyszenie. Podczas zajęć uczeni są jak jasno i w sposób bezpośredni wyrażać swoje potrzeby, prośby i oczekiwania względem innych osób; • projekt całoroczny dedykowany uczniom SP i I klas G, pt.: „Powiedz, co we mnie lubisz”. Jego celem jest poprawa znajomości uczniów oraz polepszenia atmosfery w klasie. Co tydzień/ 2 tygodnie/ miesiąc uczniowie zmieniają ławki przy, których siedzą, dzięki temu na zakończenie roku szkolnego każdy uczeń spędzi wyznaczony czas, z wszystkimi swoimi kolegami i koleżankami z klasy. Po 			

	<p>zakończeniu każdej takiej zmiany uczniowie przygotowują laurkę/ rysunek/ wierszyk/ list do swojej koleżanki/ kolegi z ławki, w którym dziękują za wspólnie spędzony czas i wymieniają, co lubią w danej osobie;</p> <ul style="list-style-type: none"> szkolenie edukujące w temacie relacji międzyludzkich prowadzone przez przygotowanego w temacie lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Ja – przyjaciel, kolega, koleżanka” (lekcje dedykowane uczniom klas IV-VI SP) lub e-lekcja pt. „Być tolerancyjnym” (lekcja dedykowana uczniom SPP). 			
1. Rozwijanie kompetencji wychowawczych nauczycieli i opiekunów uczniów.	- prelekcje, - broszury, materiały informacyjne, - dramy sytuacyjne.			Nauczyciele, wychowawcy, rodzice/ opiekunowie uczniów

Część: Nienaruszalność cielesna i przeciwdziałanie wykorzystaniu dzieci

Wprowadzenie

Wykorzystanie seksualne dziecka rozumiane jako włączanie dziecka w aktywność seksualną z dorosłymi powszechnie oceniane jest negatywnie. Co więcej prowadzenie takich działań jest sprzeczne z panującymi normami obyczajowymi, kulturowymi i prawnymi w Polsce.

Nawet jeśli dziecko przejawia zachowania sugerujące bądź jasno przyzwalające na zamiary oraz chęci dorosłego, takie zachowanie jest niedozwolone. Z kolei zachowanie dziecka należy uznać za prawidłową reakcję, które wynika z rozwoju seksualności u dzieci. Zachowania dorosłych, które łamią obowiązujące normy i dopuszcza się wykorzystania/ aktywności seksualnej z nieletnim, nigdy nie może zostać usprawiedliwione. „Relacja” pomiędzy dorosłym a dzieckiem nigdy nie może zostać uznana za symetryczną, gdyż młody człowiek nie jest w stanie świadomie decydować o swoim zachowaniu oraz intencjach drugiego człowieka. Z tego powodu dziecko, które pozostaje w takiej sytuacji, zawsze znajduje się w gorszej pozycji.

Art. 200a. § 1.

Kto w celu popełnienia przestępstwa określonego w art. 197 § 3 pkt 2 lub art. 200, jak również produkowania lub utrwalania treści pornograficznych, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15, zmierzając, za pomocą wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej, do spotkania z nim, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Prezentowana część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Nienaruszalność cielesna i przeciwdziałanie wykorzystywaniu dzieci” ma na celu:

1. Przeciwdziałanie wykorzystywaniu dzieci:
  - uświadamianie czym jest wykorzystywanie seksualne,
  - uświadamianie występowania granic cielesnej interakcji pomiędzy osobą dorosłą a młodym człowiekiem,
  - nauczanie gdzie i u kogo należy poszukiwać pomocy,
  - pedagogizacja z omawianego tematu powinna dotyczyć: uczniów, nauczycieli, rodziców, opiekunów uczniów oraz inne zainteresowane osoby dorosłe.

2. Uświadamianie nienaruszalności cielesnej:
  - wytłumaczenie występowania różnic między przemocą a karaniem,
  - uświadamianie występowania granic personalnych i społecznych,
  - uświadamianie bezpieczeństwa w rodzinie,
  - przedstawianie miejsc, w których można szukać pomocy,
  - wyjaśnienie, jakie działania można podjąć w sytuacji naruszenia nietykalności,

- pedagogizacja z omawianego tematu powinna dotyczyć: uczniów, nauczycieli, rodziców, opiekunów uczniów oraz inne zainteresowane osoby dorosłe.

Część: Cyberprzemoc

Przepisy prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 283 z późn. zm.);
2. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o Systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 z późn. zm.);
3. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356);
5. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2016 r. poz. 1137, 2138, z 2017 r. poz. 244, 768, 773, 952, 966, 1214);
6. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 2017 poz. 204);
7. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz.U. 2017 r. 459);
8. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz.U. 2015 r. poz. 1094);
9. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. 2016 r. poz. 922);
10. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. 2016 r. poz. 1654, z 2017 r. poz. 773);
11. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1578);
12. Ustawa o z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (Dz. U. 2017 r. poz. 1219).
13. Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, sporządzona w Budapeszcie dnia 23 listopada 2001 r. (Dz.U. 2015 poz. 728);
14. Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r. (Dz. U. Nr 30 poz. 179 z późn. zm.);

15. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526);
16. Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, Budapeszt 23.11.2001 r., CETS nr 185.

Stan prawny z dnia 1.09.2017 r.

Wprowadzenie

W każdej chwili miliony dzieci i młodzieży korzysta z Internetu, który stał się nieodzownym narzędziem, które wykorzystujemy przy wielu aktywnościach. Za pośrednictwem tego medium ludzie pracują, uczą się, odpoczywają, bawią, poznają nowych ludzi czy też załatwiają codzienne sprawy. Jedna czwarta dzieci zaznajamia się z Internetem przed ukończeniem 6 roku życia, a połowa zaczyna z niego korzystać w wieku 7-12 lat.

Internet pomimo licznych pozytywnych i przydatnych informacji, niesie ze sobą wiele zagrożeń. Wraz z jego rozwojem oraz zwiększeniem dostępności do nowych mediów, dzieci i młodzież coraz częściej stają się ofiarami przemocy elektronicznej. Zjawisko określane pojęciem cyberprzemoc lub cyberbulling w przeciągu kilku lat zostało uznana za istotną kwestię społeczną. Z tego powodu większość programów edukacyjnych i profilaktyczny skupia się na zapewnieniu bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w Sieci. Pomimo prowadzenia tych działań, badanie przeprowadzone przez naukowców Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej pokazały, że co piąty młody człowiek (w wieku 11-16 lat) miał w Internecie kontakt z treściami, które mogą zaszkodzić wciąż kształtującemu się systemowi wartości i wpłynąć na postrzeganie niektórych aspektów życia takich jak: nienawiść, samouszkodzenia, samobójstwo, bulimia i anoreksja czy substancje psychoaktywne. To samo badanie udowodniło, że prawie co siódme dziecko otrzymało wiadomości o podtekście seksualnym (EU Kids Online, 2010).

Według dra Jacka Pyżalskiego, aby mówić o zjawisku cyberprzemocy należy wyróżnić kilka podstawowych cech tj. wielokrotne i wrogie zachowanie osoby i/lub grupy mające na celu krzywdzenie innych. Oznacza to, że materiały zamieszczone w Internecie zostały opublikowane z premedytacją i w sposób trwały (np. wielokrotne kopiowanie i rozsyłanie treści powoduje, że ich całkowite usunięcie stało się niemożliwe), wyszukiwalny oraz dostępny dla nielimitowanej grupy odbiorców. Poza powtarzalnością oraz intencjonalnością czynów Pyżalski wyróżnił, nierówność sił (psychologiczna, ilościowa oraz akt realizowania agresji w obszarze znanej grupy społecznej – zarówno w świecie wirtualnych i/lub w świecie rzeczywistym). Należy zwrócić uwagę, że o cyberbullyingu mówimy również wtedy, gdy sprawca nie chce skrzywdzić, a ofiara nie czuje się skrzywdzona. Są to sytuacje gdy młodzi ludzie zamieszczają informacje o osobach np. upośledzonych umysłowo czy fizycznie, a później je komentują (Boyd, 2007).Warto zauważyć, że zachowania agresywne w Internecie różnią się od agresji przejawianej

w sposób tradycyjny. Literatura psychologiczna określa to efektem odhamowania, które spowodowane jest wysokim poczuciem anonimowości sprawcy. Według psychologa Johna Sulera zjawisku prowadzące do agresji w sieci sprzyja:

- poczucie anonimowości sieciowej – sprawca lub sprawcy mają poczucie, że jeśli nie używają swoich danych personalnych to niemożliwe jest ich odnalezienie w realnym świecie,
- bycie niewidocznym dla innych – w świecie elektronicznym młodzież nie czuje się oceniana przez rówieśników, zyskuje się pewność siebie,
- odstęp czasowy pomiędzy wysłaniem wiadomości a otrzymaniem odpowiedzi – dużo łatwiej zaatakować drugą osobę, kiedy nie spodziewany się natychmiastowej kary, która jest wcześniejszą odpowiedzią na atak. Dodatkowo atakujący mogą już nigdy więcej nie interesować się danym wątkiem, czy forum na którym dopuścili się agresji na drugiej osobie,
- zwiększenie poczucia ego – osoba przebywająca przed komputerem decyduje kiedy, gdzie i z kim rozmawia. Jeśli nie ma ochoty może urwać konwersację,
- brak autorytetów w sieci – nie ma osoby kontrolującej jakość prowadzonych rozmów oraz zwracających uwagę na niestosowność wiadomości.

Z powyższych informacji można wnioskować, że efekt odhamowania ciągnie za sobą pozytywne oraz negatywne skutki. Z jednej strony ułatwia osobie nieśmiałej, neurotycznej nawiązywanie kontaktów społecznych w bezpiecznych, stabilnych warunkach. Z czasem może to przełożyć się na wzrost samooceny i pewności siebie a tym samym zwiększenie socjalizacji w grupie rówieśniczej w realnym życiu. Z drugiej jednak strony ułatwia podejmowania zachowań agresywnych w Internecie, a bezkarność prowadzić może na znieczulenie na ludzkie krzywdy. Tutaj nie ma znaczenia fizyczna czy społeczna siła sprawcy, ale umiejętność wykorzystania możliwości, jakie dają nowe media.

Procedura reagowania wobec sprawcy cyberprzemocy

Zapewnienie uczniom bezpieczeństwa jest jednym z fundamentalnych zadań szkoły. Z tego powodu placówka szkolna stworzyła procedury w celu poprawy bezpieczeństwa uczniów placówki oraz zapewnienia dzieciom doświadczającym cyberprzemocy efektywnej ochrony i wsparcia, jak także zmiany postawy sprawców i świadków przemocy.

Ważne jest:

- wyznaczenie osoby odpowiedzialnej za podjęcie działań w przypadku pojawienia się zjawiska cyberprzemocy,
- podejmowanie interwencji w każdym przypadku ujawnienia lub podejrzenia cyberprzemocy (procedura nie będzie wówczas tylko „martwym” zapisem w dokumentach szkolnych).

Etapy procedury

Ujawnienie przypadku cyberprzemocy, może pochodzić z różnych źródeł. Zdarzenie może zostać zgłoszone przez ofiarę przemocy elektronicznej, ucznia, nauczycieli, wychowawców, rodziców, opiekunów bądź każdej innej osoby małoletniej i dorosłej, która wie o zdarzeniu.

Warunkiem powodzenia tej fazy działania jest właściwe zaplanowanie oraz przeprowadzenie działań przygotowawczych tj. informowanie uczniów, pedagogów oraz opiekunów dzieci o nowych procedurach lub ich zmianach, zapewnienie anonimowości osobie informującej o zdarzeniu oraz zaznajomienie z tematyką problemu. Warto aby nauczyciele i opiekunowie uczniów stale podkreślali jak wielką wartością dodaną jest niepozostawanie obojętnym na krzywdę innych ludzi.

- Wszystkie zgłoszenia przypadków cyberprzemocy podlegają dokładnej i rzetelnej analizie;
- Wychowawca wraz dyrektorem szkoły oraz psychologiem szkoły podchodzą indywidualnie do każdego zgłoszonego przypadku przemocy, dokonując szczegółowej analizy zdarzenia i planując kolejne kroki działania;
- W sytuacji gdy o zdarzeniu dowiedział się nauczyciel nie będący wychowawcą danego ucznia bądź uczniów, zobligowany jest do niezwłocznego powiadomienia właściwego wychowawcy, bądź dyrekcję szkoły;
- Konieczne jest ustalenie okoliczności i form zdarzenia oraz środków przekazu, jakie zostały użyte;
- Warto zaangażować do współpracy nauczyciela informatyki. Pomoże on zabezpieczyć dowody na zaistnienie zdarzenia oraz ustalić tożsamość sprawcy lub sprawców cyberprzemocy.

Warunkiem powodzenia tej fazy działania jest odpowiednie zebranie oraz zabezpieczenie dowodów przemocy – wszystkie dowody powinny być zarejestrowane/zapisane. W przypadku gdy dowód znajduje się na:

- *telefonie komórkowym – nie należy kasować wiadomości, przesyłanych zdjęć, filmów czy innych śladów zaistniałej działalności. Jeśli to możliwe, warto również nagrywać połączenia głosowe na dyktafon bądź aplikacje mobilne stworzone do tego celu;*
- *komunikatorze internetowym, portalu społecznościowym – wiele serwisów umożliwia zapisywanie wiadomości w archiwum systemu. Warto jednak skopiować daną informację, zapisać ją w edytorze tekstowym a następnie wydrukować;*
- *czaty internetowe – nie umożliwiają zapisywania treści, dlatego niezwykle istotne jest skopiowanie, a następnie zapisanie i wydrukowanie całej wiadomości. W celu skopiowania tego, co jest widoczne na ekranie należy wykonać zrzut z ekranu (wciśnij klawisze „Prt Scr”, a następnie przejść do dowolnego edytora tekstowego/graficznego i wkleić obraz używając klawiszy „Ctrl” + „V”). Ważne jest aby zapisać na dysku oraz wydrukować stworzony plik;*
- *strony www – nie są one naszą własnością, dlatego ich treść może być na bieżąco modyfikowana lub całkowicie zmieniana. Aby uniknąć stracenia danych konieczne jest zastosowanie procedury opisanej w punkcie poprzednim;*
- *e-mail – należy przesłać całą wiadomość do nauczyciela zajmującego się tą sprawą bądź do innej zaufanej osoby dorosłej. Niezwykle istotne jest, aby w treści maila czy wydruku znajdowała się wiadomość o nadawcy oraz godzinie wysłania wiadomości.*

Przestrzeganie powyższych zasad usprawnia znalezienie sprawcy zdarzenia.

Sprawcą cyberprzemocy jest często osoba niedowartościowana, mająca problem z własną samooceną. Młody człowiek o takim rysie osobowościowym potrzebuje uwagi innych ludzi, bycia zauważonym, docenionym, z tego powodu podejmuje się działań, które zwrócą na niego uwagę. Dodatkowo wielu użytkowników Internetu jest przekonana o swojej anonimowości w sieci, a przez to o niekaralności swoich czynów wykonanych za pośrednictwem mediów. Jak pokazuje praktyka, specjaliści nie mają problemu z identyfikacją większości sprawców.

Sprawcy często starają się zabezpieczyć przed zidentyfikowaniem. W tym celu kradną tożsamość innych osób. W takiej sytuacji należy skontaktować się z operatorem (w przypadku telefonii) czy usługodawcą z prośbą o wydanie informacji o sprawcy zdarzenia. Należy pamiętać, że takie informacje udzielane są jedynie policji. Do podjęcia w/w działania zobowiązuje administrator serwisu art. 14 Ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną.

W przypadku, gdy zostało złamane prawo, a tożsamości sprawcy nie udało się ustalić należy bezwzględnie skontaktować się z policją.

Celem rozmowy ma być ustalenie stanu faktycznego zdarzenia, wspólna analiza przyczyn, próba rozwiązania sytuacji konfliktowej oraz wypracowanie nowej postawy wobec swoich kolegów i koleżanek

- jeśli w toku rozmowy okaże się, że w zdarzeniu brała udział większa liczba uczniów placówki, bądź uczestniczyli oni w charakterze świadka, szkoła zobligowana jest do podjęcia rozmowy z każdą ze wskazanych lub podejrzanych o współudział osób;
- szkoła w jasny i konkretny sposób sygnalizuje, że nie akceptuje żadnych form przemocy;
- placówka oświatowa informuje o konsekwencjach regulaminowych, z jakimi spotka się sprawca zdarzenia oraz o ewentualnych formach rekompensaty poniesionych przez osobę zaatakowaną strat;
- sprawca zdarzenia zostaje zobligowany do zaprzestania swojego procederu oraz usunięcia zamieszczonych treści;
- sprawca zostaje również poinformowany, z jakimi dalszymi konsekwencjami oraz działaniami prawnymi spotka się, jeśli nie wyrazi zgody na współpracę, nie zaprzestanie swoich działań bądź je powtórzy;
- nie należy konfrontować sprawcy i ofiary cyberprzemocy.

Powiadomienia rodziców lub prawnych opiekunów sprawcy przemocy

- szkoła informuje opiekunów dziecka o zdarzeniu, o podjętych krokach zaradczych oraz o konsekwencjach dyscyplinarnych, jakie zostaną podjęte wobec ucznia-sprawcy;
- szkoła we współpracy z rodzicami wypracowuje model dalszego funkcjonowania ucznia w placówce szkolnej. Należy jasno określić, jakie zachowania nie będą akceptowalne i jakie zostaną wysunięte konsekwencje, gdy do nich dojdzie.

Objęcie pomocą psychologiczno-pedagogiczną sprawcy

- za zgodą rodziców należy zagwarantować sprawcy stałą i cykliczną pomoc psychologiczno-pedagogiczną;
- podczas sesji konieczna jest praca nad zrozumieniem swojego zachowania oraz nauki nowego prospołecznego podejścia.

Warunkiem powodzenia tej fazy działania jest nawiązanie pełnej współpracy z opiekunami ucznia bądź uczniów zaangażowanych w cyberprzemoc oraz chęć zmiany swojego nastawienia przez samego sprawcę.

Objęcie pomocą psychologiczną ofiary cyberprzemocy

Podobnie jak w sytuacji innych form przemocowych, ofiara cyberprzemocy potrzebuje przede wszystkim wsparcia emocjonalnego ze strony osób dorosłych. Pokrzywdzony musi również być świadomy, że szkoła oraz najbliższe dziecku osoby dorosłe podjęły odpowiednie kroki w celu rozwiązania problemu oraz doceniają i uważają, że dziecko bardzo dobrze zrobiło, informując o sytuacji przemocowej.

Wspierając dziecko należy uświadamiać je, że nikt nie ma prawa zachowywać się w sposób przemocowy wobec drugiej osoby, a szkoła nie akceptuje żadnych przejawów agresji. Młodzi ludzie często czują zażenowanie, strach, lęk, skrępowanie, wstyd, smutek, poniżenie, przerażenie, poczucie winy – należy być przygotowanym na takie odczucia, wykazać empatyczną postawę i umożliwić wyrażanie uczuć dzieciom.

Interwencja kryzysowa

W momencie dowiedzenia się o zdarzeniu cyberprzemocy, osoby dorosłe powinny podjąć działania w formie interwencji kryzysowej. Uczeń potrzebuje porady, wskazówki, a bardzo często tzw. „prowadzenia za rękę” w podejmowanych działaniach.

Aby nie dopuścić do eskalacji problemu, należy wzmocnić poczucie bezpieczeństwa u ofiary zdarzenia oraz wskazać, jakie działania należy podjąć, a czego unikać:

Wśród porad, które należy przekazać młodemu człowiekowi nie może zabraknąć informacji aby:

- nie utrzymywać kontaktu ze sprawcą zdarzenia,
- nie kasować dowodów cyberprzemocy (wiadomości SMS, MMS, e-maile, zdjęcia, filmy, komunikatory, fora internetowe itp.),
- wprowadzić dodatkowe zabezpieczenia na komputerze oraz zmienić dane i hasła w miejscach gdzie są one wymagane i/lub widoczne.

Po zakończeniu interwencji należy monitorować omawiany wskaźnik, aby mieć pewność, że działania krzywdzące faktycznie zostały zaniechane a efekt ich prowadzenia usunięty. Należy poinformować ofiarę, sprawcę oraz wszystkie zainteresowane osoby jakie działania zostają podjęte.

Kroki prawne

Większość przypadków cyberprzemocy nie wymaga powiadomienia sądu rodzinnego czy policji o zdarzeniu, ponieważ dostępne w szkole środki wychowawcze zwykle są w pełni wystarczające. Szkoła posiada jednak bardzo ważną funkcję w zakresie zapobiegania oraz przeciwdziałania cyberprzemocy, dlatego w niektórych sytuacjach nawiązywanie i utrzymywanie kontaktu z **organami ścigania** oraz z **sądem rodzinnym** są bardzo istotne.

Dzieje się tak w sytuacji, gdy szkoła wykorzysta wszystkie dostępne jej środki zaradcze, a mimo to działanie nie przynosi oczekiwanych rezultatów. Innym powodem jest brak możliwości kontaktu bądź odmowa współpracy przez rodziców, prawnych opiekunów, samego sprawcy cyberprzemocy bądź w sytuacji gdy jego działania nie zostały przerwane bądź do szkoły docierają inne informacje o przejawach demoralizacji ucznia.

Należy zwrócić uwagę, że w polskim prawie brak jest definicji kodeksowej sankcjonującej oraz charakteryzującej konkretny rodzaj czynu opisujący zjawisko cyberprzemocy. Oznacza to, że cyberprzemoc nie jest czynem zabronionym stypizowanym w jakimkolwiek polskim przepisie, a małoletni nie są skutecznie objęci ochroną prawną przed zjawiskiem. Z tego powodu wykorzystuje się istniejące regulacje prawne, które w pewnym zakresie pozwalają ochronić ofiary przemocy elektronicznej.

W przypadku doświadczenia przez dziecko cyberbullyingu w polskim prawie dostępne są dwie drogi ochrony prawnej: **postępowanie cywilnego i postępowania karnego**. Niestety kodeks karny nie przewiduje wszystkich możliwości działań przemocowych przy użyciu nowych mediów dlatego też nie wszystkie czyny mogą zostać zakwalifikowane jako przestępstwo. W niektórych przypadkach należy posłużyć się drogą cywilną, czyli drogą roszczeń odszkodowawczych oraz wymuszających zaprzestania działań sprawcy. W przypadku bezprawnego użycia wizerunku dziecka lub jego danych personalnych (bez zgody rodzica lub opiekuna prawnego dziecka) sprawca ponosi odpowiedzialność cywilną za naruszenie dóbr osobistych (art. 23, 24 k.c.). Z kolei odpowiedzialność karna spotka sprawcę w przypadku: zniewagi (art. 216 k.k.), zniesławienia (art. 212 k.k.), propagowania dziecięcej pornografii (art. 202 k.k.), włamania (art. 267 i art. 268a k.k.), groźby (art. 190 i 191 k.k.) oraz wykroczeń z kodeksu wykroczeń: stosowania wulgaryzmów w miejscach publicznych (art. 141 k.w.) czy nękania (art. 107 k.w.).

Szkoła będzie informować rodziców bądź prawnych opiekunów uczniów o możliwych rozwiązaniach prawnych oraz jakie działania podjąć.

Nieletni i małoletni będący ofiarą cyberprzemocy a przepisy prawne

W przypadku osób poniżej 18 roku życia, wszystkie działania prawne realizują rodzice lub prawni opiekunowie dziecka. Nie ma możliwości nawiązania dochodzenia odpowiedzialności prawnej pokrzywdzonego dziecka bez wcześniejszego nawiązania współpracy z opiekunami nieletniego.

W sytuacji zaistnienia podejrzenia, że sprawcą cyberprzemocy jest osoba poniżej 17 roku życia, działania realizuje sąd rodzinny i sąd dla nieletnich właściwy ze względu na miejsce pobytu podejrzanego.

Zawiadomienie o przestępstwie

W polski prawie funkcjonuje przepis (art. 304 §1 i §2 k.p.k.) nakładający obowiązek zawiadomienia o przestępstwie. Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny i prawny obowiązek poinformować o tym policję lub prokuraturę. Dotyczy to również instytucji państwowych i samorządowych. W przypadku cyberprzemocy przestępstwami ściganymi z urzędu są włamania i groźby: karalna i bezprawna.

Jeżeli przestępstwo zostanie zgłoszone, a policją/prokuratura rozpoczną postępowanie, małoletni jako pokrzywdzony jest jednocześnie świadkiem przestępstwa i w związku z tym będzie przesłuchiwany.

Nieletni i małoletni będący sprawcą cyberprzemocy, a przepisy prawne

W myśl art. 5 Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, „*wobec nieletniego mogą być stosowane środki wychowawcze oraz środek poprawczy w postaci umieszczenia w zakładzie poprawczym; kara może być orzeczona jedynie w wypadkach prawem przewidzianych, jeżeli inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego.*”

Zgodnie z art. 6 tej samej Ustawy sąd rodzinny dysponuje szeregiem możliwości podjęcia zachowań, począwszy od upomnienia, poprzez ustanowienie nadzoru czy skierowanie małoletniego do odpowiedniej jednostki np. ośrodka kuratorskiego, zawodowej rodziny zastępczej kończąc na orzeczeniu umieszczenia w zakładzie poprawczym.

Dodatkowo sąd rodzinny, może orzec o umieszczeniu w zakładzie poprawczym nieletniego, który dopuścił się przestępstwa, jeżeli przemawia za tym wysoki stopień demoralizacji oraz okoliczności i charakteru czynu, zwłaszcza gdy inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują skutecznej resocjalizacji nieletniego sprawcy (art. 10 tejże ustawy).

Należy również pamiętać, że sąd rodzinny może zobowiązać prawnych opiekunów dziecka do poprawy warunków wychowawczych, zdrowotnych nieletniego lub bytowych oraz nawiązanie ścisłej współpracy z placówką szkolną, do której uczęszcza nieletni, poradnią psychologiczno-pedagogiczną lub inną poradnią specjalistyczną, zakładem pracy oraz lekarzem lub zakładem leczniczym oraz zobligować rodziców lub opiekuna prawnego do naprawienia w części lub w całości szkody wyrządzonej przez nieletniego (zgodnie z art. 7 § 1 Ustawy). Ponadto według art. 8 § 1 Ustawy w wypadku, gdy rodzice lub opiekun prawny nieletniego uchylają się od wykonania nałożonych obowiązków, sąd rodzinny może wymierzyć im karę pieniężną w wysokości od 500 do 5 000 zł.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Prezentowana część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Cyberprzemoc” ma na celu ograniczenie i/lub całkowite wyeliminowanie zachowań agresywnych i przemocowych, realizowanych przy użyciu nowej technologii komunikacyjnej na terenie szkoły bądź poza nią. Prowadzone działania mają za zadanie uświadomić młodym uczniom, ich opiekunom oraz nauczycielom czym jest przemoc elektroniczna, jak należy się przed nią chronić, jakie prawa przysługują osobie, która stała się jej ofiarą, gdzie szukać pomocy i wsparcia oraz z jakimi konsekwencjami spotka się osoba dopuszczająca się przemocy elektronicznej.

Mając na uwadze prawidłowy rozwój dzieci, na terenie szkoły podejmowane są różnorodne działania wychowawcze. Współpraca z rodzicami/ opiekunami prawnymi dzieci powinna opierać się na:

- organizowaniu zebrań (tzn. wywiadówki, dni otwarte szkoły),
- prowadzeniu konsultacji indywidualnych z nauczycielem, wychowawcą,

- informowaniu i prowadzeniu spotkań edukacyjnych dla opiekunów dzieci. Spotkania prowadzone przez psychologów, pedagogów, służby policyjne
- wspieraniu rodziców i opiekunów prawnych dzieci.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
<p>1. Przeprowadzenie badań ewaluacyjnych diagnozujących występowanie zjawiska cyberprzemocy wśród społeczności szkolnej.</p> <p>2. Wyciągnięcie wniosków oraz opracowanie działań koniecznych do prowadzenie efektywnego Programu wychowawczo-profilaktycznego.</p>	<p>- przeprowadzenie badań, ewaluacji.</p>	<p>wychowawcy</p>	<p>Raz w roku</p>	<p>Cała społeczność szkolna</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przeprowadzenie badania ankietowego wśród nauczycieli, wychowawców, chętnych rodziców/opiekunów uczniów, dyrekcji szkoły, w celu zapoznania się z aktualnym poziomem zagrożenia występowaniem bądź określenia natężenia występowania sytuacji problemowych związanych z przemocą elektroniczną – badanie przygotowuje psycholog lub odbywa się za pośrednictwem kompleksowego badania Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Cyberprzemoc”; • przeprowadzenie ponownej ewaluacji po około roku czasu od podjęcia działań wychowawczo-profilaktycznych; • stałe monitorowanie przestrzegania regulaminu szkoły oraz analizowanie z przestrzeganiem, których reguł społeczność szkolna ma problem i co jest tego przyczyną. 				

<p>1. Współpraca z rodzicami / opiekunami prawnymi uczniów w celu wyeliminowania zachowań przemocowych.</p>	<p>- materiały edukacyjno-informacyjne, - e-lekcja, - spotkania z wychowawcami, nauczycielami, władzami szkoły, przedstawicielami policji, Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej/ psychologiem</p>	<p>wychowawcy</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Rodzice / opiekunowie uczniów</p>
<p>2. Opracowanie i upowszechnianie materiałów o zjawisku cyberprzemocy, jego formach, prawnych konsekwencjach popełnienia czynu oraz sposobów reagowania w przypadku znalezienia się w takiej sytuacji.</p>	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uświadamianie rodziców / opiekunów o istnieniu zjawiska cyberprzemocy wśród młodych ludzi oraz o różnorodności ich form występowania – przygotowanie materiałów informacyjnych, prelekcje przeprowadzone przez zaproszonych gości (tj. przedstawiciel policji, psycholog z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej), przygotowanie spisu literatury przedmiotu oraz zapewnienie wskazanych pozycji i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Świadomy rodzic – wszystko co należy wiedzieć”; • podczas spotkania z psychologiem bądź specjalnie wykwalifikowanym nauczycielem, należy zapoznać rodziców / opiekunów ze sposobami prowadzenia trudnych rozmów ze swoimi pociechami; • przekazanie rodzicom / opiekunom prawnym uczniów programów edukacyjnych specjalnie przygotowanych do użytku domowego np. za pośrednictwem strony internetowej http://www.sieciaki.pl/ • wychowawcy i nauczyciele komunikują, że szkoła nie akceptuje żadnych form przemocy, natomiast konsekwencje w wypadku ich pojawienia reguluje regulamin szkolny – przedstawienie podczas 			

spotkania

z rodzicami/ opiekunami, reguł i zasad postępowania w sytuacji pojawienia się zjawiska;

- przedstawiciel policji/ wychowawca/ dyrekcja przekazuje rodzicom/ opiekunom dzieci informacje dotyczących skutków prawnych związanych z naruszeniem prawa przez nieletnich i pełnoletnich uczniów szkoły;
- udział w programach dotyczących promocji zdrowego trybu życia organizowanych aktualnie przez Ministerstwo Edukacji Narodowej lub wprowadzenie w życie podobnej inicjatywy;
- wspólne rozwiązywanie indywidualnych problemów, proponowanie rozwiązań, poradnictwo;
- zorganizowanie spotkania informacyjnego z przedstawicielami policji, którzy wyjaśnią przepisy prawne, które chronią uczniów przed zjawiskiem cyberprzemocy oraz wytłumaczą jakie działania należy podjąć, gdy taka sytuacja się pojawi.

Przykłady:

- współorganizacja klasowych i szkolnych konkursów związanych z tematyką bezpiecznego korzystania z Internetu oraz Netykiety np. konkurs wiedzy na temat poprawnego i bezpiecznego zachowania się w Internecie, konkurs na najlepszy plakat/ spot reklamowy wskazujący na zagrożenia pojawiające się w Sieci, itp.;
- zajęcia prowadzone w formie psychodramy podnoszące umiejętność empatycznego odczuwania;
- wychowawca zapoznaje rodziców / opiekunów uczniów z zasadami bezpiecznego korzystania z sieci oraz informowanie ich o sposobach przeciwdziałania cyberprzemocy i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Świadomy rodzic – problem agresji w Internecie”;
- spotkanie ze specjalistą ds. uzależnień od Internetu oraz fonoholizmu mające na celu uświadomić rodziców w zakresie zagrożeń płynących z nowych mediów i nowych technologii;
- lekcja przeprowadzona przez przedstawiciela policji, który zapozna rodziców ze statystykami, objawami oraz sposobami przeciwdziałania cyberprzemocy, jak także zapozna rodziców z konsekwencjami jakie czekają sprawcę zdarzenia;

	<ul style="list-style-type: none"> • nawiązanie stałej współpracy z psychologiem w zakresie poprawnego, efektywnego korzystania z sieci Internetowej oraz prowadzenia działań wpływających na zapewnienie uczniom bezpieczeństwa podczas korzystania z komputerów/ laptopów/ telefonów komórkowych/ tabletów domowych; 			
<p>1. Edukacja medialna mające na celu kształtowanie wysokiego poziomu rozwoju intelektualnego wiedzy.</p> <p>2. Uświadomienie uczniom znaczenia nowych mediów oraz zagrożeń, jakie są z nim związane.</p>	<p>- udział w uroczystościach,</p> <p>- godzina wychowawcza, wykłady,</p> <p>- godziny wychowawcze,</p> <p>- analiza reklam zamieszczanych w Internecie, TV, gazetach.</p>	<p>Nauczyciel informatyki i wychowawcy</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Uczniowie</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zapoznanie uczniów z zaletami i wadami korzystania z nowych mediów. Uświadomienie jak bardzo zmienił się świat na przestrzeni ostatnich lat oraz jak szybko ewoluuje za pomocą nowych narzędzi do komunikowania się z innymi ludźmi; • zwrócenie uwagi na problematykę zjawiska, związaną przede wszystkim z możliwymi konsekwencjami tego typu działań, zarówno dla ofiary, jak i sprawcy cyberprzemocy; • przygotowanie uczniów do krytycznego i selektywnego odbioru treści znalezionych w Internecie – nauczyciel prezentuje uczniom wybrane wcześniej reklamy telewizyjne, internetowe oraz umieszczane w gazetach oraz wspólnie podejmują się interpretacji zamieszczonych tam treści i ich prawdziwego przekazu; • uczniowie dokonują analizy reklam (telewizyjnych) na wybrany wcześniej temat (np. płeć, wiek, wykształcenie, kolor skóry, narodowość), interpretują ich przekaz oraz starają się wyjaśnić jego możliwe oddziaływanie na otaczającą rzeczywistość; 				

	<ul style="list-style-type: none"> uczniowie dokonują przeglądu reklam gazet codziennych. Ustalają liczebność reklam o nastawieniu konsumpcyjnym, ideowym, płciowym itp. Podczas godziny wychowawczej wspólnie zastanawiają się jaki wpływ wywiera dany przekaz reklamowy na postrzeganie np. danej grupy społecznej, idei. 			
<p>1. Zwiększanie wiedzy uczniów na temat cyberprzemocy, prewencji oraz reagowaniu w przypadku pojawienia się zagrożenia.</p>	<p>- e-lekcje, - spotkanie z specjalistą ds. uzależnień, przedstawicielem policji.</p>	<p>Nauczyciel informatyki</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Uczniowie</p>
<p>2. Zapoznanie uczniów i wychowanków z występującymi formami cyberprzemocy oraz skutecznym sposobom przeciwdziałania zjawisku.</p>	<p>Przykład:</p> <ul style="list-style-type: none"> podczas zajęć prowadzonych przez przedstawiciela policji, warto zapoznać uczniów czym jest cyberprzemoc, jakie symptomy i zachowania na nią wskazują, w jaki sposób należy radzić sobie z zaistniałą sytuacją oraz jak bronić przed jej pojawieniem i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Czy jesteś (nie)bezpieczny w sieci?” (dla uczniów klas IV, V i VI SP) oraz e-lekcja pt.: „Cyberprzemoc - przerwij milczenie!” (dedykowana uczniom SPP); <ul style="list-style-type: none"> uświadomienie podopiecznym jakie emocje może wywołać cyberprzemoc u ofiary oraz jakie są jej konsekwencje – proponowaną formą zajęć jest psychodrama, dzięki której uczniowie będą rozwijać zdolność do empatii; podczas spotkania ze specjalistami ds. uzależnień oraz przedstawicielami policji należy uświadomić jakie mogą być konsekwencje prawne i psychiczne dla sprawcy przemocy; wypracowanie aktywnej postawy reagowania na różne formy przemocy u uczniów. Uświadomienie jak ważne jest podejmowanie działania, nie pozostawanie biernym – zajęcia treningowe prowadzone podczas godziny wychowawczej i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Stop agresji wśród nas!” (dla uczniów klas IV, V i VI SP) oraz e-lekcja pt.: „Przemoc to nie tylko siniaki. Jak reagować w sytuacji przemocy?” (dedykowana uczniom SPP). 			

Część: Środki psychoaktywne

Przepisy prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 283 z późn. zm.);
2. Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526);
3. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2017 poz. 1591);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. z 2017 r. poz. 1611);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1578);
6. **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 18 sierpnia 2015 r. z zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2015 r. poz. 1249);**
7. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie realizacji Rządowego programu wspomaganie w latach 2015-2018 organów prowadzących szkoły w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach - „Bezpieczna+” (Dz. U. z 2015 r. poz. 972);
8. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 z późn. zm.);
9. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
10. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu

umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356);

11. Ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz. U. z 2010 r. nr 127, poz. 857);
12. **Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. 2017 r. poz. 783, 1458);**
13. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości w przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2013 r. poz. 1563);
14. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. 2016 r. poz. 1654, z 2017 r. poz. 773);
15. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. 2017 r. poz. 882);
16. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2015 r. poz. 1390.
17. Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz.U. 2017 r. poz. 957);
18. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2017 r. poz. 697);
19. Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzoną w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169).

Stan prawny na dzień 1.09.2017 r.

Wprowadzenie

Zagrożenia dzieci i młodzieży substancjami psychoaktywnymi jest szczególnie ważnym i niepokojącym zjawiskiem. Według badań ogólnopolskich prowadzonych na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej co piąty polski nastolatek spróbował marihuany, co dziesiąty amfetaminy, a co piętnasty heroiny. Problem narkomanii w Polsce nie dotyczy już tylko określonych grup czy środowisk społecznych, ale jest zagrożeniem powszechnym. Niestety trzeba przyjąć, że każde dziecko może mieć kontakt ze środkami odurzającymi.

Problem narkomanii ma charakter interdyscyplinarny. Znajduje się on w polu zainteresowania różnych służb, takich jak leczenie, oświata, pomoc społeczna, organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości, media. Każda z nich styka się z tym zjawiskiem od innej strony.

Także szkoła oraz nauczyciele mają do spełnienia podobne zadanie jak rodzice: powstrzymać dzieci przed sięgnięciem po narkotyki. Spędzają z nimi bowiem dużą część czasu, stają się ich autorytetem, mają wielki wpływ na ich rozwój. To także rolę szkoły, wszystkich osób zaangażowanych w proces wychowawczy jest identyfikacja zachowań ryzykownych uczniów i związanych z tym zagrożeń.

Grupami szczególnie narażonymi na używanie substancji psychoaktywnych są dzieci i młodzież pozostające bez opieki rodzicielskiej, „dzieci ulicy”, niepełnoletnie osoby popełniające czyny karalne, osoby zagrożone demoralizacją, dzieci i młodzież zagrożone wykluczeniem społecznym, a także młodzież z zaburzeniami zachowania oraz koncentracji i uwagi.

Grupy młodzieży zagrożonej wymagają szczególnych oddziaływań profilaktycznych prowadzących do zmiany stylu życia i zaprzestania używania narkotyków, w szczególności działań zwiększających wiedzę na temat skutków używania środków odurzających, substancji psychotropowych i środków zastępczych, kształtujących przekonania normatywne i postawy prozdrowotne, a także zmniejszających deficyty umiejętności psychospołecznych.

Wnioski z wielu badań naukowych wskazują, że jeśli działania na rzecz zapobiegania narkomanii mają być skuteczne, muszą wykorzystywać współczesną wiedzę na temat czynników chroniących, czynników ryzyka oraz modeli teoretycznych wyjaśniających zjawisko inicjacji narkotykowej i rozwijania się problemowego wzoru używania substancji psychoaktywnych.

Dorobek naukowy w dziedzinie profilaktyki jest bogaty, a jednocześnie wiedza z tego obszaru nie jest dostatecznie wykorzystywana. Z tego powodu kluczową rolę odgrywa właściwe przygotowanie realizatorów programów profilaktycznych, systematyczna ewaluacja oraz upowszechnianie programów o **zweryfikowanej w badaniach jakości**.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Kształtowanie odpowiednich postaw poprzez stosowanie odpowiednich działań wychowawczych i profilaktycznych utrzymane zostało w zgodzie z **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2015 r. w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz.U. 2015 poz. 1249)**.

Poniższa część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Środki psychoaktywne” ma na celu, opisane w Rozporządzeniu, skuteczne przeciwdziałanie pojawianiu się zachowań ryzykownych związanych z używaniem środków odurzających, substancji psychoaktywnych, środków zastępczych, nowych substancji psychoaktywnych przez uczniów naszej szkoły, w szczególności charakteryzujących się nieprzestrzeganiem przyjętych dla danego wieku zwyczajowych norm

i wymagań, niosących ryzyko negatywnych konsekwencji dla zdrowia fizycznego i psychicznego oraz jego otoczenia społecznego.

Działalność wychowawcza

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
<p>1. Przeprowadzenie badań ewaluacyjnych diagnozujących występowanie problemu zażywania substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież szkolną.</p> <p>2. Sporządzenie pogłębionej analizy sytuacji problemowej.</p> <p>3. Wyciągnięcie wniosków oraz opracowanie działań koniecznych do prowadzenie efektywnego Programu wychowawczo-profilaktycznego.</p>	<p>- prowadzenie badań, ewaluacji.</p>	<p>Nauczyciel wyznaczony przez dyrektora</p>	<p>Raz w roku</p>	<p>Cała społeczność szkolna</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przeprowadzenie badania ankietowego wśród nauczycieli, wychowawców, chętnych rodziców/opiekunów uczniów, dyrekcji szkoły, w celu zapoznania się z aktualnym poziomem podatności środowiska bądź aktualnie istniejącym zagrożeniem, ilością sytuacji problemowych wśród uczniów szkoły – badanie przygotowuje psycholog lub odbywa się za pośrednictwem kompleksowego badania Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Środki psychoaktywne”; • sporządzenie analizy uzyskanych wyników z badania ewaluacyjnego oraz zapoznanie z nimi całej społeczności szkolnej – psycholog szkolny opracowuje raport zawierający interpretację uzyskanych wyników i/lub odbywa się za pośrednictwem kompleksowego badania Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Środki psychoaktywne”; • Rada Pedagogiczna przy współpracy z Radą Rodziców tworzy propozycję działań wychowawczo-profilaktycznych mających na celu wypracowanie odpowiednich działań prewencyjnych, wspierających poczucie własnej wartości oraz umiejętność asertywnego wyrażania swojego zdania; • przeprowadzenie ponownej ewaluacji po około roku czasu od podjęcia działań wychowawczo-profilaktycznych; • stałe monitorowanie przestrzegania regulaminu szkoły oraz analizowanie z przestrzeganiem, których reguł społeczność szkolna ma problem i co jest tego przyczyną; • wychowawcy klas/ wyznaczony do zadania nauczyciel dokonuje analizy środowiska lokalnego, domowego oraz szkolnego, w którym przebywają uczniowie, pod kątem styczości lub ewentualnego zażywania substancji psychoaktywnych. 				

1. Informowanie uczniów i wychowanków oraz ich rodziców / opiekunów prawnych o obowiązujących procedurach postępowania nauczycieli i wychowawców oraz o metodach współpracy szkół i placówek z Policją w sytuacjach zagrożenia narkomanią.	- spotkanie z rodzicami/ opiekunami uczniów, - zapoznanie zebranych z regulaminem oraz Programem Profilaktyki szkolnej.	wychowawcy	Cały rok	Rodzice / opiekunowie uczniów, uczniowie
	Przykłady: <ul style="list-style-type: none"> informowanie o obowiązujących procedurach postępowania nauczycieli i wychowawców oraz o metodach współpracy szkół z Policją w sytuacjach zagrożenia narkomanią podczas zebrania klasowego; udostępnienie Programu Wychowawczo - Profilaktycznego oraz procedur na stronie internetowej szkoły oraz poinformowanie rodziców / opiekunów prawnych o możliwości zapoznania się z takim programem; umożliwienie rodzicom / opiekunom prawnym konsultacji z psychologiem szkolnym w sprawie możliwych konsekwencji zaistniałego zagrożenia. 			
	- godzina wychowawcza, - prelekcje.	wychowawcy	Cały rok	Uczniowie
Przykłady: <ul style="list-style-type: none"> przedstawienie programu Wychowawczo - Profilaktycznego oraz procedur postępowania w razie wystąpienia problemu związanego z niebezpiecznymi substancjami na terenie szkoły podczas godziny wychowawczej; precyzyjne wyjaśnienie konsekwencji szkolnych związanych z posiadaniem bądź używaniem substancji psychoaktywnych. organizacja prelekcji w celu wyjaśnienia procedur związanych z sytuacjami zagrożenia narkomanią. 				

<p>1. Przeprowadzenie wśród nauczycieli i wychowawców szkolenia zwiększającego wiedzę dotyczącą rozpoznawania oraz przeciwdziałania zagrożeń płynących z używania substancji psychoaktywnych przez uczniów.</p>	<p>- szkolenia, e-szkolenia, - spotkania z specjalistami, policją, psychologami, itp.</p>	<p>dyrektor</p>	<p>Raz w roku</p>	<p>Nauczyciele i wychowawcy</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • szkolenie nauczycieli w zakresie rozpoznawania wczesnych objawów używania środków i substancji psychoaktywnych oraz podejmowania szkolnej interwencji profilaktycznej i/lub zapoznanie nauczycieli z e-szkoleniem Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Nowe obowiązki szkoły w zakresie przeciwdziałania narkomanii”, które wynikają z rozporządzenia MEN z 18 sierpnia 2015r; • organizacja spotkania z pracownikami policji – zapoznanie nauczycieli z konsekwencjami prawnymi i dostępnymi metodami reakcji na zidentyfikowany problem; • zapoznanie Rady Pedagogicznej z materiałami dotyczącymi działań antynarkotykowych i antyuzależnieniowych dostępnymi na stronie internetowej Ośrodka Rozwoju Edukacji; 				
<p>1. Zapoznanie nauczycieli z dostępnymi narzędziami profilaktycznymi. 2. Analiza relacji pomiędzy</p>	<p>- szkolenia, - badanie ewaluacyjne, - spotkanie z psychologiem/ pedagogiem szkolnym, - tworzenie procedur.</p>	<p>dyrektor</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Nauczyciele i wychowawcy</p>

opiekunami dzieci, młodzieży szkolnej.

3. Nawiązanie bliższej współpracy pomiędzy opiekunami uczniów w celu eliminowania czynników ryzyka związanych z możliwością zażywania/ kontaktu z substancjami psychoaktywnymi.

Przykłady:

- udział nauczycieli w szkoleniu z rozpoznawania wczesnych objawów używania środków i substancji psychoaktywnych oraz podejmowania szkolnej interwencji profilaktycznej;
- zapoznanie nauczycieli z programem „Szkolna Interwencja profilaktyczna”, rekomendowanym przez Ministerstwo Edukacji Narodowej;
- zapoznanie nauczycieli z Procedurą Niebieskie Karty przez psychologa/ pedagoga szkolnego lub za pośrednictwem e-szkolenia Europejskiego Centrum Rozwoju Kadr pt.: „Procedura Niebieskie Karty”;
- opracowanie/ przypomnienie procedury na wypadek zidentyfikowania problemu w szkole.

<p>1. Udostępnienie informacji o ofercie pomocy specjalistycznej dla uczniów, ich rodziców / opiekunów uczniów w przypadku używania środków i substancji opisanych we wstępie do</p>	<p>- materiały informacyjne i edukacyjne.</p>	<p>Nauczyciele i wychowawcy</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Rodzice / opiekunowie uczniów, uczniowie</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opracowanie oraz prezentacja w szkole materiałów we współpracy z lokalną policją; • organizacja wśród uczniów konkursu na najlepszy plakat dotyczący poszczególnych instytucji, w których uczniowie mogą szukać pomocy w razie wystąpienia problemu. Konkurs poprzedzony lekcjami wychowawczymi informującymi o dostępnych możliwościach. 				

<p>niniejszego dokumentu.</p> <p>2. Uświadamianie rodziców / opiekunów uczniów oraz samych zainteresowanych miejscach, w których mogą szukać pomocy w razie wystąpienia problemu.</p>				
<p>1. Rozwijanie i wzmacnianie umiejętności psychologicznych i społecznych uczniów i wychowanków.</p> <p>2. Kształtowanie wśród uczniów postaw zapobiegających podatności na ryzyko kontaktu ze środkami psychoaktywnymi.</p> <p>3. Kształtowanie w uczniach chęci dbania o swoje bezpieczeństwo.</p>	<p>- lekcje wychowawcze, - e-lekcje.</p>	<p>wychowawcy</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Uczniowie</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • lekcje wychowawcze dotyczące działania i niebezpieczeństwa, jakie niesie za sobą używanie środków psychoaktywnych. Przedstawienie przykładów zatruczeń czy wręcz zgonów po zażywaniu substancji zastępczych i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Mocni gracze kontra dopalacze” (dla uczniów klas V, VI SP i G) lub e-lekcji pt.: „Narkotyki i dopalacze – czy na pewno warto?” (dla uczniów klas VII i VIII); • szkolenie dla uczniów informujące o zagrożeniach płynących z zażywania substancji psychoaktywnych i promujące zdrowy tryb życia; • wprowadzenie do programu godzin wychowawczych lekcji przedstawiających sytuacje ryzykowne. Kształtowanie właściwych postaw wobec niebezpiecznych zachowań ze strony rówieśników; 				

	<ul style="list-style-type: none"> zapoznanie uczniów z treścią e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Przestrzegam zasad!” (dla uczniów klas I-IV SP), „Zawsze bezpiecznie”, „Dbam o bezpieczeństwo w czasie wakacji” (dla uczniów SP) lub e-lekcji pt.: „Chronię swoją prywatność” (dla uczniów IV-VI SP i G) oraz „Bezpieczeństwo niejedno ma imię” (dedykowana uczniom SPP). 			
1. Wdrażanie zewnętrznych programów wspomagających rozwój umiejętności społecznych.	<ul style="list-style-type: none"> - publikacje, wzory lekcji, - e-lekcja, - współpraca z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną, lokalnym Wolontariatem. 	wychowawcy	Cały rok	Uczniowie
	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> wykorzystanie publikacji „Scenariusze zajęć z zakresu kształtowania umiejętności psychospołecznych uczniów w praktyce szkolnej” opublikowanej na stronie internetowej Ośrodka Rozwoju Edukacji; współpraca z poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w zakresie rozszerzania wykorzystywanych metod rozwoju umiejętności społecznych; współpraca z lokalnym wolontariatem – celem jest zapoznanie uczniów z ideą wolontariatu, możliwościami i obowiązkami, jakie ze sobą niesie, różnorodnością form wolontariatu, którą należy dostosować do potrzeb i zdolności danego ucznia oraz zapoznanie uczniów z e-lekcją Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Wiele twarzy wolontariatu” (dedykowana uczniom klas IV-VI SP oraz G). 			
1. Zróżnicowanie form pracy z uczniami mające na celu zwiększenie ich zaangażowania	<ul style="list-style-type: none"> - aktywizujące formy pracy z uczniem, - pogadanki, - wolontariat. 	wychowawcy	Cały rok	Uczniowie

w proces
nauczania.

Przykłady:

- wykorzystywanie aktywnych metod pracy z uczniem np.: praca w grupach, gry sytuacyjne, socjodramy, dyskusje i debaty, case study, „burza mózgów”, wywiady, wypełnianie kwestionariuszy, ankiet, quizów, analiza dokumentów źródłowych, wytworów artystycznych, źródeł elektronicznych, wykonywanie analizy SWOT oraz okresowe badanie potencjału i zauważanie jego zmian, analiza argumentów „za” i „przeciw”, gry i zabawy edukacyjne, stosowanie metod audiowizualnych, przygotowanie prac manualnych;
- zaangażowanie uczniów do udziału w różnych formach wolontariatu (wolontariat na rzecz osób młodszych, rówieśników, osób starszych, niepełnosprawnych, wolontariat na rzecz zwierząt, zabytków, przyrody itp.). Dzięki takiej aktywności mogą rozwijać swoje kompetencje i zdolności oraz przekonać się w praktyce do jakich prac mają predyspozycje oraz ich wykonywanie sprawia im satysfakcję;
- udział w rajdach, wycieczkach szkolnych;
- uświadamianie uczniów na tematy dotyczące bieżących spraw dotyczących całego świata np.: niebieski wieloryb, cyberprzemoc, problem rasizmu i nietolerancji odmienności;
- zapoznanie uczniów z historią regionu, w którym mieszkają;
- rozwijanie świadomości multikulturowości wielu społeczeństw.

1. Kształtowanie u uczniów i wychowanków umiejętności życiowych, w szczególności	- aktywność fizyczna, - e-lekcje, - pogadanki.	Wychowawcy	Cały rok	Uczniowie
--	--	-------------------	-----------------	-----------

<p>samokontroli, radzenia sobie ze stresem, rozpoznawania i wyrażania własnych emocji.</p> <p>2. Rozwijanie umiejętności życiowych u uczniów przez ćwiczenie odpowiednich postaw.</p>	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • promocja aktywności fizycznej jako metody radzenia sobie ze stresem – zachęcanie uczniów do udziału w proponowanych przez szkołę fakultatywnych zajęciach sportowych, spotkania ze znanymi lokalnie sportowcami, przeprowadzenie wywiadów z osobami ćwiczącymi regularnie, spotkania z osobami prowadzącymi zajęcia tańca, fitness, pracujące na siłowni itp.; • prelekcje przygotowane we współpracy z psychologiem szkolnym przedstawiające różne metody radzenia sobie ze stresem i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Nie zgrzytaj zębami! Pozbądź się stresu!” (dedykowanej uczniom SPP); • zaproszony lekarz prowadzi pogadankę na temat właściwego odżywiania i jego wpływu na ciało, mózg oraz radzenie sobie ze stresem; • pielęgniarka prowadzi zajęcia uzupełniające wiedzę uczniów na temat higieny osobistej, wyrabianie wrażliwości estetycznej. 			
<p>1. Kształtowanie krytycznego myślenia i wspomaganie uczniów i wychowanków w konstruktywnym podejmowaniu decyzji w sytuacjach trudnych, zagrażających prawidłowemu rozwojowi i zdrowemu życiu.</p> <p>2. Rozwijanie w uczniach</p>	<p>- godziny wychowawcze, pogadanki, - dramy, dyskusje, „burze mózgów”, konkursy.</p>	<p>wychowawcy</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Uczniowie</p>
		<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • udział uczniów w lekcjach z wyświetlanym materiałem dotyczącym niebezpiecznych substancji i sytuacji, które mogą być ryzykowne. Uczniowie analizują przedstawione przez nauczyciela sytuacje, wskazują elementy niebezpieczne, ryzykowne oraz określają jakie zachowanie powinno wystąpić w zamian; • prowadzenie zajęć wychowawczych z odgrywaniem scenek z możliwymi sytuacjami stanowiącymi zagrożenie np.: namawianie do zakupu narkotyków, do spożywania alkoholu, do odbywania ryzykownych stosunków seksualnych, do zamieszczania obraźliwych dla kogoś zdjęć z ich podobizną w mediach społecznościowych, itp.; 		

<p>umiejętności podejmowania autonomicznych decyzji.</p> <p>3. Rozwijanie umiejętności krytycznego myślenia i patrzenia na problem z wielu możliwych perspektyw.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • nauczyciele informują uczniów w jaki sposób należy podejmować się realizacji projektów klasowych podzielonych na odpowiednie fazy: wybieranie grup, planowanie pracy i podział obowiązków, generowanie pomysłów, podejmowanie decyzji i wyciąganie wniosków; • dyskusje na zgłoszone przez uczniów tematy, przeprowadzone podczas godziny wychowawczej; • „burze mózgów” organizowane w klasie w trakcie godziny wychowawczej – uczniowie rozpatrują problem, notując spostrzeżenia każdego z nich; • rozwiązywanie problemów w grupach – nauczyciel przedstawia uczniom problem, na który znajdują rozwiązanie podzielone na etapy, poszczególne rozwiązania są prezentowane całej klasie; 			
<p>1. Kształtowanie asertywnych postaw wobec niepożądanych zjawisk.</p>	<p>- e-lekcja, - godziny wychowawcze; - zewnętrzne propozycje programu profilaktycznego (MEN).</p>	<p>wychowawcy</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Uczniowie</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wychowawca prowadzi lekcję na temat asertywności i właściwego formułowania i obrony swojego zdania i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Asertywność - sposób na życie” (dedykowanej uczniom SPP); • wykorzystanie zatwierdzonego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej profilaktycznego programu „Jak żyć z ludźmi?”. 				

1. Kształtowanie hierarchii systemu wartości, w którym zdrowie należy do jednych z najważniejszych wartości w życiu.

- promowanie wśród uczniów zasad zdrowego żywienia oraz informowanie o korzyściach, które z niego płyną.

Wychowawcy,
nauczyciele w-f

Cały rok

Uczniowie

Przykłady:

- lekcje wychowawcze dotyczące grup środków spożywczych przewidzianych w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 26 sierpnia 2015 r. wyjaśniające korzyści, które płyną z odżywiania się w zdrowy sposób;
- połączone działania na lekcjach przyrody/biologii oraz wychowania fizycznego, uświadamiające uczniom codzienne wymagania kaloryczne organizmu – przygotowanie zbilansowanej diety oraz planu aktywności fizycznej na tydzień;
- organizacja konkursu uczniowskiego na najlepszy plakat informujący o zasadach zdrowego odżywiania;
- umożliwienie uczniom dostępu do wody pitnej w czasie zajęć edukacyjnych;
- udział w zawodach biegowych organizowanych w pobliżu placówki, poprzedzony przygotowaniem do startu;
- organizacja warsztatów relaksacyjnych połączonych z zajęciami nt. stresu.

- projekcje filmów.

wychowawcy

Dowolny czas

Uczniowie

Przykłady:

- projekcja filmu dokumentalnego wśród uczniów od 12 roku życia *Dzieci z Leningradzkiego* ukazującego dramatyczną sytuację bohaterów filmu oraz spustoszenie jakie wyrządzają w ich organizmach uzależnienia;

	<ul style="list-style-type: none"> projekcja filmu dokumentalnego wśród uczniów <i>Murderball – gra o życie</i>, który jest opowieścią o ludziach pełnych pasji, determinacji i wewnętrznej siły. 		
- zaangażowanie uczniów w projekty o tematyce zdrowotnej.	Nauczyciele w-f, wychowawcy	Cały rok	Uczniowie
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> organizacja konkursu na najlepszy projekt plastyczny w tematyce profilaktyki antyalkoholowej/ antynarkotykowej etc.; organizacja obchodów Dnia Ziemi; budowa reprezentacji szkolnej w różne dyscypliny sportowe; organizacja dodatkowych zajęć wychowania fizycznego z nietypowych dyscyplin sportowych, celem tworzenia możliwości uczniom odnalezienia pasji sportowej. 			
- uświadamianie uczniom problemu związanego z chorobą AIDS i innymi chorobami cywilizacyjnymi.			Uczniowie
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> lekcje wychowawcze dotyczące tematyki chorób cywilizacyjnych; projekcje filmów o tematyce związanej z chorobami przenoszonymi drogą płciową; 			

	<ul style="list-style-type: none"> zaproszenie ekspertów, którzy opowiedzą o chorobach cywilizacyjnych i odpowiedzą na pytania uczniów z tego zakresu.
--	---

	- promocja zdrowego i aktywnego trybu życia we wsparciu rozpoznawanych sportowców, podróżników itp.	wychowawcy	Cały rok	Uczniowie
	Przykłady: <ul style="list-style-type: none"> prelekcje podróżników na temat ich osiągnięć i sposobu w jaki osiągnęli zamierzony cel. 			

1. Przygotowanie oferty zajęć rozwijających zainteresowania i uzdolnienia, jako alternatywnej pozytywnej formy działalności				
	Przykłady: <ul style="list-style-type: none"> organizacja zajęć pływackich na najbliższym dostępnym basenie; 			

<p>zaspokajającej ważne potrzeby, w szczególności potrzebę podniesienia samooceny, sukcesu, przynależności i satysfakcji życiowej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • umożliwienie uczniom nauki gry w szachy • utworzenie kółka teatralnego; • wybór uczniów do udziału w konkursach recytatorskich; • organizacja muzycznego zespołu szkolnego; • utworzenie kółka turystycznego. • Prowadzenie zajęć w ramach Tutoringu 				
	<p>- poszerzanie horyzontów uczniów przez prezentację osiągnięć i sukcesów znanych ludzi.</p>	<p>wychowawcy</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Uczniowie</p>	<p>uniwersalna</p>
	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wyświetlanie cyklu dokumentów telewizji Discovery – „Himalaiści”. • organizacja spotkań z interesującymi ludźmi, podróżnikami. • wyświetlenie filmu „Mój biegun”. • zapoznanie uczniów z osiągnięciami Jana Doby. • zachęcanie uczniów do zapoznawania się z literaturą opisującą osiągnięcia polskich podróżników. • przygotowanie przez uczniów prezentacji dotyczącej wybitnych polskich sportowców takich jak np. Robert Lewandowski, Marcin Gortat, Robert Korzeniowski, Mateusz Kusznierewicz, Jagna Marczałajtis, Kamila Skolimowska 				
<p>1. Kształtowanie i wzmocnienie norm przeciwnych używaniu środków i substancji przez uczniów i wychowanków, a także norm przeciwnych</p>	<p>- informowanie uczniów o ryzyku związanym z zażywaniem środków psychoaktywnych.</p>	<p>wychowawcy</p>	<p>Cały rok</p>	<p>Uczniowie</p>	<p>uniwersalna</p>

podejmowaniu innych zachowań ryzykownych.

Przykłady:

- przygotowanie spotkania z uczniami, lekcji wychowawczej informującej o zagrożeniach płynących z przyjmowania środków psychoaktywnych;
- organizacja prelekcji dotyczącej niebezpieczeństwa związanego z przyjmowaniem środków zastępczych (dopalaczy);
- indywidualne spotkania ze specjalistami z uczniami, u których zidentyfikowano problem przyjmowania środków psychoaktywnych.

- kształtowanie postaw i metod sprzeciwiania się sytuacjom stwarzającym zagrożenie.

wychowawcy

Cały rok

Uczniowie

uniwersalna

Przykłady:

- prowadzenie zajęć wychowawczych z odgrywaniem scenek z możliwymi sytuacjami stanowiącymi zagrożenie;
- udział uczniów w lekcjach z wyświetlanym materiałem dotyczącym niebezpiecznych substancji i sytuacji, które mogą być ryzykowne;
- ćwiczenie asertywności na godzinie wychowawczej.

- określenie jasno sprecyzowanych zasad obowiązujących w szkole, zapoznanie z nimi uczniów.

wychowawcy

Cały rok

Uczniowie

uniwersalna

Przykłady:

- przedstawienie reguł obowiązujących w szkole na godzinie wychowawczej na początku roku szkolnego;
- ustalenie zasad Nauczyciel-Uczeń we współpracy z uczniami;
- przedstawienie uczniom na godzinie wychowawczej ich praw i obowiązków wynikających ze Statutu szkoły.

	- zapoznanie uczniów z obowiązującym prawem dotyczącym przeciwdziałania narkomanii.	wychowawcy	Cały rok	Uczniowie	uniwersalna
	Przykłady: <ul style="list-style-type: none"> • lekcja wychowawcza informująca o konsekwencjach prawnych posiadania i używania środków psychoaktywnych; • organizacja prelekcji z policją, przedstawiającej obowiązujące prawo i konsekwencje posiadania i używania środków psychoaktywnych.				
	- umacnianie w uczniach przekonania o wartości zdrowia.	wychowawcy	Cały rok	Uczniowie	uniwersalna

	<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • umożliwienie uczniom dostępu do wody pitnej w czasie zajęć edukacyjnych; • lekcje wychowawcze dotyczące grup środków spożywczych przewidzianych w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 26 sierpnia 2015 r. wyjaśniające korzyści, które płyną z odżywiania się w zdrowy sposób; • organizacja konkursu uczniowskiego na najlepszy plakat informujący o zasadach zdrowego odżywiania; • połączone działania na lekcjach biologii oraz wychowania fizycznego, uświadamiające uczniom codzienne wymagania kaloryczne organizmu – przygotowanie zbilansowanej diety oraz planu aktywności fizycznej na tydzień; • udział w zawodach biegowych organizowanych w pobliżu szkoły, poprzedzony przygotowaniem do startu. 				
<p>1. Doskonalenie zawodowe nauczycieli i wychowawców w zakresie realizacji szkolnej interwencji profilaktycznej w przypadku podejmowania przez uczniów i wychowanków zachowań ryzykownych.</p>	<p>- wdrożenie i opanowanie programów i procedur przez Radę Pedagogiczną.</p>			<p>Nauczyciele i wychowawcy</p>	<p>uniwersalna</p>
<p>Przykłady:</p> <ul style="list-style-type: none"> • doskonalenia kompetencji nauczycieli i wychowawców w zakresie podejmowania szkolnej interwencji profilaktycznej poprzez udział w szkoleniu. 					

Część: Prawidłowe relacje rodzinne, a rozbite rodziny, przemoc w rodzinie

„Rodzina jako podstawowa grupa społeczna wypełnia istotne funkcje w interesie społeczeństwa, zaspokajając zarazem potrzeby psychiczne, emocjonalne i społeczne swych członków. A zatem wypełnia dwojakiego rodzaju zadania: wobec społeczeństwa i wobec jednostek wchodzących w jej skład” (M. Ziemska, Postawy rodzicielskie, Warszawa 1979).

Oznacza to, że rodzina stanowi pierwsze i najbardziej trwałe środowisko społeczno-wychowawcze dziecka. Poznany oraz nauczony w tym czasie system przekonań i wartości zostawia stały ślad w pamięci i doświadczeniu dzieci, przez co rzutuje na całe jego przyszłe życie. Oczywiście niemały wkład mają również predyspozycje psychofizyczne, jakimi dysponuje młody człowiek już na starcie. Oba aspekty tworzą jednolitą całość, gdyż na ich podstawie kształtują się wartości, postawy, stosunek do siebie i innych ludzi, posiadane aspiracje i marzenia oraz wszystko inne, co determinuje przyszłe funkcjonowanie człowieka w społeczeństwie.

Na początku rodzina, w której dorasta młody człowiek zaspokaja podstawowe biologiczne i psychologiczne potrzeby dziecka. Jednocześnie tworzy w nim potrzebę posiadania nowych potrzeb emocjonalnych, poznawczych i behawioralnych. Oznacza to, że najbliżsi, swoim działaniem, wywołują wpływ na podopiecznego kształtując w nim potrzeby, które nie są niezbędne do przeżycia, są to tzn. potrzeby nabyte. Możemy wyróżnić potrzebę kontaktu społecznego, potrzebę osiągnięć, prestiżu, posiadania rzeczy materialnych, przynależności, szacunku czy miłości. Z kolei potrzeby wrodzone są bardziej podstawowe i pierwotne, uwarunkowanie biologiczne, przez co powstają w sytuacji braku ich zaspokajania. Wśród nich należy wymienić: głód, pragnienie, popęd płciowy, temperaturę, oddychanie, wydalanie, wypoczynek, sen czy macierzyństwo.

Warunkiem prawidłowego rozwoju dziecka jest zabezpieczenie i realizowanie potrzeb pierwotnych oraz umożliwianie realizacji potrzeb wtórnych. W chwili gdy potrzeby pierwotne nie są realizowane, blokowana jest możliwość rozwoju i realizacji potrzeb nabytych.

Rodzina jako najbliższy twór, jako pierwsza przekazuje dziecku niezbędny system norm i reguł postępowania panujący w danej grupie społecznej. Oznacza to nabywanie przez dziecko umiejętności, pozwalających na zaspokajanie stawianych mu oczekiwań społecznych, czyli w procesie socjalizacji. Rodzice stanowią dla młodego człowieka wzorzec do postępowania, który zawiera kanon obowiązujących zasad oraz przywilejów.

Rodzina, która nie spełnia swoich funkcji wychowawczych jest nazywana rodziną dysfunkcyjną. Możemy do takich rodzin zaliczyć rodziny dręczone problemem alkoholowym, destrukcyjnymi nałogami, rodziny niepełne, rodziny zastępcze, rodziny wielodzietne, rodziny

w których występuje przemoc czy po prostu brak „miłości” i zainteresowania młodym człowiekiem bądź rodziny, gdzie co najmniej jeden rodzic jest pryncypalem. Rozbite rodziny, rodziny niepełne

Przepisy prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483);
2. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526);
3. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 z późn. zm.);
4. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356);
6. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2017 poz. 1591).

Stan prawny z dnia 1.09.2017 r.

Wprowadzenie

Jednym z rodzajów rodzin dysfunkcyjnych są rodziny niepełne, czyli takie, w której ojciec lub matka samotnie wychowuje dzieci w wyniku różnych sytuacji życiowych.

Może być to związane czynnikami naturalnymi tj. śmierć jednego z rodziców. W takiej sytuacji dzieci przeżywają traumę, często obwiniają zmarłego rodzica o to, że ich porzucił i zmusił do życia bez niego. W pierwszych latach życia dziecka sytuacja straty matki jest bardziej dotkliwą niż w przypadku drugiego rodzica. Wraz z wiekiem to odczucie się zaciera. Strata ojca dla chłopców to sytuacja wyjątkowo trudna, ponieważ zostali pozostawieni oni męskiego wzorca i nie mają się z kim identyfikować. Analogiczna sytuacja występuje na linii dziewczęta-matka. Zdarza się również, że rodzic, który stracił współmałżonka/partnera, pogrążony jest w głębokiej żałobie i nie realizuje zadań rodzicielskich, które na nim spoczywają.

Dodatkowo dzieci często po żałobie bądź w jej trakcie wchodzi w fazę buntu przeciwko rodzicowi, który stara się wejść również w rolę zmarłego rodzica.

Drugim powodem niepełnej rodziny są rozwody. Zwykle są one bardzo szkodliwe dla dzieci niż te, które wiążą się ze śmiercią jednego z rodziców. Spowodowane jest to tym, że zwykle sytuację rozwodową poprzedzają dni bardzo nieprzyjemnej atmosfery w domu – narastające konflikty, wykorzystywanie uczuć dzieci w celu manipulowania nimi i zachęcenia do bycia po ich stronie. Wizerunek rodzica, który był wypracowywany do tej pory, zostaje zachwiany bądź całkowicie zburzony. Dziecko czuje się bezradne i osamotnione w swoich problemach. Młody człowiek będący w stanie przedrozwodowym swoich rodziców będzie przechodził przez pięć faz, z czego aż 4 wspólne są z rodzinami dysfunkcyjnymi.

1. wypieranie zaistniałej sytuacji – dziecko odrzuca sygnały świadczące o rozpadzie rodziny, cechą charakterystyczną jest również stałe zaprzeczanie;
2. zmiana nastroju, kryzys emocjonalny – dziecko przeżywa silne wahania nastroju, które skierowane są do „sprawców” tej sytuacji, czyli rodziców. Stałe napięcie emocjonalne, samoobwiniania się, poczucie oszukania i odrzucenie jest potęgowane;
3. wołanie o pomoc – dziecko stara się naprawić zaistniałą sytuację, podejmuje próby połączenia rodziców na nowo podejmując się zachowań ryzykownych (np. złe towarzystwo, przyjmowanie używek, ucieczki z domu, absencje w szkole) w celu zwrócenia ich uwagi na siebie;
4. depresja – dziecko zaczyna uciekać od problemów, nasilają się negatywne stany emocjonalne, obserwujemy izolację emocjonalną od otoczenia oraz brak chęci do nawiązywania jakichkolwiek działań;
5. akceptacja rozwodu – adaptowanie się dziecka do nowej sytuacji

Najczęściej dzieci, które czują się emocjonalnie związane z obojgiem rodziców, w trakcie rozwodu i po nim ciągle odreagowują nową dla nich sytuację. Zdarza się, że same są świadkami nagłych, przemocowych zachowań rodziców względem siebie. Często odczuwają lęk ponieważ do końca nie rozumieją czym jest rozwód, jak będzie dalej wyglądało ich życie, co się zmieni.

Konsekwencją rozwodu rodziców dla dzieci w wieku szkolnym (7-14 lat), jest poczucie wstydu, zakłopotania i odrzucenia. Ważna staje się opinia rówieśników, dziecko może się wstydzić przed kolegami rozpadu swojej rodziny. Zdarza się, że rodzic opuszczający rodzinę przestaje kontaktować się ze swoim dzieckiem

bądź ten kontakt jest ograniczony. Dzieci zaczynają fantazjować na temat wspólnych weekendów spędzonych w gronie rodzinnym. W ten sposób rekompensują sobie brak rodziny i niwelują poczucie wstydu w momentach, gdy ich rówieśnicy opowiadają sobie o wspólnie spędzonym czasie z rodzicami. Jeśli młody człowiek pozostał z matką, często to ona obwiniana jest o taki stan rzeczy, a każde jej działania mające służyć dobru dziecka jest krytykowane. Sytuacja pogarsza się dodatkowo, gdy matka pozostaje w złych relacjach z byłym mężem. Z drugiej strony dziecko może zacząć bardzo szybko dorastać i stać się bardziej mentalnie dojrzałe w porównaniu do jego rówieśników. Stara się pomagać мамie w czynnościach życia codziennego, silnie doświadczając odpowiedzialności za rodzica. Inne dzieci mogą przejawiać silne objawy depresji.

Z kolei nastolatki (11-17 lat) głównie doświadczają silnych przeżyć, które powodują u nich częstsze reakcje agresywne, napady złości, buntu i niechęci. Bardzo krytycznie oceniają każde zachowanie rodziców. Mogą nastąpić problemy związane z okresem dorastania.

U dzieci w wieku szkolnym, na skutek sytuacji rozwodowej bądź innej sytuacji bardzo ciężkiej emocjonalnie, mogą pojawić się przejściowe problemy z utrzymaniem koncentracji uwagi, które przekładają się na trudności z nauką. Trudno jest im skupić się na zadaniu, gdy doświadczają silnych emocji lęku, wstydu czy złości. Dodatkowo odejście jednego z rodziców, burzy światopogląd młodego człowieka, wyzwala samoobwinianie oraz nasila kłopoty szkolne, które stają się sposobem na zwrócenie uwagi rodziców na siebie. Czasem dzieci reagują w odwrotnym kierunku - zaczynają się nadmiernie starać, w celu przekonania rodziców, że teraz są już dobre i nie będą robić problemów wychowawczych, więc rodzic może wrócić do domu. Dzieci są w stanie wprowadzić w życie bardzo wiele technik, aby zwrócić uwagę rodziców na siebie. Innym zaburzeniem zachowania może być osłabienie odporności fizycznej dziecka. Przeżywany przez niego stres powoduje, że dziecko może mieć kłopoty ze snem czy przyjmowaniem pokarmów. Jego organizm będzie wycieńczony ciągłym stanem gotowości, dlatego podatniejsze jest na każde urazy oraz dolegliwości np. ból brzucha, ból głowy, omdlenia. Warto jednak pamiętać, że takie zaburzenia zachowania są naturalną reakcją dziecka na rodzinne problemy, towarzyszą one urazowi związanemu z rozwodem. Sytuacja powinna stabilizować się i wracać do normy wraz z zapoznaniem się dziecka z nowym układem i zasadami funkcjonowania w rodzinie.

W sytuacji gdy jednak rodzice spotkają się ze spokojną bądź relatywnie spokojną reakcją dziecka na informacje o rozwodzie, nie należy spodziewać się niczego dobrego. Paradoksalnie większość rodziców zachwycona jest takim obrotem sprawy. Cieszą się, że udało im się pominąć napadów złości i płaczów dziecko, z którymi nie umieliby sobie poradzić. Okazuje się jednak, że takie „wyrzucanie z siebie” negatywnych emocji jest bardzo dobre dla dziecka. Nie ma co się okłamywać – każde dziecko odczuje rozwód rodziców, każde będzie smutne, załamane, zrozpaczone, itp. Jeśli rodzice nie obserwują takiego stanu u dzieci, oznacza to, że magazynują oni destruktywne emocje w swoim ciele. Należy zachęcać ich do uzewnętrznienia tego co czują, nawet jeśli miało być bardzo niekomfortowe dla rodziców. Jeśli dziecko nie robi tego zawczasu, zaczną pojawiać się u niego symptomy zaburzeń somatycznych: bóle głowy, brzucha, kłopoty ze snem, zmiany skórne podobne do atopowego zapalenia skóry, rozstępny itp. Dlatego nie należy lekceważyć stanu relatywnego spokoju – reakcja ujawni się na pewno, kwestia tylko w jaki sposób i w jakim nasileniu.

Reakcja rodziców – jakie działania podjąć względem dziecka:

- dziecko powinno być informowane o tym co się dzieje w rodzinie. Młody człowiek z reguły ma bardzo silne przeczucia, że coś jest „nie tak” jak być powinno, więc dodatkowe okłamywanie go bądź nie informowanie będzie odebrane jako zdrada. Dodatkowo nie można dopuścić do sytuacji, że dziecko dowie się o rozwodzie swoich kolegów od sąsiadki albo kolegi z podwórka;

- rodzice/opiekunowie powinni uważać na to aby nie wykorzystywać swojego dziecka w „rozgrywkach” z współmałżonkiem. Nieetyczne jest walczenie o miłość dziecka przekupywaniem go. Nie wolno dopuścić do sytuacji, że dziecko będzie czuło się zobowiązane opowiedzieć się po jednej ze stron konfliktu;
- rodzice/prawni opiekunowie powinni wytłumaczyć dziecku, że zaistniała sytuacja nie jest spowodowana jego osobą ale relacją pomiędzy dorosłymi. Konieczne jest zapewnienie o uczuciach do dziecka oraz zapewnienie dalszej opieki – takie wyjaśnienie może zmniejszyć efekt samoobwiniania się;
- w pierwszej rozmowie z dzieckiem rodzice powinni poinformować go bardzo dokładnie czym jest rozwód, dokąd trzeba pójść, by go uzyskać, co decyduje o rozwodzie, kto wyraża na niego zgodę, z czym się wiąże rozwód, co się zmieni w ich codziennym życiu, itp. Młody człowiek czuje się znacznie pewniej, kiedy będzie w stanie wyobrazić sobie obecną sytuację oraz dowie się kto jest za to odpowiedzialny;
- zawczasu warto wytłumaczyć dziecku jak zmieni się jego życie po rozwodzie/separacji. Warto wspólnie ustalić zasady dalszego współżycia. Na początku konieczne należy zadbać o to, by jak najwięcej rzeczy zostało bez zmian: np. ta sama szkoła, znajomi, zajęcia dodatkowe, wieczorne oglądanie filmów, piątkowe wyjście na zakupy, czy sobotnie wyjście na rower;
- rodzice nie powinni martwić się w sytuacji, gdy dziecko będzie reagowało płaczem lub złością na informacje o ich rozstaniu – jest to normalna reakcja, która wraz z adaptacją się do nowych warunków będzie słabnąć. Rodzice powinni przyjąć postawę akceptującą i wspierającą. Konieczne jest akceptowanie zmian nastrojowych swojego dziecka, umożliwianie mu wypłakania się. Rodzice nie powinni pocieszać dziecka i mówić, że jakoś się ułoży, ponieważ jest to jedynie zaprzeczanie emocjom, jakie przeżywa młody człowiek – dla dziecka nowa sytuacja jest prawdziwą tragedią, nigdy już nic nie będzie takie jak dawniej;
- nie wolno dopuścić do sytuacji, w której to dorosły zaczyna zwracać się dziecku ze swoich problemów. Nie ważne czy wydaje nam się, że dziecko jest nad wyraz rozwinięte emocjonalnie i inteligentne czy nie. Dziecko powinno pozostać dzieckiem i posiadać swój własny zbiór problemów, nie wolno obarczać go dodatkowymi troskami.
- Jeśli dorosły nie radzi sobie z nowo zaistniałą sytuacją bądź po prostu oczekuje emocjonalnego czy duchowego wsparcia, powinno szukać pomocy u innych dorosłych, specjalistów w tym temacie.

Reakcja nauczycieli – jakie działania podjąć względem dziecka:

Niestety nauczyciele nie zawsze informowani są o zaistniałej sytuacji, a często otrzymują taką informację z drugiej ręki albo nabywają przypuszczeń (np. że coś złego dzieje się w otoczeniu dziecka) z powodu zmiany zachowania ucznia. Warto, aby szkoła zachęcała rodziców do informowania o takiej sytuacji. Oczywiście nie chodzi tutaj o wchodzenie w szczegóły sprawy i informowanie co jest powodem takiej decyzji jednak warto, aby wychowawca posiadał taką wiedzę. Tylko w takiej sytuacji będzie mu łatwiej zrozumieć ucznia oraz bardziej kompleksowo zadbać o jego specyficzne potrzeby. W kolejnej części dokumentu (program profilaktyczno-wychowawczy) zamieściliśmy propozycje działań, jakie powinna podjąć jednostka szkolna w chwili dowiedzenia się o sytuacji rozwodowej w rodzinie swojego podopiecznego.

Wprowadzenie

Długotrwałe bezrobocie w Polsce doprowadziło do kilku nowych zjawisk na terenie kraju:

- mobilizacja sił w celu znalezienia pracy, nawet za granicami kraju,
  - wyhamowanie aktywności członków rodziny lub poszukiwanie jedynie doraźnych sposobów na zabezpieczenie finansowe (w przypadku pojawienia się większych trudności),
  - pojawienie się przewlekłych chorób na tle stresowym, przejawianie zachowań agresywnych oraz apatycznych.
-
- zanim rodzic wyjedzie za granicę ma możliwość złożyć wniosek do sądu o przeniesienie na czas wyjazdu opieki prawnej nad dzieckiem na wskazaną osobę pełnoletnią;
  - w przypadku gdy rodzic znajduje się już za granicą, taki wniosek może złożyć do sądu osoba, która jest faktycznym opiekunem dziecka. W takim przypadku składany wniosek jest analogiczny do tego z punktu poprzedniego – osoba pełnoletnia będąca faktycznym opiekunem ubiega się o ustanowienie jej na czas wyjazdu rodzica lub rodziców faktycznym prawnym opiekunem dla dziecka.

Przemoc i agresja w rodzinie dziecka

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2015 r. poz. 1390);
2. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o Systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2016 r. poz. 1943 z późn. zm.);
3. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356);
5. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2016 r. poz. 1137, 2138, z 2017 r. poz. 244, 768, 773, 952, 966, 1214);
6. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks Postępowania Karnego (Dz.U. 2017 poz. 204);
7. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. 2015 r. poz. 1094);
8. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. 2017 r. poz. 682);
9. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. 2017 r. poz. 665);
10. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011 r. w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie (Dz.U. 2011 nr 81 poz. 448);
11. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 3 czerwca 2011 r. w sprawie nadzoru i kontroli nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie (Dz.U. 2011 nr 126 poz. 718);
12. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. 2011 nr 209 poz. 1245);
13. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływanie korekcyjno-edukacyjne (Dz.U. 2011 nr 50 poz. 259);
14. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 stycznia 2011 r. w sprawie Zespołu Monitorującego do spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (Dz.U. 2011 nr 28 poz. 146);

15. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW;
16. Sprostowanie do dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępująca decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW (Dz.U. L 335 z 17.12.2011);
17. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępująca decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW;
18. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW;
19. Europejska Konwencja o wykonywaniu praw dzieci, sporządzona w Strasburgu dnia 25 stycznia 1996 r. (Dz.U. 2000 nr 107 poz. 1128).

Stan prawny z dnia 1.09.2017 r.

Wprowadzenie

Przez stulecia przemoc w rodzinie była zjawiskiem normalnym i powszechnie akceptowanym w Polsce i na świecie. Prawna ochrona kobiet i dzieci jest zjawiskiem stosunkowo nowym. W Polsce przepisy opisujące interwencje prawne pojawiły się stosunkowo niedawno. Obecnie wiele dziedzin prawa, w szczególności prawo karne oraz prawo rodzinne przewiduje znaczną liczbę sposobów zaradczych i interwencyjnych w przypadku zaistnienia przemocy w rodzinie oraz środków prewencyjnych.

Amerykańskie Towarzystwo Psychologiczne definiuje zjawisko przemocy w rodzinie jako wszelkie zachowania polegające na złym traktowaniu emocjonalnym, fizycznym i seksualnym osób spokrewnionych.

Na istotność problemu w Polsce wskazuje fakt, że doczekał się on odrębnej ustawy o przeciwdziałaniu przemocy. Zgodnie z zapisami **ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie** (Dz.U. 2015 r. poz. 1390) „*przemoc domowa to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy u osób dotkniętych przemocą*”.

Powyższa definicja definiuje przemoc w rodzinie w bardzo szerokim zakresie, bowiem wyróżnia zjawisko przemocy pomiędzy wszystkimi możliwymi członkami rodziny. W niniejszym dokumencie najwięcej uwagi skupimy na przemocy doznawanej przez osobę niepełnoletnią. Przy omawianiu zjawiska przemocy i agresji należy rozróżnić trzy jej podstawowe rodzaje:

1. **Przemoc psychiczna** rozumiana jako wszystkie działania mające na celu pozbawienie atakowanej osoby zaufania do samej siebie, sprawienie by poczuła się zależna tylko w stosunku do agresora i samotna. Przy takiej agresji często występującymi formami przemocy są: stosowanie przymusu i gróźb, zastraszanie, poniżanie, wyzywanie, obwinianie, izolowanie od innych ludzi, wmawianie choroby psychicznej, wzbudzanie poczucie winy, samoobwinianie, zawstydzanie, kontrolowanie, manipulowanie, wykorzystywanie do realizacji własnych celów, narzucanie swoich poglądów, brak okazywania szacunku, spadek samooceny, brak poczucia indywidualizmu, okazywanie braku zainteresowania ofiarą, niedostarczanie jedzenia bądź zabronienie spożywania pokarmów, ograniczenie czasu snu, wprowadzenie różnych zakazów (np. spotkania się z ludźmi, opuszczania domu, korzystania z jakichś sprzętów) niszczenie przedmiotów bądź zabieranie przedmiotów cennych dla ofiary. Często sprawcy tłumaczą, że ich zachowanie agresywne było efektem na niesubordynację bądź niespełnienie jakichś oczekiwań (przysłowiowe hasło kampanii społecznej „Powstrzymać Przemoc Domową” z 1997 roku „bo zupa była za słona”).
2. **Przemoc fizyczna** jest nieco łatwiej zdefiniować, ponieważ jest to celowe działanie, w którym sprawca wykorzystuje swoją przewagę siłową w stosunku do innych członków rodziny.

Agresor naraża zdrowie i życie ofiary na poważne szkody. Ofiara doznaje bicia, szczypania, kopania, policzkowanie, popychania, torturowania, opluwania, uderzania, drapania, szarpania, duszenia czy nawet okaleczanie, łamania kończyn, przypalania papierosom bądź innymi żarzącymi się przedmiotami, duszenia oraz szeregiem innych działań, które powodują u niej ból i cierpienie.

Art. 207 Kodeksu Karnego reguluje możliwość podjęcia interwencji w przypadku pojawienia się przemocy na tle fizycznym i psychicznym w rodzinie

Art. 207. § 1. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

Kodeks wykroczeń określa również inne konsekwencje dla sprawcy przemocy lub zaniedbania osoby małoletniej:

Art. 104. Kto skłania do zebrania małoletniego lub osobę bezradną albo pozostającą w stosunku zależności od niego lub oddaną pod jego opiekę, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

Art. 107. Kto w celu dokuczenia innej osobie złośliwie wprowadza ją w błąd lub w inny sposób złośliwie niepokoi, podlega karze ograniczenia wolności, grzywny do 1500 złotych albo karze nagany.

3. Trzecim rodzajem przemocy, jest **przemoc na tle seksualnym**. Oznacza stosowanie przymusu względem drugiej osobie na tym tle. Możemy mówić o wymuszaniu pożycia seksualnego, zmuszenie do oglądania filmów lub pracy o tematy pornograficznej, brutalne niechciane rozbieranie, gwałty, dotykanie w miejscach nieakceptowanych przez drugą osobę, sadyistyczne formy współżycia, zmuszanie do odbywania stosunku z osobami trzecimi bądź przymuszanie do oglądania takich scen, itp.

Poniżej zaprezentowana jest treść czterech artykułów zawartych w Polskim Kodeksie Karnym dotyczących wyrządzenia przemocy seksualnej na osobie nieletniej:

Art. 200. § 1. Kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§ 2. (uchylony).

§ 3. Kto małoletniemu poniżej lat 15 prezentuje treści pornograficzne lub udostępnia mu przedmioty mające taki charakter albo rozpowszechnia treści pornograficzne w sposób umożliwiający takiemu małoletniemu zapoznanie się z nimi, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 4. Karze określonej w § 3 podlega, kto w celu swojego zaspokojenia seksualnego lub zaspokojenia seksualnego innej osoby prezentuje małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej.

§ 5. Karze określonej w § 3 podlega, kto prowadzi reklamę lub promocję działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi małoletniemu poniżej lat 15.

Art. 200a. § 1. Kto w celu popełnienia przestępstwa określonego w art. 197 § 3pkt 2 lub art. 200, jak również produkowania lub utrwalania treści pornograficznych, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15, zmierzając, za pomocą wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej, do spotkania z nim, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Kto za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej małoletniemu poniżej lat 15 składa propozycję obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych, i zmierza do jej realizacji, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 200b. Kto publicznie propaguje lub pochwala zachowania o charakterze pedofilskim, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 201. Kto dopuszcza się obcowania płciowego w stosunku do wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry, podlega karze *3 miesięcy do lat 5.* *pozbawienia wolności od*

Seksualne wykorzystanie małoletniego (art. 200)	
Rok	liczba postępowań wszczętych
2014	2156
2013	2057
2012	2003
2011	1848
2010	1793
2009	1906
2008	1944
2007	2029
2006	1993
2005	1884
2004	1884
2003	1744
2002	1333

2001	1196
2000	1223
1999	1148

Przedstawiona tabela zawiera dane statystyczne dotyczące wykorzystania małoletniego uzyskane w okresie od 1999 do 2014 roku.

Tendencja dokonywanych zgłoszeń ma charakter wzrostowy, co w pewności związane jest z większą świadomością społeczeństwa na temat omawianego przestępstwa. Kodeks karny reguluje zachowania o charakterze przemocowym wobec innych osób – art. 207 stwierdza, że kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad małoletnim podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Ofiary rzadko doświadczają tylko jednego rodzaju przemocy. Przemocy seksualnej i fizycznej najczęściej towarzyszy przemoc psychiczna.

Ze względu na stopień nasilenia aktów przemocy dzieli się ją na lekką lub nieznaczną, umiarkowaną i ciężką. Inne publikacje definiują przemoc w kategoriach: przemocy gorącej, czyli związanej z silnymi negatywnymi uczuciami sprawcy lub przemocy chłodnej, gdzie sprawca usprawiedliwia przemoc swoimi wzniosłymi celami.

Szkoła i jej pracownicy powinni pamiętać, że według Kodeksu Postępowania Karnego są oni zobligowani do informowania niezbędnych służb w momencie dowiedzenia się o popełnieniu przestępstwa.

Art. 304. § 1. Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub Policję. Przepisy art. 148a oraz art. 156a stosuje się odpowiednio.

Dodatkowo przywoływana już tutaj ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, bardzo precyzyjnie formułuje obowiązek zawiadomienia o przemocy w rodzinie.

Osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych powzięły podejrzenie o popełnieniu przestępstwa z użyciem przemocy wobec członków rodziny, powinny niezwłocznie zawiadomić o tym Policję lub prokuratora.

Niezależnie od tego czy czyny przemocowe i agresywne wykonywane są bezpośrednio w stosunku do niepełnoletniej osoby, każde zdarzenie tego typu wpływa na jej rozwój psychoemocjonalny. Oznacza to, że pomimo braku doznawania przemocy fizycznej przez dziecko nie jest w stanie „odciąć się”, odseparować i nie zwracać uwagi na nieprzyjemne sytuacje, mające miejsce w domu. Każde takie doświadczenie dostarcza dziecku wielu cierpień i zapisuje się w jego pamięci emocjonalnej powodując trwałe konsekwencje. Skutki, jakie doznało dziecko można rozpoznać w jego postępowaniu poznawczym, emocjonalnym oraz behawioralnym, ponieważ takie doświadczenia bardzo często wpływają negatywnie na ich indywidualny rozwój. Każdego rodzaju forma przemocy niesie ze

sobą wielkie konsekwencje dla późniejszego rozwoju dziecka. Uszkodzenia doznają np. więzi z członkami rodziny, którzy są agresorami bądź jedynie osobami współzrządzonymi. Człowiek pokrzywdzony nieustannie odczuwa lęk, napięcie, zrezygnowanie, brak sprawstwa. Dodatkowo ofiary przestępstw na tle seksualnym odczuwają wielkie poczucie winy oraz odpowiedzialność dotrzymania tajemnicy rodzinnej przed innymi ludźmi. Takie zdarzenie powoduje u nich zmiany w postrzeganiu innych ludzi oraz nawiązywanych z nimi relacji. Zmiany następują również w całym systemie behawioralnym, emocjonalnym i poznawczym. Nieustannie przeżywany lęk oraz poczucie odpowiedzialności za noszone w sobie krzywdy często zmusza takie osoby do zachowań autodestrukcyjnych: mają problem z używkami, stosują samookaleczanie, występują u nich myśli i próby samobójcze oraz liczne zachowania ryzykowne.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie zawsze budziła wiele kontrowersji. Już przed jej uchwaleniem postawie zmienili jej formę, wykreślając wiele kontrowersyjnych punktów, np. dokument wnosił o całkowity zakaz bicia dzieci co oznacza, że klaps byłby traktowany jako coś nieodpowiedniego a wręcz nagannego. Co prawda dany przepis nie miał za zadanie wymierzania kar w przypadku stosowania takich kar, jego forma miała mieć charakter informujący i wychowawczy opiekunów. Spora część społeczeństwa dzieliła się swoimi obawami związanymi z wprowadzeniem nowego prawa, czyli zakazu wymierzania nawet klapsów. Ustawa bowiem głosiła, że dziecko ma swoją podmiotowość, jest człowiekiem, a nikt nie ma prawa uderzyć drugiego człowieka, a na pewno już nie wolno bić słabszego.

Zwolennicy teorii przekonywali, że klaps nie jest metodą wychowawczą, a może prowadzić do wielu poważnych konsekwencji, które będą miały znaczenie dla dalszego życia i rozwoju dziecka.

Wśród wymienianych powszechnie argumentów za niekaraniem fizycznym dzieci przez zwolenników oraz popieranym przez kampanię społeczną "Bicie jest głupie" wymieniano:

- jest atakiem na godność dziecka – a przecież każdy człowiek, w tym dziecko, ma prawo do poszanowania jego godności i integralności
- zaburza rozwój dziecka – bicie przez najbliższe osoby odbiera dziecku odwagę życiową i sprawia, że dziecko staje się osobą niepewną, o niskim poczuciu własnej wartości
- utrudnia myślenie – bicie budzi lęk, który zaburza myślenie i zapamiętywanie, nie uczy dziecka jak zachować się poprawnie, za to wywołuje lęk i przerażenie, obawę przed kolejnymi razami
- uczy przemocy – bite dziecko uczy się, że „silniejszy ma zawsze rację”, „silniejszy ma prawo bić słabszego”, a „problemy zamiast rozumem łatwiej rozwiązać siłą”
- niszczy relacje – gdy dziecko boi się rodzica, nie zwróci się do niego o pomoc w trudnych sytuacjach, skorzysta z rad niedoświadczonych rówieśników lub będzie szukać ucieczki od problemu np. w narkotykach lub alkoholu
- niszczy autorytet rodzica – dziecko z czasem zorientuje się, że bijemy, gdyż nie umiemy poradzić sobie z własną złością – i przestanie szanować rodzica
- uczy, że lepiej jest kłamać – gdy dziecko popełni błąd lub zrobi coś złego, z lęku przed biciem będzie kłamało, na przykład zrzuci winę na młodszego brata.
- klapsy stają się coraz mocniejsze – bite dziecko przyzwyczaja się do klapsów i czasem wręcz udaje, że klaps nie boli („To wcale nie bolało!”). Aby uzyskać ten sam efekt rodzic nieświadomie może bić coraz mocniej i spowodować uszkodzenie ciała dziecka

- może prowadzić do urazów fizycznych takich jak na przykład siniaki, krwiaki podtwardówkowe, uszkodzenia nerwów, zespół dziecka potrząsanego
- przekazuje nielogiczną argumentację – „biję cię dla twojego dobra”, „biję cię, bo uderzyłeś swoją siostrę”
- przyczynia się do zwiększenia ilości zachowań agresywnych u dziecka – im częściej dziecko jest bite tym częściej ono samo bije inne dzieci oraz rodzeństwo (Straus and Gelles, 1990; Wolfe, 1987)
- jest to udawanie, że klaps ma funkcję edukacyjną – podczas gdy zazwyczaj jest po prostu wyładowaniem złości, frustracji i poczucia niemocy rodzica
- jest to przekazywanie przemocy z pokolenia na pokolenie – nie wszyscy, którzy byli bici, sami biją. Lecz wszyscy, którzy biją swoje dzieci, byli bici w dzieciństwie
- prowokuje poczucie złości i chęć zemsty, które pozostaje w dziecku.

(źródło: www.dziecisawazne.pl)

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Podniesienie poziomu wiedzy i świadomości w zakresie zjawiska przemocy w rodzinie oraz instytucji udzielających pomocy osobom	- pogadanki z przedstawicielami służb mundurowych oraz osobami przeszkolonymi do udzielania pomocy osobom zagrożonym lub dotkniętym przemocą domową, - udostępnianie materiałów szkoleniowych (ulotek, broszur, filmów) informujących o problemie.	Wychowawcy, dyrektor	Cały rok	Rodzice/ opiekunowie i uczniowie

doświadczających
takiego zagrożenia.

2. Zwiększenie
świadomości istnienia
wielu form pomocy –
poprawa dostępności
do jednostek
interwencyjnych przy
współpracy
z poradnią
psychologiczno-
pedagogiczną
prowadzenie
poradnictwa, w
szczególności działań
informacyjnych
i edukacyjnych dla
osób dotkniętych lub
zagrożonych
przemocą domową.
3. -Rozbudzenie
poczucia solidarności i
braku obojętności na
krzywdy ludzkie.

Przykłady:

- program działań edukacyjnych służących wzmocnieniu opiekuńczo-wychowawczych kompetencji rodziców, w szczególności rodzin zagrożonych przemocą:
  - opracowanie oraz posiłkowanie się już gotowymi materiałami informacyjnymi mówiącymi o przyczynach i skutkach przemocy domowej,
  - udzielanie informacji o instytucjach udzielających pomocy członkom rodziny przeżywających sytuacje kryzysowe,
  - organizowanie spotkań grupowych oraz indywidualnych z instytucjami udzielającymi pomocy w przypadku pojawienia się przemocy domowej – odpowiedzą oni na wszystkie wątpliwości z jakimi borykają się członkowie rodziny,
  - uświadamianie rodziców i uczniów jakie prawa im przysługują (wśród nich: wezwanie policji na interwencję, złożenie sprawy karnej w prokuraturze, prośba o pomoc innych dorosłych członków rodziny, osoby zaufane czy nawet sąsiadów, w przypadku doznania obrażeń fizycznych warto zgłosić się do lekarza w Rejonowej Przychodni Zdrowia i zrobić obdukcje, sporządzić listę świadków zdarzenia, nagrać awanturę domową),
  - uświadamianie rodziców i uczniów, jakie działania powinni podjąć oraz gdzie należy poszukiwać pomocy (bezpłatne porady prawne i psychologiczne, adresy najbliższych placówek interwencji kryzysowych, schronisk dla ofiar przemocy domowej, domów samotnych matek z dziećmi, grup wsparcia dla ofiar przemocy domowej),
  - podczas szeregu spotkań z rodzicami wychowawca prowadzi temat pt. „Nie dla przemocy w rodzinie”. Zadaje pytanie: „Dlaczego taki zwykły, normalny rodzic uderza swoje dziecko?” Ćwiczenie ma na celu uświadomić rodzicom, że takie zachowanie świadczy o słabości i bezsilności opiekunów oraz może mieć jedynie odwrotne od zamierzonych konsekwencje,

- o osoby dotknięte przemocą w rodzinie powinny korzystać z dostępnych im instytucji i organizacji, które pomagają poradzić sobie z takimi problemami. Na terenie Polski prowadzone są liczne kampanie.

- zajęcia, godziny wychowawcze,
- udział w kampaniach społecznych.

wychowawcy

Cały rok

Uczniowie

Przykłady:

- prowadzenie zajęć uświadamiających czym jest dobre zachowanie, a czym to nieakceptowane i jakie konsekwencje spotkają sprawcę takiego zachowania;
- informowanie o tym w jaki sposób uczniowie powinni się zachowywać, gdy są świadkiem bądź ofiarą przemocy domowej;
- informowanie o skutkach krótkotrwałych oraz długotrwałych, jakie niesie ze sobą doznawanie przemocy oraz przebywanie w otoczeniu gdzie występuje takie zachowanie;
- prowadzenie stałego anonimowego wsparcia psychologicznego osobom dotkniętym problemami przemocy w rodzinie – można zaproponować wysyłanie anonimowych maili czy kontaktowania się za pośrednictwem telefonu zaufania. Stworzenie i udostępnienie listy osób/psychologów, którzy służą pomocą w tym temacie i na terenie regionu zamieszkania ucznia;
- uświadomienie rodziców/opiekunów, że zachowanie przemocowe nie jest i nigdy nie będzie dobrym sposobem wychowawczym.